

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİ BELİRLEYEN ETMENLERİN
PANEL VERİ İLE ANALİZİ

HALİME DUYGU KIRGEL

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SİBEL SELİM

MANİSA

2014

ÖZET

Bir ülkenin ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma düzeyinin önemli bir göstergesi, istihdam yapısı ve işsizliğin boyutudur. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini birinci derecede etkileyen temel konulardan biri de işsizliktir. İşsizlik çok yönlü bir sorun olarak yalnızca işsiz bireyi değil tüm toplumu etkilemektedir. İşsizlik sorununu ortadan kaldırmak için öncelikle işsizliği belirleyen etmenler tespit edilmeli ve bu veriler ışığında işsizlik sorununa kalıcı çözümler getirilmelidir.

Bu çalışmada, Türkiye'de işsizliğin belirleyicilerini ortaya koymak amacıyla Türkiye İstatistik Kurumunun 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel verileri kullanılmıştır.

Yapılan analizlerde kesit verilerine ait logit model ve panel logit model kullanılmıştır. Analiz bulgularından bazılarına göre, erkeklerin kadınlara göre daha fazla işsiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bireylerin evli olması işsizliği azaltmaktadır. Eğitim seviyesine bakıldığında, eğitimsiz olan bireylerin eğitilmiş olanlara göre işsiz olma olasılığı daha düşüktür. Özellikle kadınlarda eğitim seviyesi arttıkça işsizliğin de beklenenin aksine arttığı gözlenmiştir. Bireylerin işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip değişkenlerin eğitim, yaş, cinsiyet, bireyin sağlık durumu ve mesleği olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İstihdam, Panel Logit Model, Logit Model, Türkiye

ABSTRACT

Employment structure and unemployment aspect are the important indicators of economic and social development level of a country. Unemployment is also one of the main issues affecting the economic and social development of Turkey primarily. As a versatile problem, unemployment effects not only unemployed individuals, but also effects the all community. To eliminate problem of unemployment, before all else the factor which determine unemployment must be identified and in the light of this data should be permanent solutions to the problem of unemployment.

In this study, to put forward determinants of unemployment in Turkey, the indicators of unemployment are examined by using the data of Income and Living Conditions Survey Panel held by TurkStat during the years 2007 and 2010.

The logit and panel logit model is used in the analysis. According to some analysis results, men are more unemployed than women. If individuals are married, the unemployment rate is reduced. When the education level is examined, it is seen that the uneducated individuals are less likely to be unemployed than educated ones. Especially for women, as the education level rises, unexpectedly unemployment increases. The most important variables affecting the possibility of unemployment are observed as education, age, gender, health conditions and the occupation.

Keywords: Unemployment, Employment, Panel Logit Model, Logit Model, Turkey.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de İşsizliği Belirleyen Etmenlerin Panel Veri ile Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/06/2014

Halime Duygu KIRGEL

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 20.06.2014 tarih ve 14/11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Halime Duygu KIRGEL'in "Türkiye'de İşsizliği Belirleyen Etmenlerin Panel Veri İle Analizi" Konulu tezi incelenmiş ve aday 27.06.2014 tarihinde saat 11:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

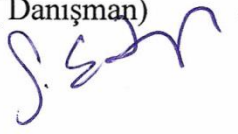
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

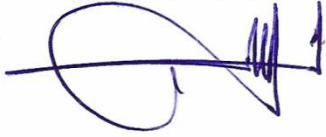
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN
Doç.Dr. Sibel SELİM
(Danışman)

ÜYE
Doç.Dr. Mehmet AKSARAYLI

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. Coşkun ÇILBANT

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Evet Hayır

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

ÖNSÖZ

İşsizlik gerek ekonomik gerek sosyal etkileriyle ülkemizde en önemli sorunların başında yer almaktadır. Bu konuyla ilgili literatürde yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada işsizliği belirleyen etmenler Panel Veri Analizi ile analiz edilerek kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamın başından sonuna kadar elinden gelen her türlü desteği benden esirgemeyen, pozitifliği ve enerjisiyle tezi yazmam konusunda beni cesaretlendiren, her türlü bilgi ve deneyimini benimle paylaşan; hem bir hoca, hem de bir dost ve kardeş gibi yanımda olan değerli danışmanım Sayın Doç.Dr. Sibel SELİM'e sonsuz teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunmak isterim.

Ayrıca, tez çalışmam sırasında ve ömrümün her anında yanımda olan en büyük destekçilerim annem Nevin DEDEOĞLU'na ve eşim Tuncay KIRGEL'e sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
TABLolar LİSTESİ	XI
EKLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM İŞSİZLİK SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE İLGİLİ KAVRAMLAR	4
1.2. İŞSİZLİĞİN ÇEŞİTLERİ	9
1.2.1. Açık İşsizlik	11
1.2.1.1. Friksiyonel (Geçici) İşsizlik.....	11
1.2.1.2. Yapısal İşsizlik.....	11
1.2.1.3. Konjonktürel İşsizlik.....	12
1.2.1.4. Mevsimlik İşsizlik.....	12
1.2.1.5. Teknolojik İşsizlik	12
1.2.1.6. Reel Ücret İşsizliği.....	13
1.2.2. Gizli İşsizlik.....	13
1.2.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği.....	14
1.3. TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ.....	14
1.4. İŞSİZLİĞİN SOSYO-EKONOMİK SONUÇLARI	18
1.5. İŞSİZLİKLE MÜCADELE POLİTİKALARI.....	21

2. BÖLÜM TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

2.1. TÜRKİYE’DE İSTİHDAMIN YAPISI VE İŞSİZLİK	28
2.1.1. Türkiye’de Yıllara Göre İşgücü Durumu.....	30
2.1.2. Türkiye’de Kent-Kır Ayrımında İşgücü Durumu	34
2.1.3. Türkiye’de İşgücüne Dahil Olmayanların Dağılımı	37
2.1.4. Türkiye’de İşsizliğin Coğrafi Bölgelere ve İllere Göre Dağılımı.....	38
2.1.5. Türkiye’de İşsizliğin İş Arama Süresine Göre Dağılımı	41

2.1.6. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı	42
2.1.7. Kayıt Dışı İstihdam.....	46
2.1.8. Ekonomik Büyümenin İstihdam Yaratma Durumu	48

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER

3.1.EĞİTİM DURUMU	51
3.2.MEDENİ DURUM	57
3.3.YAŞ.....	60
3.4.CİNSİYET	64
3.5.SAĞLIK DURUMU	69
3.6.İŞTEKİ DURUM	71
3.7.MESLEK.....	73

4. BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	77
------------------------------------	-----------

5. BÖLÜM

EKONOMETRİK ANALİZ

5.1.ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİLER, DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER.....	93
5.2.GELİR VE YAŞAM KOŞULLARI ANKETİ.....	95
5.3.METODOLOJİ.....	97
5.3.1. Tesadüfi Etkiler Logit Model	97
5.3.2. Logit Model	99
5.4.BULGULAR.....	101
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	139

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ADF: Augmented Dickey- Fuller Birim Kök Testi

EKK: En Küçük Kareler

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

HİA: Hane Halkı İşgücü Anketi

ILO: Uluslararası alışma rgt

IMF: Uluslararası Para Fonu

İşKUR: Türkiye İş Kurumu

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

VAR: Vektör Otoregresif Tekniği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranları (2000-2014) (%).....	29
Şekil 2: Cinsiyete Göre Kent ve Kır ayrımında İşsizlik Oranları (2000-2014) (%).....	36
Şekil 3: Medeni Duruma Göre İşsizlik Oranları (2000-2013) (%).....	58
Şekil 4: Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (2004-2014) (%).....	64

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücü Oranları.....	31
Tablo 2: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Durumu.....	35
Tablo 3: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri.....	37
Tablo 4: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllara Göre İşsizlik Oranları (Düzey 1)	39
Tablo 5: Türkiye’de İllere Göre İşsizlik Oranları.....	40
Tablo 6: Türkiye’de İş Arama Sürelerine Göre İşsizler	41
Tablo 7: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	44
Tablo 8: Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Verileri.....	47
Tablo 9: Reel GSYH Büyüme Hızı (1998-Sabit Fiyatlarla) ve İstihdam Artışı	49
Tablo 10: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları.....	52
Tablo 11: Türkiye’de Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranları.....	55
Tablo 12: Türkiye’de Medeni Duruma Göre İstihdam Oranları.....	59
Tablo 13: Türkiye’de Yaş grubuna, Cinsiyete ve Yıllara Göre İşsizlik Oranları.....	61
Tablo 14: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu.....	65
Tablo 15: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İşteki Durumu.....	71
Tablo 16: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre Meslek Grubu.....	74

EKLER LİSTESİ

Ek-Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler.....	139
Ek-Tablo 2: Türkiye Geneli için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini.....	141
Ek-Tablo 3: Erkekler için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini.....	142
Ek-Tablo 4: Kadınlar için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini.....	143
Ek-Tablo 5: 2007 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini.....	144
Ek-Tablo 6: 2007 Yılı için Erkeklerle ait Logit Model Tahmini.....	145
Ek-Tablo 7: 2007 Yılı için Kadınlara ait Logit Model Tahmini.....	146
Ek-Tablo 8: 2008 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini.....	147
Ek-Tablo 9: 2008 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini.....	148
Ek-Tablo 10: 2008 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini.....	149
Ek-Tablo 11: 2009 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini.....	150
Ek-Tablo 12: 2009 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini.....	151
Ek-Tablo 13: 2009 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini.....	152
Ek-Tablo 14: 2010 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini	153
Ek-Tablo 15: 2010 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini.....	154
Ek-Tablo 16: 2010 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini.....	155

GİRİŞ

İşsizlik, sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil tüm dünyanın ortak sorunlarından biridir. Hızla artan nüfusa istihdam olanakları yaratmak bir sorun haline gelmekte ve işsizlik rakamları yükseldikçe hem bireyler hem de toplumlar önemli refah kaybına uğramaktadır. İşsizlik sorununun ekonomik etkilerinin yanında, sosyal ve psikolojik etkileri de bu sorunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. İşsizlik işsiz kalan birey açısından bireysel kayıpları içermekte iken, ekonominin geneli açısından da büyüme ve kalkınma hedeflerinin önünde bir engel oluşturmaktadır.

İşsizlik olgusu; üretim ve gelir kaybına yol açmakta, verimsizliği arttırmakta, fakir kesimi derinden etkilemekte ve yoksulluğu arttırmaktadır. Kayıt dışı istihdama zemin hazırlamakta ve işsiz kalan bireylerin para kazanmak için yasa dışı yollara müracaat ederek suç işleme eğilimini arttırmaktadır. İşsizlik arttıkça, ekonomik ve toplumsal sorunlar gittikçe yoğunlaşmakta, siyasal bunalımları besleyen ortamlar oluşmaktadır. Bununla birlikte işsizlik; aile kurumuna önemli darbeler indirmekte ve işsizliğin insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, işsizlikle boşanma, alkol, uyuşturucu kullanımı, intihar, kendine güvenmeme, kişinin kendine olan saygısını yitirmesi, yabancı düşmanlığı gibi sosyal ve psikolojik rahatsızlıklar arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Hızla artan nüfusa istihdam yaratamamaktan kaynaklanan işsizlik sorunu kalıcı ve gerçekçi çözümlere ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye’de çok boyutlu bir kavram olan işsizliğin genel nedenleri arasında; yaşanan ekonomik kriz ve şoklar, kırsal kesimden kente göçler, hızlı nüfus artışı, genç nüfusun payının yüksek olması, demografik yapıdaki değişmeler, teknolojik gelişmeler, iktisat politikalarının hatalı ve yetersiz olması, işgücü piyasasını düzenleyen yasaların katılığı, sendikaların güçlerindeki azalmalar sayılabilmektedir. Ayrıca işgücü maliyetlerinin yüksekliği, asgari ücret uygulaması, eğitim sistemindeki sorunlar, özelleştirme uygulamaları, terör olayları, bölgeler arası gelişmişlik farkları ve yatırım politikalarındaki sorunlar diğer nedenler arasında sayılabilir.

Türkiye’de işsizliğin önemli özelliklerinden biri, genel olarak erkek işsizlerin, kadın işsizlere göre daha fazla olmasıdır. Türkiye’de cinsiyet ayrımına göre işsizlik oranlarına bakıldığında yıllar itibarıyla her iki grupta da artış olmakla birlikte, kadınlardaki işsizlik oranı erkeklerde görülen işsizlik oranının daha üst seviyesinde gerçekleşmiştir. Yaş gruplarına göre bakıldığında, erkeklerde ve kadınlarda en düşük işsizlik oranı 55 ve üzeri yaş grubunda görülmekte iken, en yüksek işsizlik oranı ise genç nüfus olarak nitelendirilen 15-24 yaş grubunda görülmektedir. Bu durum işsizlikten en çok etkilenen kesimin aslında parlak bir gelecek vaad eden genç nüfus olduğunu gözler önüne sermektedir. Genç nüfusun hızla artması, genç işgücünün niteliğindeki eksiklik, deneyimlerinin olmaması, gençlerin çoğu zaman doğru mesleği buluncaya kadar beklemesi ve aileleri tarafından finansal destek görmeleri genç işsizliğinin yüksek olmasının nedenleri arasında bulunmaktadır.

Ayrıca Türkiye’de istihdamda eğitilmiş işgücü oranının oldukça düşük olması işgücü piyasasının önemli özelliklerinden biridir. Veriler incelendiğinde; istihdam edilenler içerisinde en yüksek payı lise altı eğitim görenler oluşturmaktadır. Türkiye’de eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlikte beklenen azalma ortaya çıkmamaktadır. En düşük işsizlik oranı ise okuryazar olmayan kesimde görülmektedir.

İşsizlik sorununun çok yönlü olması, nedenlerini, sonuçlarını ve politika önerilerini inceleyen pek çok çalışma yapılmasına sebep olmuştur. Türkiye’de işsizlik ile ilgili literatürde yapılmış olan çalışmalarda daha çok yatay-kesit verileri veya sadece zaman serisi verileri kullanılarak analizlerin yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen konu kapsamında literatürde daha önce kullanılmayan hem kesit hem de belli bir zaman dilimi boyunca meydana gelen gelişme ve değişmeyi ele alan 2007-2010 yılları arası Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel verileri kullanılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye’de işsizliğin sosyo-ekonomik belirleyicileri cinsiyete dayalı olarak panel logit model kullanılarak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak işsizlik, istihdam ve ilgili kavramlar anlatılarak daha sonra işsizliğin çeşitleri ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de işsizliğin nedenleri, sosyo-ekonomik etkileri ve işsizlikle mücadele politikalarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye’de istihdamın yapısı ve işsizlik çeşitli göstergeler yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de yıllara göre ve kent-kır ayrımında işgücünün durumu, işgücüne dahil olmayanların dağılımı, işsizliğin coğrafi bölgelere - illere göre ve iş arama süresine göre dağılımı ve istihdamın sektörlere göre dağılımı Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü istatistiklerinden faydalanılarak, şekiller ve tablolar yardımıyla açıklanmıştır. Ayrıca kayıt dışı istihdam verilerine yer verilerek, son olarak ekonomik büyümenin istihdam yaratma durumu ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye’de işsizliği belirleyen eğitim, medeni durum, yaş, cinsiyet, sağlık durumu, işteki durum ve meslek değişkenleri güncel veriler ışığında rakamsal göstergelerle ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde işsizlikle ilgili yapılan çalışmaların yer aldığı literatür araştırmasına yer verilmiştir. Son olarak; uygulamanın yer aldığı beşinci bölümde öncelikle çalışmada kullanılan veriler, değişkenler ve tanımlayıcı istatistikler açıklanmıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi hakkında bilgi verildikten sonra, Türkiye İstatistik Kurumunun 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel verileri ele alınarak analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerde, panel veri analizi kapsamında oluşturulmuş olan tesadüfi etkiler logit model ve tüm yıllara ait kesit veri için logit model kullanılmıştır. Son olarak bulgular kısmında literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmalardan da bahsedilerek analiz sonuçları yorumlanmıştır.

1.BÖLÜM

İŞSİZLİK SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE İLGİLİ KAVRAMLAR

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin uğraştığı en önemli sosyal sorunların başında işsizlik olgusu gelmektedir. Ülkeler özellikle teknolojik olarak gelişirken, üretim sistemleri değişmekte ve işgücünün bu gelişmelere ayak uydurması zorlaşmakta, nüfus artışına bağlı olarak artan işgücüne istihdam imkanları yaratmak sorun haline gelmektedir (Güney, 2009: 135). İşsizlik, ülke genelinde yoksullaşmanın nedeni olup, ayrıca kişilerde sosyal dışlanmaya yol açan toplumsal bir olgudur (İnanır, 2012: 29). İşsizlik, gelir dağılımındaki mevcut dengesizliği daha da arttırmakta, insan sermayesini tüketmekte, insanları çaresizlik içinde bırakmaktadır. Başta sosyal adaletsizlik olmak üzere, birçok ekonomik ve toplumsal huzursuzluğun temelini oluşturan işsizlik, bireylerin en temel haklarından biri olan çalışma hakkını kullanamamasına neden olmaktadır (Onocak, 2008: 2).

Geçmişte işsiz denildiği zaman ilk akla gelen yeteneksizliğinden dolayı bir meslek edinememiş veya geçimsizliği sebebiyle iş bulamamış, vaktini boşa geçiren tembel insan olarak kabul edilmekteydi (Zaim, 1986: 15; Gençler, 2002: 4). İşsizlik olgusunu tanımlayan birçok ifade bulunmaktadır. Yaygın olarak kabul edilen tanıma göre işsizlik “çalışma arzusu ve gücünde olup cari ücret karşılığı iş aradığı halde kişinin iş bulamaması halidir” (İncekara, 2010: 3). Bir ülkede çalışabilecek durumda olan ve çalışmak isteyen kişilerin, bir kısmının işinin olmamasına “işsizlik”, bu durumda olan kişilere de “işsiz” denilmektedir. Bu tanımlamada dikkati çeken nokta işsizliğin, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir bölümünün çalışmamayı tercih etmelerinden ve dolayısıyla da iradi işsiz olmalarından kaynaklanan bir durum olmamasıdır (Ünsal, 2007: 12; Köse, 2012: 12). İşsizlik, kişi ve toplum açısından olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Kişi bakımından işsizlik, çalışma yeteneğinde ve isteğinde ve çalışmaya hazır bir durumda olup da gelir sağlayan bir işe sahip olmamak durumu olarak ifade edilmektedir. Toplum açısından işsizlik ise, üretken kaynakların

kullanılmaması, boşa harcanması anlamını taşımaktadır (Talas, 1979: 90; Erol ve diğerleri, 2010: 8).

İşsizlik ve istihdam kavramları birbirlerinin tamamlayıcısıdır. İstihdam, uygulanan politikalar sonucu ulaşılmak istenen hedefi, işsizlik ise kaçınılmak istenen tarafı oluşturmaktadır (Ay, 2012: 322). Sözlük anlamı “bir görevde, bir işte kullanma, çalıştırma, hizmete alma” olan istihdam kavramı, iktisadi bir terim olarak geniş anlamda tüm üretim faktörlerinin, dar anlamda ise sadece emek faktörünün gelir sağlamak amacıyla mal ve hizmet üretiminde kullanılması ya da çalıştırılması anlamına gelmektedir (Güran, 2002: 35; Top, 2010: 101). İstihdam tam, eksik ve aşırı istihdam olmak üzere üç şekilde sınıflandırılabilir (Alancıoğlu ve Utlu, 2012: 190). Tam istihdam, cari ücret seviyesinde, çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam düzeyidir. Eğer işsizleri istihdam edecek kadar iş mevcut ise gerçek hayatta bir miktar insanın işsiz kalması ekonominin tam istihdamda olmaması anlamına gelmez. Herkesin istihdam edildiği bir ülkeden bahsetmek gerçekte çok bağdaşmamaktadır (Muratoğlu, 2011: 19). Tam istihdam düzeyi, işsizliğin sadece doğal işsizlik oranına eşit olduğu veya işsizliğin sadece geçici ve yapısal işsizlikten oluştuğu ve konjonktürel işsizliğin olmadığı durumu ifade eder (Yıldırım ve Özer, 2013: 182). İstihdam emek arzı ve emek talebinin karşı karşıya kalması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Teorik anlamda ifade etmek gerekirse, toplam emek arzı ile toplam emek talebi eğrilerinin birbirlerini kestikleri noktada oluşan denge istihdamı, iş arayanların sayısı ile bir açık oluşturmuş ise ekonomide eksik istihdam var demektir ve tam istihdam ile fiili istihdam arasındaki açık işsizliği belirtmektedir (Bekiroğlu, 2010: 44). Eksik istihdam sorunu da işsizlik kadar önemlidir ve işsizlikle birlikte ele alınmalıdır. Eksik istihdam iki türdür. Birincisi görülebilir eksik istihdam, ikincisi görülemeyen eksik istihdamdır. Görülebilir eksik istihdam daha uzun çalışmaya uygun olduğu halde kendi isteği dışında normal çalışma süresinin altında çalışanları kapsamaktadır. Eğitim ve vasıflarına uygun olmayan işlerde istihdam edilenler ile çalıştığı halde işinden memnun olmayıp iş arayanlar ise görülemeyen eksik istihdamdadır. Bu tür istihdamın tespiti daha güçtür (Özdemir ve diğerleri, 2006: 74). Emek faktörünün eksik istihdamı işsizlik olarak tanımlanırken; sermaye ve tabiat faktörünün tam kullanılmaması durumu ise atıl kapasite diye adlandırılır (Güran, 2002: 35-36; Top, 2010: 101).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından düzenlenen 16. Çalışma İstatistikçileri Konferansında, mevcut eksik istihdam tanımı, yaşanan ölçüm zorlukları nedeniyle yeniden ele alınarak, eksik istihdam sorununu daha net ortaya koyabilecek “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam” kavramlarına geçilmesine karar verilmiştir.¹ Üretim faktörlerinin aşırı mesai ve vardiya gibi yöntemlerle normal koşullarda olduğundan daha fazla çalıştırılmasına ise aşırı istihdam denilmektedir (Top, 2010: 101). Bir ulusal ekonomideki tüm işgücünün tam faaliyette olduğu halde, işgücüne yine de talep varsa, ekonominin “aşırı istihdam” koşulları içinde olduğu söylenebilir (Eyüboğlu, 2003: 12; Köse, 2012: 11).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’e göre referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz olarak kabul edilmiştir.² Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenlerden, iki hafta içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsiz nüfus kapsamına dahil edilmiştir (TÜİK, Veri Tabanı, Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar).

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün verdiği tanıma göre kişinin “işsiz” sayılabilmesi için aktif olarak iş araması gerekmektedir. ILO kriterlerine göre çalışabilir çağdaki kurumsal olmayan nüfusa dahil olan kişilerden (15 ve daha yukarı yaş) :

¹ Hanehalkı işgücü anketinde 2009 yılına kadar yayımlana gelen “eksik istihdam” kavramı yerine “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam”a ilişkin bilgiler yayımlanmaktadır. Zamana bağlı eksik istihdam, referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir. Yetersiz istihdam ise zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir (TÜİK, Veri Tabanı).

² Hanehalkı işgücü anketinin referans dönemi (haftası) ankette kişilerin çalışıp çalışmadıklarına ilişkin sorular sorulurken esas alınan zaman dilimi olan, bir haftalık süredir. Bu hafta, her ayın, Pazartesi ile başlayıp Pazar ile biten ilk haftası olarak belirlenmiştir. Ankette kişilerin istihdamda olup olmadıkları belirlenirken referans haftasındaki durumları esas alınmaktadır.

a-Referans döneminde bir işi olmayan,

b-Bir iş arayan ve bu konuda bir girişimde bulunmuş olan,

c-İş bulduğu takdirde iş başı yapabilecek durumda olanlar

işsiz olarak tanımlanmaktadır (İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-1, 2007: 28). Ayrıca bir kimsenin işsiz sayılabilmesi için, bu üç kriterin hepsine aynı anda uyması gerekmektedir. Çalışma arzusunda olmayan veya ancak çok yüksek bir ücret karşılığında bu zahmete katlanmayı kabul eden kişinin teknik anlamda işsiz sayılmadığını, aynı şekilde bedeni veya zihni rahatsızlığından dolayı çalışma gücünde olmayanların da işsiz sayılmadığı söylenebilir. Kanun veya örf ve adetlerle tayin edilmiş saatler de işsizliği belirleyen önemli bir unsurdur. Bir şahıs belirtilen saatlerin dışındaki saatler için iş arıyor ve bulamıyorsa bu şahıs da işsiz sayılamaz (Ayvaz, 1990: 16).

Tanımlanmış bir zaman dilimi (referans dönemi) içinde belirli bir yaş üzerindeki nüfus, işgücü bakımından üç temel gruba ayrılmaktadır; istihdam edilenler, işsizler ve işgücüne dahil olmayanlardır. İstihdam edilenler ve işsizler, birlikte işgücünü oluştururlar. Çalışma çağı içerisinde bulunup, çalışma arzu ve gayretinde olan, cari ve geçerli ücret seviyesinde emeğini arz etmeye razı olan bireylerin oluşturdukları topluluğa işgücü adı verilmektedir (Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 67, Kayacan, 2011: 43).

Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane) huzurevi, özel nitelikteki hastahane, hapisane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfus kurumsal olmayan nüfusu oluştururken, kurumsal olmayan nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus ise kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu oluşturmaktadır. Çalışma çağındaki nüfus; işgücü ile işgücüne dahil olmayanların toplamından oluşmaktadır (Erçevik ve Sezer, 2008: 331).

TÜİK' e göre iş başında olanlar ve iş başında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm nüfus istihdam edilen nüfustur.³

3 İş başında olanlar; yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişiler iken; İş başında olmayanlar ise işi ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına ve işverenler istihdamda kabul edilmektedir.

Çalışma çağı olan 15-64 yaş arası nüfusta bulunanlardan; öğrenci olanlar, işbaşı yapmaya hazır olup iş aramayanlar, emekliler, çalışamaz halde olanlar, ailevi ve kişisel nedenlerden çalışamayanlar ve ev hanımları gibi nüfus grupları emek arzında etkin değildir, işgücü kapsamına girmemektedir (Zaim, 1997: 123; Kayacan, 2011: 43). 15-24 yaşları arasında bulunan, referans döneminde bir saatten fazla çalışmamış, fakat çalışmaya hazır olan ve aktif olarak iş arayan kişiler genç işsizleri oluştururken, 15-24 yaş grubundaki işsiz sayısının aynı yaş grubundaki işgücü içindeki oranı ise genç işsizlik oranını vermektedir.

Çalışanların çalışmalarına devam ettiği varsayımıyla hareket edersek, piyasaya yeni giren işsizlerle birlikte, piyasada oluşan istihdam toplamı ise “istihdam hacmi” diye nitelendirilir (Köse, 2012: 5). İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranı “işsizlik oranını”; istihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranı ise istihdam oranını göstermektedir. İşsiz veya istihdamda bulunmayan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise işgücüne dahil olmayanları oluşturmaktadır (Demircan, 2012: 5). Ülkede emeğin değerlendirilmesinde önemli bir diğer gösterge, işgücüne katılım oranıdır. İşgücüne katılım oranı; istihdam edilenler ile işsizlerin toplamının, kısacası işgücünün, ülkedeki veya bölgedeki çalışma çağındaki nüfusa bölünmesi ve çıkan oranın “100” ile çarpılması sonucunda elde edilir. İşgücüne katılım oranı, o ülkedeki aktif nüfusun üretkenliğinin anlaşılması bakımından önemlidir. Bu oran genelde erkeklerde daha yüksek olmakla birlikte, bazı ülkelerde bayanlarda daha fazla olduğu da görülmektedir (Murat, 2000a: 177; Kayacan, 2011: 44).

İşgücü = İstihdam Edilenler + İşsizler

Çalışma Çağındaki Nüfus = İşgücü + İşgücüne Dahil Olmayanlar

İşsizlik Oranı = İşsizler / İşgücü (çalışanlar + işsizler) x 100

İşgücüne Katılım Oranı = İşgücü / Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus x 100

İstihdam Oranı = Çalışanlar / Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus x 100

Eksik İstihdam Oranı = Eksik İstihdam / İşgücü x 100

Ücretli ve maaşlı çalışan ve çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunmayan fertler; ancak 3 ay içinde işlerinin başına geri döneceklerse veya işten uzak kaldıkları süre zarfında maaş veya ücretlerinin en az % 50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorlarsa istihdamda kabul edilmektedir. Bununla birlikte, referans haftası içinde "1 saat" bile çalışmamış olan ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler istihdamda kabul edilmemektedir. Üretici kooperatifi üyeleri, bir iş ya da meslekte bilgi veya beceri kazanmak amacıyla belirli bir menfaat karşılığında çalışan çıraklar ve stajyer öğrenciler de istihdam halinde olanlar kapsamına dahil edilmektedirler (TÜİK, Veri Tabanı, Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar).

Diğer önemli kavramlar arasında “bağımlılık oranı” “tarım dışı işsizlik oranı” ve “kayıt dışı istihdam” bulunmaktadır. Üretim – tüketim dengesini sağlamak için üretime katılanların, kendileriyle birlikte katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunmaları gerekir. Bunun ölçüsü bağımlılık oranıdır. TÜİK’in yaptığı tanımlama ise, “0-14 ve 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun, 15-64 yaş grubundaki nüfusa oranının yüzde olarak ifadesidir”. Bağımlılık oranı, 15-64 yaş dışında kalan nüfusun toplam nüfus içindeki payı olarak alınmaktadır. 15-64 yaş grubunun, çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın, bağımsız olacağı varsayımı yapılmaktadır (Köse, 2012: 6). Tarım dışı işsizlik oranı; işsizlik oranı hesaplamalarında tarım sektörünün hesaba katılmayarak hesaplanan gösterge iken, kayıt dışı istihdam ise referans haftasında yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlardır (Demircan, 2012: 5).

1.2. İŞSİZLİĞİN ÇEŞİTLERİ

Çalışma karar ve gücünde olmasına rağmen çalışmak isteyen bireylerin iş bulamamalarının birçok nedeni olabilir. Bu nedenler bireye bağlı olabileceği gibi ekonomik ve sosyal yapıdan kaynaklanan nedenlere de bağlı olabilir. Dolayısıyla işsizliği doğuran nedenler, farklı işsizlik türlerini de ortaya çıkarmaktadırlar (Karabıyık, 2009: 110).

İşsizlik çalışma isteğine göre iradi ve gayri iradi işsizlik olarak ele alınabilir. İradi işsizlik; emek piyasasında arz ve talebe göre oluşmuş veya yasalarla belirlenmiş ücret düzeyinde veya mevcut koşullarda çalışmak istemeyenlerin neden olduğu işsizliktir (Türkbal, 2005: 349). Bu işsizlikte cari olandan daha yüksek ücretler yani çok

yüksek reel ücretler talep edildiği ve daha iyi çalışma imkanları arandığı için bilerek ve isteyerek işsiz kalınmaktadır (Gökalp, 2009: 46). İradi işsizlik, ihtiyari ya da gönüllü işsizlik olarak da adlandırılabilir. Gayri iradi işsizlik ise çalışabilir işgücünün geçerli ücret ve çalışma koşulları altında çalışmak istediği halde geçici veya sürekli olarak çalışabilecekleri işyeri bulamamaları durumudur (Boztepe, 2007: 14). Bu işsizlik türü işsizlik tanımına en yakın işsizlik türüdür. Gayri iradi işsizlikte; kişi istihdam dışıdır, çalışmaya gereksinimi vardır, işe hazır ve çalışma arzusu içindedir, aktif bir iş arama çabası içindedir, gerçek dışı iş bekleyişleri bulunmamaktadır ve aşırı ücret özlemi ya da mevsimlik kısa süreli iş tercihleri bulunmamaktadır (Ayyıldız, 2010: 13).

İşsizlik sorunu Klasikler ve Keynes arasındaki en önemli anlaşmazlıklardan birini oluşturmaktadır (Yüceol, 2002: 41). Klasik iktisatçılar, gayri iradi işsizliğin var olabileceğini kabul etmemişler ve bütün işsizlerin ihtiyari işsiz olduklarını kabul etmişlerdir. Bu düşüncenin tabii bir sonucu olarak klasikler, işçilerin eğer gerektiği kadar düşük bir ücretle çalışmaya razı olurlarsa, hiçbir zaman işsiz kalmayacaklarını iddia etmişlerdir (Aren, 2005: 6; Gökalp, 2009: 46). Ayrıca; Klasik iktisatçılar; M. Friedman ve Pheleps tarafından geliştirilen “Doğal İşsizlik” Kavramı üzerinde durmaktadırlar. Klasik teoride doğal işsizlik, kaynaklar optimum kullanıldığında dahi var olan işsizliği tanımlamaktadır ve %2-3 gibi düşük bir oran olarak kabul edilir (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 88; Yaşar, 2008: 26). Doğal işsizlik oranının ortadan kaldırılması olanaklı bulunmayan minimum işsizlik oranıdır. İşsizlik oranı doğal işsizlik oranına eşitken işgücünün tam istihdamının sağlanmış olacağı düşünüldüğünde, doğal işsizlik oranı tam istihdam işsizlik oranı diye de adlandırılabilir (Ünsal, 1999: 55; Top, 2010: 106). Doğal kelimesinin kullanılma nedeni ise işsizliğin olağan ve kaçınılmaz olduğunu vurgulamasıdır. Bir başka ifadeyle ulaşılabilecek en düşük işsizlik oranıdır ve bu tam istihdama karşılık gelmektedir (Değirmenci, 2011: 38). Keynesyen iktisatçılar ise genel olarak işsizliğin irade dışı olduğunu ve bunun da talep yetersizliği, sermaye eksikliği, üretim kapasitesi yetersizliği, konjonktürel dalgalanmalar ve yapısal sorunlar nedeniyle emek piyasasında oluşacak işgücü arz ve talep dengesizliği sonucu oluştuğunu savunmuşlardır (Aydın, 2012a: 18).

İşsizlik türlerini genel bir ayrımla açık işsizlik, gizli işsizlik ve sürekli durgunluk işsizliği olarak toplayabiliriz.

1.2.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavramı, çalışma gücü ve arzusu olduğu halde, cari ücret seviyesinde iş arayıp da bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir (Zaim, 1997: 170; Uyar, 2005: 30). Bu işsizlik daha çok işbölümü ve uzmanlaşmanın geliştiği toplumlarda talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Emek arzının olmasına rağmen talep seviyesinin düşmesi, kişinin iradesi dışında bir dizi ekonomik etkenler tarafından belirlendiği için ve kişinin bu koşulları değiştirme olanağının bulunmaması nedeniyle bu tür işsizlik gayri iradi işsizliktir (Ağayev, 2001: 12; Hacitahiroğlu, 2011: 17).

Açık işsizlik, nedenlerine göre pek çok türe ayrılmaktadır.

1.2.1.1. Friksiyonel (Geçici) İşsizlik

Friksiyonel işsizlik, işgücü piyasasında emek sunanların yer değiştirmeleri, kendi becerilerine ve arzularına tam uyan işi bulabilmeleri amacıyla yaptıkları iş arama sürecinde ortaya çıkan işsizlik olarak tanımlanmaktadır (Bozpınar, 2010: 11). Bu işsizlik türü “geçici” bir işsizliktir. Friksiyonel işsizlik, insanların kendi ekonomik refah düzeylerini geliştirme sürecinde katlandıkları bir tür bedel olarak görüldüğünden “iyi işsizlik” olarak kabul edilmektedir (Tunay, 2007: 48).

Friksiyonel işsizlik bütün sektörler ve demografik yapıda etkin kısa süreli bir işsizlik türüdür ve sıfıra inmesi mümkün değildir (Kayacan, 2011: 52). Friksiyonel işsizlik ekonominin en elverişli şartlarda bile tamamen eritemediği bir işsizlik türüdür (Şahin, 2010a: 266).

1.2.1.2. Yapısal İşsizlik

Bir ülkenin ekonomik yapısında meydana gelen değişimlerden kaynaklanan işsizlik türü olup, buna bir bakıma “strüktürel işsizlik” de denir (Türkbal, 2005: 350). Toplumların iktisadi, sosyal ve kültürel yapılarında, örf ve adetlerinde meydana gelen değişikliklerden dolayı talebin farklılaşması nedeniyle oluşan işsizlik türüdür (Zaim, 1986: 175; Yavuz, 2012: 46). Bir başka ifade ile yapısal işsizlik işgücü piyasasında emek, arz ve talep koşullarının birbiriyle uyuşmamasından kaynaklanmaktadır (Bulut, 2011: 14). Yapısal işsizliğin nedenlerini; ekonomik büyüme, endüstriyel ve teknolojik

gelişmeler, hükümetlerin izlediği sektörel, endüstriyel ve bölgesel politikalar oluşturmaktadır (Parasız, 2010: 454).

1.2.1.3. Konjonktürel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik, ekonomik yapıdaki dalgalanmalar dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Belirli bir dönemde ekonomide toplam talebin daralması, beraberinde üretimde ve yatırımlarda gerilemeyi getirmekte, bunun sonucunda da işsizlik artmaktadır. Buradaki işsizliğin kaynağını talepteki yetersizlik oluşturmaktadır (Eser, 2012: 47). Talepteki yetersizlikten kaynaklanan işsizlik, sermaye birikimi ve yatırım gücü yeterli olan ülkelerde görülebileceği gibi gelişmekte olan ülkelerde de ortaya çıkabilmektedir (Koray, 2000: 141; Korkmaz, 2010: 9-10). Bu işsizlik türü, kısa ya da uzun süreli olabilir. Ekonomiye en çok zarar veren işsizlik türlerinden biridir. Konjonktürel işsizlik bölgelere ve işkollarına göre farklılık göstermektedir (İncekara, 2010: 5).

1.2.1.4. Mevsimlik İşsizlik

İktisadi etkinliklerin yılın belirli dönemlerinde yoğunluklarını kaybetmelerine bağlı olarak ortaya çıkan dönemsel işsizlik türüdür (Bozpinar, 2010: 10). En çok tarımsal üretim ve inşaat sektöründe kendisini göstermektedir (Bağlar, 2008: 48). Mevsimlik işsizliğe sebebiyet veren talep dalgalanmalarını, konjonktürel işsizlikten farklı olarak, yıl boyunca sistematik bir şekilde süregelen ve önceden beklenen dalgalanmalar oluşturmaktadır (Eser, 2012: 47-48). Soğuk bölgelerde kışın inşaatın durması, tarımda üretimin mevsim dönemine bağlı olması gibi durumlar mevsimlik işsizliğe örnektir. Tabiat şartlarındaki değişmelerin sebep olduğu mevsimlik işsizliğin yanında, bazen toplumun alışkanlıklarından, dini ve milli bayramların mevcudiyetinden ve sosyal nedenlerden doğan mevsimlik dalgalanmalarda mevcut olabilir (Ayvaz, 1990: 20).

1.2.1.5. Teknolojik İşsizlik

Teknolojik işsizlik; üretim sürecinde emek tasarrufu sağlayan teknoloji ve tekniklerin kullanılması, yeni maddelerin ikamesi, üretimin yeniden organizasyonu ve yeni yönetim tekniklerinin kullanılması sonucu ortaya çıkmaktadır (Murat, 2007: 11;

Şahin, 2010b: 11). Teknolojinin iki yönlü etkisi bulunmaktadır. Bir yandan verimliliği yükselterek ve insan emeği yerine makinaların kullanımını teşvik ederek üretimde ihtiyaç duyulan emek miktarını azaltırken, diğer yandan, ekonominin diğer sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak emek talebi yaratmaktadır (Ekin, 1997: 190; Saatçioğlu ve Gövdere, 2001: 8). Teknolojik işsizlik; bugün yaşanmakta olan işsizlik sorununun önemli bir kısmını açıklamaktadır (Ataman, 1998: 59). Bu tür işsizliğin tehlikesine en çok maruz kalabilecek kesim ise eğitilmelerinin daha güç olması nedeniyle yaşlı işçilerdir (Kurt, 2005: 19).

1.2.1.6. Reel Ücret İşsizliği

Sendikaların tekel güçlerini kullanarak ücretleri piyasayı temizleyen ücret düzeyinin üzerine çekmeleri halinde ortaya çıkan işsizliktir. Hükümetin asgari ücret düzeyini çok yüksek belirlemesi de benzer bir sonuca yol açar (İncekara, 2010: 11). Yüksek reel ücrete bağlı olarak ortaya çıkan işsizliğe genel olarak klasik eksik istihdam denir (Parasız, 2010: 455). Klasik iktisat teorisi, işsizliğin nedeni olarak, işçilerin tam istihdam denge düzeyindeki marjinal verime eşit ücrete razı olmamalarını, daha yüksek ücret talep etmelerini göstermektedir (Yaşar, 2008: 25). Klasik iktisatçılar işsizliğin çözümlenmesi için gerçek ücretlerin düşürülmesi gerektiğine inanmakta iken Keynes'e göre işsizliğin nedeni gerçek ücretlerin yüksekliği değil toplam talebin yetersizliğidir ve dolayısıyla Keynes işsizliğin çözümü için toplam talebin yükseltilmesi gerekliliğine inanmaktadır. Bugün iktisatçıların büyük bir çoğunluğu 1930'ların işsizliğinin esas olarak gerçek ücretlerin fazlalığından değil, toplam talebin eksikliğinden ileri geldiğini kabul etmektedirler (Lipseş vd., 1994: 316; Bekiroğlu, 2010: 50-51).

1.2.2. Gizli İşsizlik

Günümüzde gizli işsizlik, açık işsizlik durumunda olduğu gibi kolayca fark edilemeyen ancak sonuç olarak açık işsizlik derecesinde önemli olan bir kavramdır (Yüceol, 2002: 24). Genel olarak, toplam çıktı miktarında bir değişme olmaksızın, bir işletmeyi veya ekonomik sektörü terk eden işçilerin toplam sayısı, gizli işsizlik miktarını vermektedir. Toplam çıktı veya ürünün miktarının aynı kalması, teknik deyim ile, işgücünün marjinal verimliliğinin sıfır olması halini ifade etmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 401; Uyar Bozdazlıoğlu, 2008: 49). Diğer işsizlik türlerinde iş arayış

bulamama sorunu ortada ve açıkken, gizli işsizlikte görünürde bir iş ve çalışma görülmekte, ancak bu çalışmanın toplam üretime bir katkısı bulunmamaktadır (İnanır, 2012: 33).

Tarım sektöründe çalışmanın yetersiz istihdam riski, diğer tüm sektörler için göre yüksektir. Tarım sektöründe yaşanan yapısal sorunlar, diğer eksik istihdam durumlarında olduğu gibi, tarımda çalışanların iş aramalarına neden olarak gizli işsizliği de artırmaktadır (Kumaş ve Çağlar, 2011: 281). Kamuda da görülen bu tür işsizlik, aynı işin daha az kişi ile (memur, işçi vb) yapılması mümkün iken gereğinden çok kişinin kamuda istihdam edilmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır.

1.2.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği

Sürekli durgunluk, bir ekonomin belirli bir büyüme sonunda karşılaştığı muhtemel iktisadi durgunluk halini ve bundan doğacak kronik (müzmin) işsizlik durumu gösteren bir kavramdır (Yavuz, 2012: 45). Sürekli durgunluk işsizliğine sebep olabilecek çeşitli nedenler vardır. Rakip ülkelerin daha ucuz, bol ve karlı üretimi veya ticaret yollarının değişmesi gibi sebepler, ekonomilerin durgunlaşmasına ve geniş bir kitlenin işsiz kalmasına sebebiyet verebilir. Bunun dışında, ekonominin bazı dönemlerinde meydana gelen durgunluklar ile tıkanmalar, üretim hacminde daralmaya ve işsizliğe sebep olabilmektedir (Köse, 2012: 23-24).

Örneğin; ekonomilerde 1929 bunalımı, 1973 Petrol Krizi gibi zaman zaman meydana gelen tıkanmalar, ekonomik bakımdan güçsüz, kırılabilir ve rekabet gücü olmayan ekonomilerin bazı sektörlerde, rakip ülkelerin yüksek teknoloji ve ucuz işgücü kullanmasının bir sonucu olarak pazarlarını kaybetmesi sürekli durgunluğa neden olmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 40; Muratoğlu, 2011: 24).

1.3. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ

Türkiye'de işsizlikle ilgili temel sorun, işsizliğin nitelik değiştirerek bir istihdam sorunu haline dönüşmesidir. Diğer bir ifadeyle, gelişmekte olan bir işgücü piyasasında, kırsal kesimde geniş aile düzeni içinde, kentlerde ise, kayıt-dışı istihdam biçimlerinde hiçbir yasal yükümlülük ve kayıt içine girmeyen sektörlerde, işsizlik, üretken olmayan istihdam biçimlerinin artışı şeklinde ortaya çıkmaktadır (Ekin, 2001: 9). Türkiye'deki

işsizliğin genel nedenleri arasında, demografik yapıdaki değişimler, kırsal kesimden kentsel kesime göçler, genç nüfusun payının yüksek olması, hızlı nüfus artışı, ekonomik krizler, teknolojik gelişmeler, yetersiz gelir düzeyi, bölgelerarası gelişme farklılıkları, yatırım politikalarındaki olumsuzluklar ve eğitim politikasındaki sorunlar, kamu politikaları, petrol krizi gibi yaşanan şoklar sayılabilmektedir (Blanchard, 1991: 288-290; Göktaş ve İşçi, 2010: 282). İşsizlik yalnızca bir ekonomik sorun olmayıp, aynı zamanda sosyal bir sorun olduğu gibi, sosyal yapının bozulmasına da neden olabilmektedir (Hesapçioğlu, 1986: 164; Eser ve Terzi, 2008: 230, Tunalı, 2010: 19).

Bir ekonomik düzenin işleyip işlemediği, belirlenen ücret karşılığı çalışmak isteyen herkesin istihdam edilip edilmediği ile belirlenir. Bir ülkede kişiler çalışmak istedikleri halde iş bulamıyorlarsa iş bulamamaları uygulanan iktisadi politikaların hatalı ve yetersiz oluşudur (Aren, 2008 29; Muratoğlu, 2011: 20). Gelişmekte olan ülkelerde özellikle sermaye yetersizliğinin doğurduğu bir işsizlik söz konusudur. Emek arzı ile sermaye ve diğer üretim araçları arasındaki uyumsuzluk, işsizliğin başlıca nedenidir. Bu nedenlerle işsizlik yapısal ve kalıcı bir nitelik gösterir (Ayvaz, 1990: 16).

İşsizliğe neden olan etkenler işgücü arzı ve işgücü talebi kaynaklı olarak genel bir ayrıma tabi tutulduğunda, işgücü arzında olumsuz değişimlere yol açarak işsizliğe neden olabilecek etkenler; sanayileşmenin büyük kentlerde yoğunlaşması, tarımda makineleşme, miras yoluyla toprakların küçülmesi, doğal afetler ve gelir dağılımındaki çarpıklık (Aydın, 2012b: 120-121), işgücünün bireysel tercihleri, çalışma hayatını düzenleyen yasalar, toplumsal değer yargıları ve işgücü piyasası ücret yapıları iken; emeğin verimliliğindeki dalgalanmalar, düşük verimli işgücü, ekonomik yapı, teknolojik seviye, işgücü maliyetleri, alt işveren (taşeron) uygulamaları ve iş güvencesi yasaları ise işgücü talebini olumsuz etkileyen temel unsurların başında gelmektedir (Kılınç, 2013: 48).

Türkiye'de nüfus hızla artmaktadır ve bu artış kişi başına geliri ve tasarrufları düşürmektedir. Tasarruf azalışı yatırım ve büyüme hızını azaltmakta, bu da istihdam artışını azaltmaktadır (Kılıçbay, 1992: 269; Güven vd., 2002: 113). Türkiye'deki nüfus miktarı artarken, işsizlik oranı da artmakta ve iktisadi büyüme işgücü arz fazlalığını karşılayamamaktadır. Bunun arkasında yatan en önemli faktörler beşeri sermaye yatırımlarının yetersizliği, işgücünün üretimdeki verimlilik artışını sağlayamaması ve

işgücünün beceri yetkinliğinin sağlanamaması olarak değerlendirilebilir (Göktaş Yılmaz, 2005: 75; Uysal ve Alptekin, 2009: 77). Hızlı nüfus artışı bağımlılık oranını da artırmakta ve söz konusu ülkelerde yatırımların görece daha büyük bir kısmının işgücünün fiziksel kapasitesi yerine, okul hastane gibi sosyal sermayeye yatırılması zorunluluğunu doğurmaktadır (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 41; Onocak, 2008: 19). Aynı zamanda sosyal güvenlik harcamalarını arttırarak devlet bütçesinin kabarmasına, yatırımlara akabilecek kaynakların cari harcamalara kaymasına, enflasyona ve istikrarsızlara neden olarak istihdamı olumsuz etkilemektedir (Kılıçbay, 1992: 269; Güven vd., 2002: 113).

Teknolojik gelişmenin çok büyük bir hızla üretim sürecine girmesi ise üretimde otomasyon dönemini başlatmıştır. Boş zamanın esas, çalışma zamanının ise marjinal olarak sunulmasına neden olan otomasyon sayesinde gelecek yüzyılda üretim yapmak için git gide daha az insan işgücüne gereksinim duyulacaktır. Yani emeğin değeri artık "üretkenlik" anlamında belirlenmeyecektir, kol gücünün yerini alan makinalar ortaya çıkmıştır (Ataman, 1998: 59-60). Teknolojideki yenilik emek gücünü ikame edecek bir süreci başlatmakta, işletmelerin yönetim biçimindeki değişiklikler yıkıcı bir rekabet ortamında maliyetleri düşürmek için çok sayıda işçi çalıştırmak yerine az sayıda işçi ile aynı üretimi gerçekleştirmeyi ön plana çıkarmaktadır (Akkaya ve Gürbüz, 2012: 6). Diğer taraftan, teknolojinin gelişmesi, iletişim ve ulaşımda sağlanan ilerlemeler ile özelleştirme politikaları sonucu yeni iş ve işsizlik türleri ortaya çıkmıştır (Öner, 2006: 1). Türkiye, ekonomik ve sosyal yapısındaki dengesizliklere ek olarak, uygulanmakta olan özelleştirme politikasının da etkisiyle her geçen gün daha da ağırlaşan istihdam ve işsizlik sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır (Ateş, 2008: 114). Özelleştirme, öncelikle özelleştirilen kamu kurum ve kuruluşlarındaki istihdam seviyesini daraltmakta ve bu daralma ekonomideki genel istihdam seviyesini de düşürerek, işsizlik oranında artışa yol açmaktadır (Ateş, 2008: 1).

Küreselleşmeyle beraber üretim, iletişim ve enformasyon teknolojisi kullanımındaki hızlı artış, esnek üretim yapılanması ve dünya genelinde taşeron uygulamaları ile üretim süreçlerinin bölünmesine neden olmuş ve bölünmüş üretim içerisindeki işgücü payı sürekli olarak azalma eğilimine girmiştir (Uyanık, 2008: 209). Çok uluslu şirketlerden başlayarak şirketlerin istihdam politikaları, özellikle

1980'lerden itibaren giderek nitelikli bir çekirdek işgücü yanında, iş güvenliği olmayan, rutin işler yapan, düşük ücretli ve yarı zamanlı veya geçici işçi konumundaki bir kitlenin istihdamına dayanmaya başlamıştır. Bununla birlikte Uluslararası Para Fonu (IMF) politikalarının yetersizliği ve ülkemize verdiği zararlar, vergi ve SSK primlerinin Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerine göre oldukça yüksek olması, yüksek tarım istihdamı, sendikalaşma oranının düşüklüğü, birim işgücü maliyetlerindeki artış gibi unsurlar da işsizliğin artışıını etkilemiştir (Alptekin, 2006: 12).

Türkiye'de işsizlik problemi küresel boyutta meydana gelen finansallaşma ve spekülasyon sıcak para işlemleriyle finanse edilen spekülasyon yönlü büyüme olgusuyla da yakından ilişkilidir. Cari açık, nasıl finanse edilirse edilsin, işsizlik sorununun büyümesine doğrudan katkı sağlamaktadır. Cari işlemlerdeki açık, sonuç olarak yerli üretimi engellemekte ve istihdamı azaltmaktadır (Yeldan, 2010; Muratoğlu, 2011: 28-34). Ülkemizde istikrarsız dalgalanmalara bağlı büyüme kalıcı bir işgücü istihdamı yaratmaya engel oluşturmaktadır. Dünya Bankası raporlarına Türkiye "büyüyen ama istihdam yaratamayan bir ekonomi" olarak geçmiştir. Yapılan araştırmalar işsizlik sorununun çok çeşitli ekonomik ve sosyal nedenlere dayandığını ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle salt büyümenin beraberinde işsizlik sorununa çözüm getirmesi mümkün değildir (Özdemir vd, 2006: 113-114; Eser ve Terzi, 2008: 230-235). Uygulanmakta olan makroekonomik politikalar ve dışa bağımlı sanayileşme stratejisi Türkiye'nin işsizlik ve istihdam yaratmayan büyüme sorunlarının ana kaynakları olarak değerlendirilmelidir (Yeldan, 2010; Muratoğlu, 2011: 28-34).

Asgari ücretin belirlenmesi aynı zamanda işsizlik olgusunu açıklamakta bir araç olarak kullanılmaktadır. Asgari ücret piyasa ücretlerinin üzerindeki bir düzeyden belirlenmişse işverenler gereğinden daha az işgücü istihdam edecek, yani sermayeyi işgücünün yerine ikame edeceklerdir. Ayrıca asgari ücret gelir düzeyi düşük olanlara bir koruma sağlarken, istihdamda meydana gelecek böyle bir azalma, düşük ücret düzeyinde çalışmaya istekli pek çok kişinin işsiz kalmasına yol açmaktadır (Biçerli, 2005: 291; Karaçor vd., 2011: 9). Yüksek kıdem tazminatları gibi işgücü piyasasındaki katı düzenlemelerin, ekonomik koşulların elverişsiz olduğu zamanlarda işten çıkarmanın maliyetinin yükselmesine ve yeni işçi alımı konusunda işverenin çekingen

davranmasına yol açabileceğinden işsizlik oranını arttırmaktadır (World Bank, 2006b: 2; Cengiz, 2009: 337).

İşsizliği artıran diğer bir etmen, terör örgütünün faaliyetleridir. Bu faaliyetler nedeniyle köyden kente göç hızlanmış, tarımsal faaliyet büyük darbe yemiş, kamunun finansman açığı büyümüş ve borçlanmayla bu açığın kapatılması nedeniyle faiz oranları yükselmiştir. Faiz oranlarının yükselmesi ise yatırımları iyice azaltmıştır. Terör, Türkiye'deki işsizliğin en önemli nedenleri arasında bulunmaktadır (Koç, 2010: 2).

1.4. İŞSİZLİĞİN SOSYO-EKONOMİK SONUÇLARI

Ana hatlarıyla ele alındığında bireyin yaşamını devam ettirebilmek amacıyla gelir elde etme fonksiyonu ile “ekonomik”, manevi anlamda haz duymak, kendini mutlu hissetmek, bağımsız ve özgür hissetmek, kısacası hayattan zevk alabilme fonksiyonları ile “psiko-sosyal” ve bir grubun mensubu olmak, takdir edilmek, kabul görmek, statü sağlamak unsurları ile de “toplumsal” anlamı, çalışmanın insan yaşamında vazgeçilmez olmasını sağlamaktadır (Onocak, 2008: 8).

İşsizlik, ilk ve belki de en önemli olarak kişinin geçimini sağlayabilecek bir gelirden yoksun kalmasına sebep olmaktadır (Bulut, 2011: 23). İşsizlik çok yönlü bir sorun olarak yalnızca işsiz bireyi değil onun ailesini, çevresini, buradan hareketle tüm toplumu etkiler (Onocak, 2008: 8). Aile, sosyal ve bireysel oluşumun aracısı olduğu için işsizlik gerçekte işsiz olanlardan daha fazla kişinin etkilenmesine neden olur (Ström, 2003: 422). İşsizlik, ardında parçalanmış aile yığınları bırakırken, yeni evlenecek olanların da cesaretini kırarak toplumsal yapının temel taşı olan aile kurumuna önemli bir darbe indirmektedir (Junankar ve Kapuscinski, 1992: 57; Siegel, 1994: 8, Sen, 1997: 163; Çakmak ve Güney, 2011: 226). Zaten gelirini kaybeden işsizlerin sağlık harcamalarını da kendisinin karşılamak zorunda kalması ve çoğu kez bunu yapamaması, işsizliğin insan sağlığı üzerinde de önemli olumsuz etkilere yol açması ile sonuçlanmaktadır (Uyanık, 2010: 13). Yapılan araştırmalar, işsizlikle; boşanmalar, alkol ve uyuşturucu kullanımı, suç işleme, intihar gibi sosyal rahatsızlıklar ve sağlık sorunları yaşanması arasında da bir ilişki olduğunu göstermektedir (Güney, 2009: 153). Bununla birlikte, işsizliğin yükselmesi toplumda bencillik ve yabancı düşmanlığına yol açabilir. Az miktarda olan iş imkânını diğer ülkelerden gelen yabancılara kaptırmak istememe

istemi yabancı düşmanlığına ve sınırlardaki geçişlerin azalmasına neden olabilir (Göktaş ve İşçi, 2010: 279).

İşsizliğin çaresizleştirdiği ve sosyal hayattan uzaklaştırdığı insanlarda suç işleme eğilimi artmaktadır. Uzun süre iş arayıp bulamayan kimseler geçimlerini yasa dışı yollardan elde etme yoluna gidebilmektedirler (Onocak, 2008: 40-41). İstihdamın arttığı yada başka bir ifade ile işsizliğin azaldığı durumlarda ise suça iştirak etme azalacaktır. Çünkü böyle durumlarda bireyin yasal yollardan elde edebileceği bir geliri mevcut olacaktır ve birey, gelir ihtiyacını karşılamak için yasa dışı yollara müracaat etmeyecektir (Ata, 2011: 129-130). Özellikle gençlerin işsiz olmalarından dolayı kendilerini toplumdan soyutlamaları sonucunda; işsiz gençler arasında çeteleşme, toplu suçlara eğilim ve toplumca kabul görmeyen davranışlar yaygınlaşmaktadır (Amerika Ekonomi ve Sosyoloji Dergisi, 1994: 99; Torun ve Arıca, 2011: 170).

İşsiz bir bireyin işsiz oluşunu; bir işe yaramadığı, güvenilir bulunmadığı, kendisine ihtiyaç duyulmadığı veya yeteneksiz görüldüğü şeklinde kendisine yönelik bir “suçluluk duyma” biçimi ile açıklama tutumu, o bireyde belirli düzeylerde psikolojik sorunlara yol açması mümkündür. Çoğunlukla işsiz bir insan toplum tarafından “sosyal olarak başarısız” veya “ikinci sınıf vatandaş” olarak algılanır (Tsushima, 1996: 501; Ata, 2011: 121). İşsizliğin ruh sağlığı üzerinde farklı etkileri olmakla beraber, başlıcaları depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı ve insan ilişkilerinde sergilenen gergin ilişkiler ve paranoyadır (Darity ve Goldsmith, 1996: 122). İşsizliğin bir başka maliyeti de işsiz kişilerde sıkça görülen beceri kayıplarının yaşanmasıdır (Sen, 1997: 161; Çakmak ve Güney, 2011: 225). Güven, ümit, cesaret gibi özsel değerler yanında yetenek, bilgi ve beceri gibi işsel değerlerin de kaybı gündeme gelmekte ve problemler ağırlaşmaktadır (Yılmaz vd 2004: 170; Adak, 2010: 110). İşsiz kalmanın bireylerde işsizlik süresi ile sınırlı olmayan kalıcı izler bıraktığı, gelirini kaybetmenin ötesinde yeni iş buldukları zaman dahi işsiz kaldıkları sürede yaşadıkları olumsuz tecrübelerin izlerini taşıdıkları saptanmıştır (Arulampalam, 2001: 585; Akçacı ve Özçalıcı, 2012: 163).

İşsizlik, mutlaka mücadele edilmesi gereken çok ciddi bir sorundur. Çünkü, işsizlik bir ülkede sadece üretim ve gelir kaybına neden olmamakta aynı zamanda fakirlik ve dışlanmayı da beraberinde getirmektedir (Duruel, 2004: 58). İşsizliğin gelir

dağılımı üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. İşsizlik özellikle de fakir tabakayı oluşturan vasıfsız işçileri daha büyük sıkıntıya sokmaktadır. Bir bireyin işsiz kalmasının topluma maliyeti, ortaya çıkan hasıla kaybı, bunun yol açtığı vergi azalışı ve yapılan işsizlik sigortası ödemelerinin toplamıdır (Uyanık, 2010: 13-14). Ekonomik dönüşümlerin, yani tarımdan sanayiye, sanayiden bilgi toplumuna geçişin yaratmış olduğu işsizlik rakamları arttıkça; kayıtdışı istihdamın artması, istihdamda ayrımcılığın ve fırsat eşitsizliğinin büyümesi, piyasanın gerektirdiği eğitim, beceri gibi kalifiye bir kişi olmayı sağlayacak unsurları geliştirme olanaklarının bulunamaması, sermaye ve girişim yetersizliği, ailenin demografik yapısı gibi faktörler kentsel yoksulluğu kenar kesimlerden şehir merkezlerine kadar taşımaktadır (Durgun ve Çak, 2010: 37). İşsizlik kötü sağlık koşullarının başlıca sebeplerinden biri olan yoksulluğu yaratmaktadır. İşsizlik oranları bazı dönemlerde durgunluğun göstergesi olarak kabul edilebilmektedir (Watkins, 1992: 18). İşsizlik oranının yükselmesi ekonomik sıkıntının arttığı ve ekonominin gerileme dönemine girdiğinin de bir göstergesidir. Uzun süreli işsizliğin mesleki becerileri aşındırması, böylelikle verimlilik kaybının ortaya çıkması da ekonominin uğradığı bir başka kayıptır (Biçerli, 2000:5-6; Öner, 2006: 7).

Küreselleşmeyle beraber büyük firmalar esnekliği taşeronlara veya fason olarak çalışan firmalara vererek sağlamakta, taşeronlar ve fason çalışan firmalar ise esnekliği vergi ve sosyal güvenlik mevzuat boşluklarından yararlanarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sonuç olarak; hızlı nüfus artışının, göçün, işsizliğin ve çarpık kentleşmenin işgücü piyasası üzerindeki etkileri nedeniyle de kayıtdışı istihdamın zemini de hazırlanmış olmaktadır (Uğur, 2007: 122). İşsizlik sorunuyla karşı karşıya kalan kişiler anı kurtarma çabasıyla geleceği düşünemezler. Yüksek işsizlik oranı kişiyi, patronun karşısında güçsüz duruma düşürebilmektedir. İşveren onun yerine başkasını alabileceğini işçiye hissettirerek baskı uygulayabilir, kayıt dışı çalışmaya yönlendirebilir (Azaklı, 2009: 27). Bu süreç sonunda da ekonomik faaliyetler kayıt dışı bir alanda yoğunlaşmakta ve çalışmak isteyen insanlarda işsizlik baskısı nedeniyle bu alanlarda çalışmak durumunda kalabilmektedirler (Saraç, 2012: 84).

İşsizlik arttıkça, ekonomik ve toplumsal sorunlar gittikçe yoğunlaşmakta, siyasal bunalımları besleyen ortamlar oluşmakta ve antidemokratik populist eğilimler artmaktadır (Duruel ve Kara, 2009b: 359). Türkiye'de işsizlikle ilgili dikkat çeken bir

husus, eğitimli gençlerin iş bulamamasıdır. Gençlere okullarda yeteneklerine uygun eğitimin verilememesi ve çalışma hayatına sağlıklı geçişin yapılamaması nedeniyle, çoğu genç eğitimleri ve istekleriyle bağdaşmayan işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Taş ve Bozkaya, 2012: 161).

İşsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelerde vergilerden elde edilecek olan gelirlerde aynı oranda azalmaktadır. Çünkü vergi çalışan ve çalışmasının karşılığında kazanç elde eden kişilerden alınan kesintiler olduğu için vergilerin azalması sonucunda kamu maliyesi olumsuz anlamda etkilenmiş olacaktır (Şahin, 2010b: 74).

İşsizliğin göç üzerinde de etkileri vardır. İşsizlik, göçü üç şekilde etkileyebilir. Bunlardan birincisi; işçinin statüsü ile ilgili olup, işsiz bir insan, iş sahibi bir insana göre göç etmeye daha isteklidir. İkincisi; bölgesel işsizlik farklılıklarının göç üzerindeki etkileriyle ilgilidir. İşçinin yaşadığı bölgede yüksek bir işsizlik oranı mevcut ve bölgeler arası işsizlik farkı yüksek ise göç olasılığı daha yüksektir. Üçüncüsü ise, daha yüksek işsizlik oranları mevcut ise göç olasılığı daha fazladır (Pissarides ve Wadsworth, 1989: 739).

Olumsuz etkilerinin yanında, işsizliğin olumlu etkileri de vardır. Bu etkilerden biri bireylerin boş zaman kazanması olarak gösterilebilir. Ancak bu boş zamanın işsizliğin yol açtığı moral çöküntüsüyle pek de faydalı bir tarzda değerlendirilmesi beklenmemelidir. İşsizliğin bir diğer yararı olarak, işçilerin belli bir süreyi iş aramaya ayırmaları ve kendilerine teklif edilen ilk işi kabul etmemeleri sayesinde iş gücü piyasasının daha etkin işleyebileceği belirtilmektedir (Uyanık, 2010: 14).

1.5. İŞSİZLİKLE MÜCADELE POLİTİKALARI

Yüksek milli gelir seviyesine ulaşmada üretimin, dolayısıyla da istihdamın rolü çok büyüktür. Bunun için kuşkusuz işsizlik oranının minimum seviyeye çekilmesi gerekmektedir (Altay vd., 2011: 3). İşsizlik olgusu, piyasa dengesizliklerine, bireysel ve toplumsal travmatik sonuçlara neden olmaktadır. Bireylerin istihdam dışı bırakılması, onları üretim süreci dışında tuttuğu gibi belirli bir dönem aralığında tüketimin de azalmasına neden olmaktadır. Ekonominin geneline yayılan bu durum, zamanla talep yetersizliğine, arz fazlalığına ve daha fazla işgücünün atıl kalmasına neden olacaktır.

Hayatın tamamını ilgilendiren bu sorun, doğru iktisadi ve sosyal politikalarla sağlanan gerçekçi çözümlere ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye’de bilinçli ve yaygın bir işsizlikle mücadele programı uzun yıllar boyunca uygulanamamıştır. İstihdam politikaları ilk olarak kalkınma programları içerisinde yer almaya başlamış ancak plan metinlerinde yer almaktan öteye gidememiştir (Özaydın, 2006: 4; Eser ve Terzi, 2008: 242). Türkiye’de ulusal istihdam politikası belirlenmemiş ve izlenmemiş olmakla birlikte, özellikle son yıllarda AB’ye üyelik sürecinin de etkisiyle ülkemizin aktif istihdam politikalarına daha yoğun biçimde yöneldiği görülmektedir (Eser ve Terzi, 2008: 242).

Literatür, işsizlikle mücadele yöntemlerini aktif ve pasif istihdam politikaları olarak ikiye ayırarak ele almaktadır. Aktif programlar istihdam fırsatlarını arttırmakta ve işgücünün yeniden eğitilmesi ile işgücü tedariki kalitesinin artırılması, işgücü talebinin artırılması, çalışanların işe uyumunun sağlanması gibi istihdamı, verimliliği teşvik eden geniş faaliyet düzenlemelerini içermektedir (Arslan ve Ulaş, 2004: 102).

OECD, işsizlikle mücadelede izlenen istihdam politikalarını aşağıdaki gibi 7 grupta toplamıştır (Biçerli, 2004: 45; Ay, 2012: 331).

- 1)Kamunun eşleştirme ve danışmanlık hizmetleri
- 2)Mesleki eğitim
- 3)Sübvansiyon edilmiş istihdam (özel sektöre yönelik sübvansiyon, kendi işini kuranlara yardım, doğrudan kamu sektöründe istihdam v.s.)
- 4)Gençlere yönelik politikalar
- 5)Sakatlara yönelik politikalar
- 6) İşsizlik sigortası
- 7) Erken emeklilik

Bu kategorilerden 1-5 arasında kalanlar “aktif”, 6. ve 7. kategoriler ise pasif politikalar olarak sınıflandırılmıştır.

Aktif istihdam politikaları geniş anlamıyla aynı zamanda eşitliği ve sosyal güvenliği sağlamak amaçlarına da yönelik olduğundan, refah devletinin de önemli bir unsuru olarak nitelendirilebilir (Karabulut, 2007: 102). Aktif işgücü piyasası politikalarının en büyük payını gerek işsiz gerekse çalışan işçilere yönelik eğitim programları oluşturmaktadır. Öncelikli hedef kitlesi ise, uzun dönemli, genç, kadın, göçmen ve özürlü işsizler gibi emek piyasasında iş bulma şansları oldukça zayıf olan gruplardır (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 60). Bu bağlamda Türkiye İş Kurumu' na (İŞKUR) kayıtlı işsizlerin katıldığı "istihdam garantili eğitim kursları" ve çalışanların katıldığı "işçi geliştirme seminerleri" düzenlenmektedir. Farklı bir eğitim programı da, insanların kendi hesabına iş yapabilme becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar şeklinde olmaktadır. Bunların yanında aktif işgücü politikası içerisinde "toplum yararına çalışma programları" adı altında, yaşanan birtakım sarsıcı durumların istihdam üzerinde yol açtığı olumsuz sonuçların, belirli bir hedef grubu oluşturan insanlara geçici istihdam sağlanarak hafifletilmesi yer almaktadır (Eser ve Terzi, 2008: 245).

Milli Eğitim Bakanlığı, İŞKUR, KOSGEB dışında sayıları az da olsa bazı diğer kurum ve kuruluşların da aktif istihdam politikaları çerçevesinde mesleki eğitim ile ilgili kurslar verdikleri görülmektedir. Üniversiteler, vakıflar, özel eğitim kurumları ve belediyelerden oluşan bu kurumlar bazen işsizlere ve bazen de işsiz olmayıp kendilerini geliştirmek isteyenlere yeni mesleki beceriler kazandırmaya yönelik kurslar düzenlemektedirler (Öner, 2006: 37). Diğer taraftan Türkiye'nin tek istihdam kurumu olan İŞKUR'un iş gücü piyasasında daha etkin ve daha fonksiyonel bir hale gelmesinin işsizlik üzerinde önemli etkileri olacaktır (TÜRK-İŞ: 10).

Pasif programlar ise işsizlik sigortası ya da işsizliğin finansal zorluğunun hafifletilmesini içermektedir (Arslan ve Ulaş, 2004: 102). İşsizlik sigortası, gelişmekte olan ülkelerden ziyade, gelişmiş ülkelerde uygulanan bir pasif istihdam politikasıdır. İşsizliğin yol açabileceği sosyo-ekonomik sorunların önlenmesine yönelik, işsizlik sigortasının kurulması dünyada diğer sigorta kollarına göre daha geç olabilmektedir. Çünkü bu sigorta kolunun kurulmasında ve problemlerin çözümlenmesinde bazı teknik problemleri de beraberinde getirmesinden kaynaklanmıştır (Gençler, 2002: 5). Türkiye gibi gelişme halindeki ülkelerde işsizlik sigortasının sınırlı oluşu, insanları "yoksulluğa" ve "üretken olmayan yapay ve enformel istihdam biçimlerinde çalışmaya"

zorlamaktadır (Ekin, 2003: 2). Pasif istihdam politikaları, işsizlik oranlarını azaltmak yerine, işsizliğin neden olduğu sosyal ve ekonomik olumsuzlukları gidermeye yöneliktir. Bu olumsuzluklar işçi ve ailesinin gelir ve refah kaybıdır (Öner, 2006: 40).

Türkiye’de, Kısa Çalışma Ödeneği, Toplum Yararına Çalışma Programı, İşsizlik Sigorta Fonu, Ücret Garanti Fonu ve İş Kaybı Tazminatı gibi pasif istihdam programlarına yönelik uygulamaların geçmişi çok kısadır. Pasif politika düzenlemeleri, ekonomik durgunluk dönemlerinde istikrar sağlayıcı bir araç olarak daha etkin kullanılmalıdır (Ay, 2012: 337).

İşsizlikle mücadelede, mikro ekonomik politikaları oluşturan aktif ve pasif programlar yanında, makroekonomik politikaları oluşturan para, maliye ve gelirler politikası önem arz eder. Para politikasının uygulayıcısı konumunda olan Merkez Bankası para arzında artış ve azalışlar sağlayarak ekonomiye müdahale etmektedir. Para arzındaki artışlar, faiz oranlarını düşürmekte, yatırım harcamaları artmakta ve toplam talebin yükselmesiyle işsizlik oranı azalmaktadır.

Türkiye’de sağlanan ekonomik büyümenin işsizlikteki azalmayı sağlaması ve gelir dağılımını daha adil hale getirmesi için; büyümenin içinde ülkeye kısa vadeli sermaye hareketleri yoluyla giren yatırımların payının azalarak, doğrudan yabancı yatırımların ve ülke içi tasarruf oranının artması gerekmektedir. Bunun için, “yüksek reel faiz – düşük kur” modeline dayalı dışa dönük liberal politikaların yerini, istihdam yaratan reel yatırımların ve uzun dönemli politikaların alması gerektiği düşünülmektedir (Yaşın, 2010: 22). Büyük harcamalar gerektiren teknoloji yatırımlarında devlet yönlendirici, hatta yatırımcı olmalı, özel girişime ufuk açmalıdır (Bedük, 2004: 58). Diğer taraftan, Devlet herhangi bir kıtlığa ve işsizliğe neden olmadan, ücret ve fiyat seviyesinde yapılan değişimlerle gerçekleşen “Gelirler politikası” ile ücret seviyesini enflasyona neden olmayacak şekilde kontrol ederken işsizlik oranının da toplumsal olarak kabul edilemeyecek bir düzeye çıkmasını engellemelidir (Ataman, 2000: 59).

İşsizlikle mücadelede etkili olacak diğer politikaları maddeler halinde sıralamak gerekirse;

- ❖ İşsizlik sorununun iktisat politikası içerisinde tek başına ele alınıp analiz edilmesi bu sorunun giderilmesini güçleştirmektedir (Göktaş Yılmaz, 2005:

64, Saraç, 2012: 83). İşsizlik sorunu ile mücadele noktasında sadece ekonomik büyümede artış sağlamak ve yeni iş imkânları oluşturmak sorunu çözmeye tek başına yeterli olmamakta aynı zamanda ekonomik büyüme ile birlikte artan işgücü taleplerinin niteliklerine uygun nitelikte işgücü yetiştirilmesi de gerekmektedir (Saraç, 2012: 83).

- ❖ İşsizlikle mücadele politikaları istihdamın kapsamının genişletilmesinin yanı sıra çalışan kişilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesine de odaklanmalıdır. Birçok ülkede gözlenen enformel sektördeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi, küreselleşmenin daha adil bir süreç haline getirilmesi ve gençler arasındaki yüksek işsizlik oranları gibi sorunların uluslararası alanda Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü, ILO, Birleşmiş Milletler ve AB'nin ortak yaklaşımları ile aşılması önerilmektedir. Ulusal düzeyde ise bu sorunların hükümet, işçi ve işverenler arasında etkin sosyal diyalog mekanizmalarıyla aşılması hedeflenmelidir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 61).
- ❖ Bilgi ve iletişim teknolojilerine, biyoteknoloji, nanoteknoloji gibi kavramlara yatırım yapılmalı, AR-GE'ye önem verilmeli, teknoparklar oluşturulması için çaba harcanmalı ve tarıma dayalı sanayi geliştirilmeli ve Avrupa Birliği'nin uyguladığı istihdam politikaları yakından izlenmelidir (Alptekin, 2006: 13).
- ❖ İktisaden faal nüfus açısından gelirin ve işin yeniden dağılımına yönelik özel politikalar olarak; yeni çalışma biçimleri, işsizlik yardımları, ömür boyu eğitim ve öğrenim, ücretli çalışmanın tanınması, etnik ayrımlara karşı mücadele, özürli nüfusa iş fırsatları sağlanması, cinsiyet ve vasıf açıklarının kapatılması sayılabilir (Öner, 2006: 10).
- ❖ Türkiye gibi ülkelerde işsizliği azaltmak için çalışma sürelerini kısaltmak gerekmektedir (2.Ulusal İktisat Kongresi, 2008: 16). Çalışma sürelerinin kısaltılması yeni iş olanaklarının yaratılmasına katkıda bulunabilir. Kriz dönemlerinde, işten çıkarmak yerine tam gün çalışan işçilerin yarım güne yönelmeleri işsizlik artışını engelleyecektir (Karabulut, 2007: 22).
- ❖ Çocuk işçiliği ile mücadele edilmeli, çalışan çocuklar eğitime yönlendirilmelidir (Bedük, 2004: 51).
- ❖ Turizmde ev pansiyonculuğu geliştirilmeli, ev üretimi teşvik edilmeli, ev hanımları boş zamanlarında el sanatları ile uğraşarak zamanlarını etkin

kullanma yoluna gitmelidirler. Aynı düzeyde bir yatırım, diğer sektörlerle kıyasla hizmetler sektöründe çok daha fazla yeni iş alanı yarattığından; yatırımlarda turizm, finans ve bilişim sektörü, sağlık, hemşirelik, aile ve çocuk gelişimi gibi uzun dönemde istihdamın lokomotifini olan hizmet sektörlerine öncelik verilmelidir (Ay, 2012: 336).

- ❖ Geniş istihdam olanakları yaratabilen küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, girişimciliğin geliştirilmesinde ve küçük birikimlerin yatırımlara yönlendirilmesinde önemli katkıda bulunurlar (Karalar, 1995; Güner, 2010: 121). İşsizliği azaltmak için özellikle Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) sağlanacak kredi desteği önemlidir. KOBİ'lere destek verilmeli ve girişimcilerin önündeki engeller kaldırılmalıdır (Alptekin, 2006: 14).
- ❖ Türkiye'de asgari ücret artışı işverenleri kayıt dışı istihdama yönlendirmekte ve bu durum resmi işsizlik oranlarının yükselmesine yol açmaktadır. Bu nedenle devletin işgücü piyasasına yönelik kayıt dışılığı azaltıcı önlemlerine gereksinim vardır (Özdemir vd., 2012: 49). Kırdan kente göç eden gençlerin ikincil ya da kayıt dışı işlerde çalışmalarının önüne geçilebilmesi için yapılması gerekenlerden bir tanesi, her ne nitelikte olursa olsun tüm işler üzerindeki sosyal güvencesizliğin ortadan kaldırılmasıdır (Şahin, 2010b: 336).
- ❖ Gerek bölgelerarası eşitsizliklerinin giderilmesi, gerekse görece geri kalmış bölgelerde istihdamın ve gelirin artırılması için sosyal fayda ilkesiyle çalışan kamu işletmelerine duyulan ihtiyaç kaçınılmazdır. Bölgesel kalkınma ve istihdamın artırılması açısından sosyal faydanın yüksek olduğu böylesi durumlarda kamu işletmeciliğinin geliştirilerek sürdürülmesi gerekli olmaktadır (Ateş, 2008: 116).
- ❖ Nüfus artışı hızı, istihdam ve işsizlik sorununun çözümlenmesinde stratejik bir faktördür. Bu nedenle ülke genelinde nüfus artış hızını düşürmek amacıyla nüfus planlaması politikası etkili hale getirilerek ciddi bir çalışma başlatılmalıdır. Yapılacak çalışmalar şekilsel değil, eğitici ve yol gösterici olmalıdır (TÜRK-İŞ: 8).
- ❖ Türkiye'deki işsizliğin diğer nedeni, işgücü maliyetlerinin yüksek olması ile izah edilmektedir. Türkiye üzerine yapılan uygulamalı çalışmalar incelendiğinde, istihdam vergileri ile ücretlerin belirleyici olduğu işgücü

maliyetlerinin düşürülmesinin, istihdama olumlu katkı sağlayabileceği sonucu ön plana çıkmaktadır (Ay, 2012: 335).

- ❖ Ücret dışı işgücü maliyetlerinin özellikle de sigorta primlerinin işverenler üzerindeki yükü azaltılmalıdır (Eren İnmez, 2006: 119).
- ❖ İşsizliğin günümüzde ekonomik büyüme ve kalkınmadan bağımsız olarak yapısal işsizlik şeklinde ortaya çıktığı düşünüldüğünde, istihdam edilebilirliğin artırılması için özel girişimciliğin teşvik edilmesi ve işgücü verimliliğini artırıcı önlemlerin alınması gerekmektedir (Gök, 2004: 100; Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 61).
- ❖ Türkiye’de işsizlikle mücadelede kısa dönemde, işgücü piyasasının ve yaşanan işsizliğin yapısal özelliklerini dikkate alınmayan kapasitelerin harekete geçirilmesi en etkin yol olmaktadır (Ceylan, 1999: 99). Kamu gelirlerinin artırılması ve harcamalarının rasyonalizasyonuna yönelik köklü tedbirler gerekmektedir. Kaynakların yatırımlara ve üretken alanlara yönelmesini sağlayacak tedbir ve mekanizmalar geliştirilmelidir (TÜRK-İŞ:8).
- ❖ Genç istihdamı teşvik edilmeli ve genç nüfus en üretken çağında eğitim, öğretim ve aktif istihdam politikaları yardımıyla sisteme dahil edilmelidir (Abak, 2009: 44). Türkiye’de gençlerin istihdamı konusunda yakın zamanlarda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), ILO ve Dünya Bankası tarafından yayınlanan raporlarda ülkemizde Ulusal Genç İstihdamı Politikası’nın geliştirilmesine katkıda bulunabilecek önemli tespit ve önerilerde bulunulmuştur. Özellikle ekonomik kalkınma sürecinde en iyi şekilde genç nüfusun değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Ekonomik istikrarın sağlanması adına yapısal paketler uygulanırken genç işsizliğin giderilmesi konusunda da gençlere yatırım yapılması gerektiği, gözden kaçırılmaması gereken önemli bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Torun ve Arıca, 2011: 175-176).

2. BÖLÜM

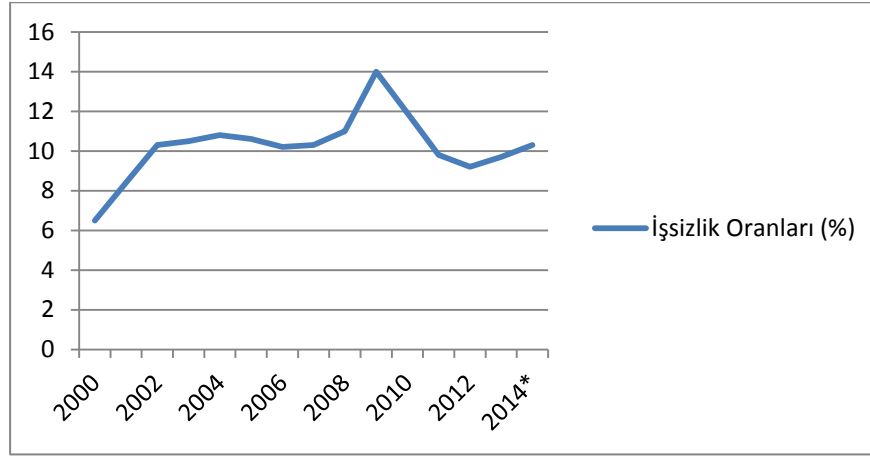
TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

2.1. TÜRKİYE'DE İSTİHDAMIN YAPISI VE İŞSİZLİK

Türkiye'de emek piyasasına ilişkin ilk veriler 1927 yılında yapılan sanayi ve işyerleri sayımı ile elde edilmiştir. Nüfusun işgücüyü olan ilişkisi ilk kez 1950 nüfus sayımıyla ele alınmış ve eldeki çok sınırlı veriler dahil ülkemizdeki işsizliğin uzun yıllar öncesine dayanan birikimli ve köklü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir (Karakayalı, 2009: 168). Ülkemizde işsizlik sorunu, ekonomik ve sosyal yapı değişikliklerine bağlı olarak 1980'li yıllardan sonra hissedilen en temel problemlerden biri haline gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte 1980'lerden itibaren uygulanan ekonomik politikalar, özelleştirmeler, sendikaların güçsüzleşmesi, çok uluslu şirketlerin ucuz işgücü arayışında olması gibi etmenler yüzünden tüm dünyada işsizlik oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye'nin de bu gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. 1980'lerden başlayarak ülkemizde de işsizliğin giderek ağırlaştığı görülmektedir (Güney, 2009: 135). Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında uygulanan neoliberal politikaların sonucu işsiz sayısı giderek artmış, reel ücretler gerilemiş, yoksulluk derinleşmiş, sosyal güvenlik hakları geriletilmiş, ölüm ve iş göremezlikle sonuçlanan iş kazaları keskin bir şekilde yükselmiştir (Mütevellioğlu ve Işık, 2009: 198; Top, 2010: 143). Bu dönemden itibaren artmaya başlayan işsizlik, 1990'lı yıllar boyunca nispeten daha makul seviyelerde olmasına rağmen, özellikle 2000 yılı son aylarında ve 2001 Şubat'ında yaşanan krizden sonra hızla yükselişe geçmiştir (Özdemir vd., 2006: 91). 1990'lı yıllarda işsizliğin biraz daha makul düzeylerde seyretmesi üzerindeki en önemli etkenlerden biri toplam istihdamın yaklaşık %40 gibi oldukça yüksek bir kısmının tarım sektöründe yer almasıdır. Çünkü, tarımda çalışan ve eksik istihdam içerisinde yer alan aile ekonomisi içinde çalışıyor gözükken nüfus, 90'lı yılların sonlarından itibaren tarımda görülen çözümlerle kırdan kente göç etmiş, bu da kentlerde işsizliğin artmasına neden olmuştur (Kır, 2011: 55). Türkiye'de 2001 krizine kadar işsizlik oranı % 6,5–7,5 aralığında iken, ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılından sonra %9,5–10,5 seviyesine yükselmiş ve bu aralıkta kronik bir hal almıştır (bkz. Şekil 1) (Özdemir vd., 2012: 38). Ekonomik kriz sonucu ekonomi %5,7 küçülmüş, işsizlik

dört puan birden artmış, banka ve şirketler batmıştır. Her dönem ciddiyetini korumuş olan işsizlik sorunu bu kriz ile birlikte daha da derinleşmiştir. Kriz sonrası istihdamın toparlanması ise ekonomik büyümedeki toparlanmanın aksine çok yavaş olmuştur (MÜSİAD, 2010; Kır, 2011: 2).

Şekil 1: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranları (2000-2014) (%)

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri * Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

2008 küresel ekonomik krizi de ülkelerin finansal yapıları kadar işgücü piyasalarını da olumsuz etkilemiştir. 2008 krizinin etkilerinin daha net görüldüğü krizin bir sonraki yılı olan 2009 yılında işsizlik oranı ülkemizde %11’den %14’e yükselmiştir (bkz. Şekil 1). Özellikle 2009 yılı Nisan ayında %15 gibi rekor seviyeye ulaşan işsizlik oranı, ekonomide 2009 yılı ikinci çeyrek itibarıyla başlayan toparlanma ile birlikte düşme eğilimine girmiş ve sonraki dönemlerde gelen yüksek büyüme rakamlarının katkısıyla 2011 yılı üçüncü çeyreğinde tek haneye kadar inmiştir. Türkiye, kriz döneminde etkin işgücü piyasası politikaları takip etmiş, toplum yararına çalışma programı ve işgücü eğitimi programlarıyla işsizlikle mücadelede başarılar elde etmiş, işsizlik oranlarını küresel kriz öncesi düzeyin altına indirmeyi başarmıştır (Korkmaz vd., 2013: 123). Ancak; 2012 yılı boyunca ekonomide gerçekleşen yumuşak iniş dönemi işsizlikte düşme eğilimini durdurmuş ve düşen büyümeye rağmen istihdamda meydana gelen yüksek artışlar işsizliğin ortalama %9,2 seviyesinde yatay bir seyir izlemesine neden olmuştur (TÜSİAD, 2013: 18). 2013 yılı işsizlik oranı ise %9,7 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde 2013 istatistiklerine göre iki milyon yedi yüz kırk yedi kişi işsiz iken; 2014 yılı Şubat itibarıyla ise işsizlik oranı %10,2’ye yükselmiş olup, işsiz sayısı iki milyon sekiz yüz yirmi beş bin kişiye ulaşmıştır.

Türkiye'deki emek piyasasının yapısı, gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu özellikleri yansıtmaktadır (Ataman, 1999: 60). Türkiye'de geleneksel ve modern kesim olmak üzere ikili ve parçalanmış bir emek piyasası hâkimdir (Karabulut, 2007: 23). Türkiye'deki emek piyasaları “kırsal-kentsel istihdam”, “enformel-formel sektör”, “tarımsal-sanayi istihdamı” gibi ikili bir yapı göstermektedir (Bekiroğlu, 2010: 75). Bugünkü işsizliğin önemli bir kısmı da teknolojik gelişmenin bir sonucu olan yapısal nitelikte, uzun süreli ve özellikle genç nüfusu etkileyen işsizliktir (Ataman, 1998: 59). Türkiye'de işsizlik çoğu zaman istihdam içinde yer almak suretiyle düşük gelir, fakirlik, çalıştığı halde asgari gelirden yoksun ve milli gelire katkı yapmayan yapay istihdam biçimleri şeklinde ortaya çıkmaktadır (Bilgin, 2003: 138; Eren İnmez, 2006: 111).

Türkiye'de işgücü piyasasına ilişkin resmi veriler, TÜİK' in ILO ve Avrupa Birliği (AB) İstatistik Ofisi (EUROSTAT)'nin bu konudaki norm ve standartları göz önünde tutularak yapmış olduğu Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) sonuçlarına dayanmaktadır. HİA sonuçları 2004 yılından itibaren her ay, ilgili son üç ay kapsayacak şekilde yayımlanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki işgücü piyasasına ilişkin değerlendirmeler ve tartışmalarda genellikle bu rakamlar üzerinden yapılmaktadır (Sapançalı, 2008: 8). Bu anketler Türkiye'deki işgücü piyasasının yapısını ortaya koymaktadır.

2.1.1. Türkiye'de Yıllara Göre İşgücü Durumu

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğundan, işgücü piyasasının gelişmiş ekonomilerden ayrılan birçok özelliği bulunmaktadır. İşgücüne katılma oranının düşük olması göze çarpan farklılıkların başında gelmektedir (Zaim, 1997: 124; Uyar, 2005: 47). Türkiye'de eksik istihdam ve işsizlik oranlarının hesaplanmasında yaşanan güçlükler devam etmekte ve bu durum işsizlik sorununun gerçek boyutlarını gizlemektedir. Gizli işsizlik, mevsimlik dalgalanmalar, kayıt dışı istihdam ve emek piyasasının ikili yapısı bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan başlıca faktörlerdir (Yüceol, 2002: 196).

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücü oranları (15 + yaş) (2004-2014)

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki Nüfus (Bin kişi)	İstihdam Edilenler (Bin kişi)	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2004	47.544	19.632	46,3	10,8	-	41,3
2005	48.359	20.067	46,4	10,6	13,5	41,5
2006	49.174	20.423	46,3	10,2	12,7	41,5
2007	49.994	20.738	46,2	10,3	12,6	41,5
2008	50.772	21.194	46,9	11	13,6	41,7
2009	51.686	21.277	47,9	14	17,4	41,2
2010	52.541	22.594	48,8	11,9	14,8	43
2011	53.593	24.110	49,9	9,8	12,4	45
2012	54.724	24.821	50	9,2	11,5	45,4
2013	55.608	25.524	50,8	9,7	12	45,9
2014*	56.648	24.999	49,1	10,2	12,1	44,1

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri * Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Tablo 1’de Türkiye’de 2004-2014 arası dönemde, çalışma çağındaki nüfus, işgücü, istihdam miktarları ile işgücüne katılım oranları gösterilmektedir. Tablo 1’e bakıldığında, 2004-2013 yılları arasında genel olarak işgücüne katılım düzeyinin arttığı, istihdam oranının artış trendine girdiği, işsizlik oranının Şekil 1’de de görüldüğü gibi 2008 krizinden sonra önemli bir artış gösterdiği ve sonraki yıllarda azalmaların yaşandığı, tarım dışı işsizlik oranının ise 2008-2009 küresel krizinde zirve yaptıktan sonra azalış trendine girdiği görülmektedir.

İstihdam edilenlerin sayısı 2013 yılında, bir önceki yıla göre 703 bin kişi artarak 25 milyon 524 bin kişiye yükselmiştir. Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, bir önceki yıla göre 0,8 puan artarak %50,8 olarak gerçekleşmiştir. Bunun anlamı; ülkemizdeki her 100 kişiden 50,8 inin iktisadi faaliyete katıldığı ve üretim sürecinde yer alabilecek durumda olduğudur. Tarım dışı işsizlik oranı 2013 yılında, 2012 yılına göre 0,5 puan artarak %12’ ye ulaşırken, 2012 yılında %45,9 olan istihdam oranı da 0,5 puan artarak %45,9’a yükselmiştir. 2014 yılı Şubat ayı itibarıyla ise; istihdam edilenlerin sayısı 24 milyon 999 bin kişi, istihdam oranı ise %44,1 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca tarım dışı işsizlik oranı %12,1 olarak tahmin edilirken, işgücü nüfusu bu dönemde 27 milyon 824 bin kişi ve işgücüne katılma oranı ise %49,1 olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda düşme eğilimi göstermesine karşılık nüfus artış hızı ve istikrara kavuşamayan kentleşme, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, kamu ve özel sektörde yatırım yetersizliği, işgücü niteliğinin sanayinin ihtiyaçlarına cevap

verememesi, işgücünün vasıf seviyesi, faiz ve dış ticaret hadleri, hızlı teknolojik değişimler ve artan rekabet ortamında nitelikli işgücü gerekliliği, kapasite kullanım oranlarındaki yetersizlik, girişimcilere sağlanması gereken eğitim, kredi ve örgütlenme yetersizlikleri gibi çok sayıda faktör ülkemizde işsizliğin boyutunu artırmakta ve işsizlik sorununu karmaşıklştırmaktadır (Özdemir vd., 2006: 92).

Türkiye’de işgücüne katılma oranları OECD ortalamasının oldukça altındadır. Dünya Bankası verilerine göre bu oran OECD ülkelerinde ortalama olarak %59,9, Avrupa Birliği’nde ortalama %57,5, Türkiye’nin dâhil olduğu yüksek-orta gelir ülkelerinde ise %68,6 olarak belirlenmiştir (Dünya Bankası- <http://data.worldbank.org/>, 2013; Özdemir ve Yıldırım, 2013: 101). Türkiye’de ise işgücüne katılma oranları giderek artış gösterse de %50 gibi rakamlarda seyretmektedir.

Türkiye’de en çok kullanılan Hanehalkı İşgücü Anketi’nin ortaya koyduğu işsizlik araştırmaları, tüm iyileştirmelere rağmen, olduğundan düşük bir oran ortaya koymakta ve işsizliğin gerçek boyutlarını ortaya koymamaktadır (Yüceol, 2005: 130; Bozpinar, 2010: 7). Türkiye’de işgücüne katılma oranını düşüren ve böylece işsizlik oranlarının düşük çıkmasına yol açan faktörlerin başında işsizlik tanımının, iş bulma ümidini kaybettiği için iş aramayan, fakat iş olsa çalışmaya hazır olan “iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır” kişileri kapsamamasıdır. İş bulma ümidi olmadığı için iş aramayıp, işbaşı yapmaya hazır olanların oranının, işsizlik oranına göre oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 46). İşsizlik haddinin daha yüksek olduğu ve buna bağlı olarak iş bulmanın daha zor olduğu dönemlerde, işsiz kişilerin bir kısmı iş bulmaktan ümidini keserek işgücünde olmayanlar konumuna gelirler. Cesareti kırılan işçiler denilen ve aslında çalışmak isteyen bu kişilerin varlığı hesaba katıldığında, işsizlik oranı yansıtılan işsizlik oranından daha yüksek çıkacaktır. Çalışan kişilerin hepsi tam gün çalışmamakta; çalışanların bir bölümü yarım gün (part-time) çalışmaktadır (Karabulut, 2007: 8). Eksik istihdamda olanlar, ücretsiz aile işçileri, mevsimlik çalışanlar da hesaba katıldığında işsizlik oranı yansıtılan oranın çok üstünde olacaktır. Ayrıca, iş bulmak isteyenlerin hepsinin, iş bulmak için İŞKUR kanalını kullanmaması kayıtlı işsizlerde gerçek bir rakama ulaşılmasını engellemektedir (Yüceol, 2005:121).

Diğer taraftan, Türkiye'deki işgücüne katılım oranının düşük olmasının altında yatan bazı sosyo-ekonomik nedenler bulunmaktadır. Bunlar kısaca; yüksek nüfus artışı, kente göç sonucunda tarımda çalışan kadınların şehirlerde çalışamaması, yaşanan ekonomik krizler, eğitim süresinin uzun olması, işsizlik ortamında iş arama umudunun kaybedilmesi, erken emeklilik ve işgücünün eğitim seviyesinin düşük olması olarak belirtilmektedir (Kayacan, 2011: 98). İşgücüne katılma oranının düşmesinin önemli nedenlerinden biri de, okullaşma oranının artmasıdır (DİE, 2001: 189; Bilgin, 2003: 139).

İstihdamdaki gelişmeyi açıklayan bir diğer gösterge olan istihdam oranı, işsizliğin yanında iş gücüne katılma durumunu da yansıttığı için, ülkenin iş olanaklarını açıklayan önemli bir ölçüttür. Ülkelerin nüfus yapısının işsizliğin yapısı üzerinde çok önemli etkileri vardır (Kurt, 2005: 58). Türkiye'nin istihdam oranının düşük kalmasının önemli nedenlerinden biri çalışma çağındaki nüfusta görülen hızlı artıştır (Sapançalı, 2008: 10). 2012 yılında 37 956 168'i erkek, 37 671 216'sı kadın olmak üzere Türkiye'nin toplam nüfusu 75 627 384'tür (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013:4). Türkiye'de ikamet eden nüfus 2013 yılında, bir önceki yıla göre 1 040 480 kişi artmıştır. Yıllık nüfus artış hızı 2012 yılında % 12 iken, 2013 yılında % 13,7'ye yükselmiştir. 31.12.2013 itibarıyla toplam nüfus 76 667 864 kişiye ulaşmıştır. Ülkemizde 15-64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfusun oranı 2012 yılına (%67,6) göre 0,1 puan artarak %67,7 (51 926 356 kişi) olarak gerçekleşmiştir. Çocuk yaş grubundaki (0-14) nüfusun oranı ise %24,6'ya (18 849 814 kişi) gerilerken, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı da %7,7'ye (5 891 694 kişi) yükselmiştir.

Türkiye'de çalışma çağı nüfusu, istihdam edilen nüfustan daha hızlı artmaktadır (Erol vd., 2010: 11). Türkiye'de kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ve istihdam edilen nüfus verilerinin de gösterildiği Tablo 1'de bu artış açıkça gözükmemektedir. Çalışma çağındaki nüfusta 2004-2013 yılları arasındaki artış %17 olarak gerçekleşirken, aynı dönem için istihdam artışı sadece %4,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar göstermektedir ki, nüfus ve özellikle aktif nüfustaki artışa paralel işgücü ve istihdam artışı söz konusu değildir. Tam tersine işsizlik çok ciddi biçimde artış göstermektedir. Dolayısıyla, ilk bakışta işsizlik, işgücü piyasasının en ciddi sorunu olarak karşımızda durmaktadır (Sapançalı, 2008: 10).

Türkiye açısından işsizlik kadar önemli diğer bir kavramda eksik istihdamdır. Eksik istihdam, istihdam ile işsizlik arasında kalmış bir çalışma biçimidir. Nitelik düzeyi düşük işgücü, genç erkek veya kadın işgücü gibi belirli yaş grupları, kadın işgücü gibi işgücü piyasasındaki dezavantajlı gruplar, eksik istihdam koşullarından bazı grup veya bireylere göre daha fazla etkilenmektedir (Kumaş ve Çağlar, 2011: 252). TÜİK'in açık işsizlik tanımının yaşanan sorunu tam olarak belirlemediği düşünüldüğünden, gerçek işsizlik oranlarını izlemek için Türkiye'de açık işsizlik kadar önem taşıyan ve işsizlik olarak kabul edilebilecek eksik istihdam oranlarının da buna eklenmesi gerektiği belirtilmektedir (Bilgin, 2003: 138; Eren İnmez, 2006: 114). 2014 yılı Şubat ayında zamana bağlı eksik istihdamda olanların sayısı 727.000 kişi ve yetersiz istihdamda olanların sayısı ise 513.000 kişidir. Bu dönemde yetersiz ve zamana bağlı eksik istihdamın işgücüne oranı %4,46 olmuştur. Eksik istihdamın işsizlik oranına eklenmesiyle ortaya çıkan Türkiye'deki atıl işgücü %15 gibi yüksek bir orandadır.

2.1.2. Türkiye'de Kent-Kır Ayrımında İşgücü Durumu

İşsiz nüfusun kentsel ve kırsal dağılımında en dikkat çekici özellik, işsizlerin çoğunun şehirde yer almasıdır. Türkiye'de işsizler, toplam işgücünün kır-şehir dağılımından daha açık bir farkla şehir yerleşmelerinde toplanmıştır (Yılmaz, 2005: 49).

2013 yılında Türkiye'deki işgücünün % 33'ü kırdaki ve % 67'si şehirde iken, işsiz nüfusun %21'i kırdaki ve % 79'u şehirde yer almıştır. Bu dağılıma uygun olarak Tablo 2'de görüldüğü gibi, işsizlik oranı kırdaki %6,1; şehirde %11,5 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı Ocak ayında ise; işsizlik oranı kırdaki 1 puan yükselerek %7,1; kentte ise %11,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kırsal kesimde işgücüne katılma oranı, 2013 yılında (%53,6) kentlerdeki orandan (% 49,6) ve Türkiye ortalamasından (%50,8) daha yüksektir. 2014 yılı Ocak ayında ise; işgücüne katılma oranı kentte 49,7; kırdaki ise 2013 yılına göre azalma göstererek %50,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Durumu (Bin Kişi, 15+yaş)

Yıllar		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kent	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	33 673	34 139	34 787	35 275	35 697	36 197	36 576	36 973	37 656	38 129
	İşgücü	14 472	15 046	15 391	15 635	16 063	16 585	17 105	17 594	18 186	18 907
	İstihdam Edilenler	12 501	13 126	13 518	13 764	14 010	13 839	14 679	15 508	16 167	16 736
	İşsiz	1 970	1 920	1 873	1 871	2 053	2 746	2 425	2 087	2 018	2 171
	İşgücüne Katılma Oranı (%)	43,0	44,1	44,2	44,3	45,0	45,8	46,8	47,6	48,3	49,6
	İşsizlik Oranı (%)	13,6	12,8	12,2	12,0	12,8	16,6	14,2	11,9	11,1	11,5
	İstihdam Oranı (%)	37,1	38,4	38,9	39,0	39,2	38,2	40,1	41,9	42,9	43,9
	Tarım dışı İşsizlik Oranı (%)	14,1	13,2	12,5	12,3	13,1	17,0	14,6	12,3	11,4	11,8
	İşgücüne dahil olmayan Nüfus	19 202	19 092	19 396	19 640	19 634	19 611	19 472	19 378	19 470	19 222
Kır	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	13 871	14 220	14 387	14 719	15 075	15 489	15 965	16 620	17 068	17 479
	İşgücü	7 545	7 408	7 360	7 479	7 742	8 163	8 536	9 131	9 153	9 364
	İstihdam Edilenler	7 131	6 940	6 905	6 973	7 184	7 438	7 915	8 603	8 653	8 788
	İşsiz	414	468	455	506	558	724	621	528	500	576
	İşgücüne Katılma Oranı (%)	54,4	52,1	51,2	50,8	51,4	52,7	53,5	54,9	53,6	53,6
	İşsizlik Oranı (%)	5,5	6,3	6,2	6,8	7,2	8,9	7,3	5,8	5,5	6,1
	İstihdam Oranı (%)	51,4	48,8	48,0	47,4	47,7	48,0	49,6	51,8	50,7	50,3
	Tarım dışı İşsizlik Oranı (%)	14,7	14,8	13,4	14,3	15,4	19,1	15,9	12,8	11,9	12,9
	İşgücüne dahil olmayan Nüfus	6 326	6 812	7 027	7 240	7 332	7 326	7 429	7 489	7 915	8 115

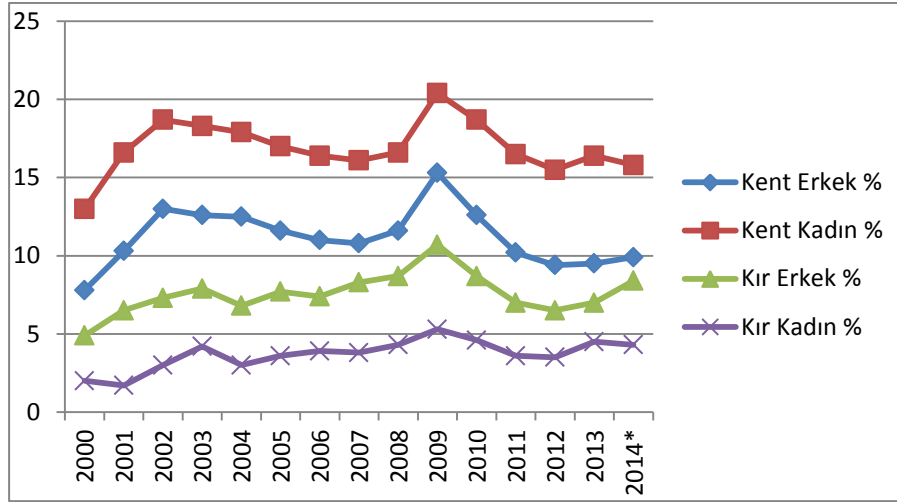
Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

Türkiye’de uzun süredir kentsel kesimdeki işsizlik kırsal kesimdekinden oldukça yüksektir. Kırsal işsizliğin düşük oluşu, tarımda küçük toprak sahipliğinin ve ücretsiz aile işçiliğinin yaygın oluşu nedeni ile açıklanmaktadır (Karabulut, 2007: 23-24). Tarım sektöründeki düşük verim ve gelir düşüklüğünün temel nedenlerinden biri de kırsal alandaki hızlı nüfus artışıdır. Kırsal alanda bazı sosyal güvenlik programları geliştirilmesine rağmen yeterli ve etkin bir sosyal güvenlik sisteminin kurulamayışı aileleri çok çocuk sahibi olmaya yöneltmektedir. Zira, çocuk bir yandan ailenin gelecekteki gelirini sürdürmede, diğer yandan yaşlılık, çalışmama gibi durumlarda gereken yardımları yapan bir güvence olarak değerlendirilmektedir (Lordoğlu ve Törüner, 1995: 185; www.sosyalpolitika.info). Kırsal yerleşmelerindeki çiftçi ailelerinin çalışma yaşındaki çocuklarının ücretsiz tarım işçisi olarak çalışan nüfusa dahil edilmesi de kırsaldaki işsizlik oranını belirli ölçüde düşürmektedir. Bununla birlikte şehirde işsizliği artıran asıl faktör kırdaki açık ve gizli işsizlerin şehirlere yönelmiş olmasıdır (Yılmaz, 2005: 50).

Türkiye’de kentlerdeki işsizlikten daha çok kadın işgücü etkilenirken, kırsal alanlarda işsizliğin daha çok erkek işgücünü etkilediği görülmektedir. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun kent ve kır ayrımında yıllara ve cinsiyete göre

seyrini gösteren Şekil 2’de görüldüğü gibi en yüksek işsizlik oranları kentte yaşayan kadınlarda görülmekte, bunu kentte yaşayan erkekler izlemektedir. Kentin aksine kırdaki ise; erkeklerdeki işsizlik oranı kırdaki kadınlardan daha yüksek seyretilmektedir.

Şekil 2: Cinsiyete göre Kent ve Kır ayrımında İşsizlik Oranları (2000-2014) (%)

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri * Ocak ayı sonuçları alınmıştır.

2013 yılında kentsel kesimde kadınların işsizlik oranı %16,4 iken, erkeklerde ise bu oran %9,5 tir. Kırsal kesimde durum tersine dönmekte, kadınlarda işsizlik oranı bir önceki yıla göre 1 puanlık artış gösterse de %4,5 gibi kente göre düşük oranlarda seyretmekte ve kırdaki erkeklerde işsizlik oranı ise %7 oranındadır. 2014 yılı Ocak ayında ise; kentte kadınların işsizlik oranı %15,8’e düşerken, erkeklerin işsizlik oranı ise 0,4 puan artarak %9,9’a yükselmiştir. Kırsal kesimde ise kadınların işsizlik oranı %4,3 iken, erkeklerin işsizlik oranı; 2013 yılına göre 1,4 puan artarak % 8,4’ e yükselmiştir.

Kentlerdeki işgücüne katılma oranı konusunda ise asıl problem kadın işgücüne ilişkindir. 1988 yılından bu yana kırsal alandaki kadın işgücüne katılım oranı %54’lerden %40’lar düzeyine önemli ölçüde azalırken, kentsel alanlardaki kadın işgücüne katılım oranının hemen hemen aynı kalması, köyden kente göçle birlikte kadın işgücünün tarım kesiminden çözüldüğünü, ancak kente göç eden işgücünün burada emek piyasalarına giriş yapamadığını göstermektedir (Özer ve Biçerli, 2003: 66). Kırdan kente göç ile birlikte kırsal bölgelerde işgücüne katılan kadınlar kentte yeterince istihdam olanakları bulamamışlardır. Kentte nitelikli işgücü talep edilmesi, köyden göç eden kadınların eğitim düzeyinin yetersiz olması ve özellikle mesleki eğitimden yoksun olmaları istihdam edilememelerinin temel nedenidir (Muratoğlu, 2011: 39).

2.1.3. Türkiye’de İşgücüne Dahil Olmayanların Dağılımı

Türkiye’de emek piyasalarında işgücüne dâhil olmama eğilimi yüksektir ve bu eğilim sürekli artmaktadır. Toplam nüfus içinde işgücüne dâhil olmayan nüfustaki gelişmeye 1955–2013 yılları arasındaki süre açısından bakıldığında; toplam çalışma çağındaki nüfus içinde işgücüne dâhil olmayanların oranı 1955 yılında %16,3 iken (Murat, 2007: 402-403; Güney, 2010: 244); bu oran 2013 yılında yaklaşık %50’ye ulaşmıştır.

Tablo 3: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri
(Bin kişi,15+yaş)

Yıllar	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	İş Aramayıp, Çalışmaya Hazır Olanlar	Mevsimlik Çalışanlar	Ev İşleriyle Meşgul	Eğitim/ Öğretim	Emekli	Çalışamaz Halde	Diğer
2004	25 527	1 412	385	13 042	3 417	3 124	2 885	1 573
2005	25 905	1 563	391	12 703	3 453	3 112	3 098	1 586
2006	26 423	1 909	341	12 409	3 588	3 238	3 298	1 640
2007	26 879	1 742	289	12 124	3 680	3 520	3 225	2 300
2008	26 966	1 850	315	12 186	3 757	3 488	3 414	1 957
2009	26 938	2 061	87	12 101	3 967	3 622	3 396	1 705
2010	26 901	2 013	65	11 914	4 122	3 577	3 394	1 817
2011	26 867	1 945	64	11 872	4 219	3 617	3 406	1 746
2012	27 385	1 994	63	11 992	4 409	3 795	3 459	1 674
2013	27 337	2 079	50	11 463	4 465	3 837	3 666	1 778
2014*	28 824	2 601	125	11 909	4 764	3 839	3 803	1 781

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri * Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Tablo 3’e bakıldığında, işgücüne dahil olmayan nüfusun büyük kısmını ev işleriyle meşgul olanların oluşturduğu görülmektedir. İşgücüne dâhil olmayan nüfus büyük ölçüde kentsel alanlarda yaşamaktadır. İşgücüne dâhil olmayan nüfusun %30’ü kırsal %70’i ise kentsel alanlarda yaşamaktadır. Özellikle kentlerde kadının işgücüne katılımı 2014 yılı Ocak ayında %28,3 iken istihdama katılımı ise %23,8’dir. Erkeklerin kentlerde işgücüne katılımı %71,5, istihdama katılımı ise % 64,4 olarak gerçekleşmiştir.

İşgücüne dâhil olmayanlar, iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar, mevsimlik çalışanlar, ev işleriyle meşgul olanlar, öğrenciler, emekliler ve çalışamaz halde bulunan engelli ve hasta kişilerden oluşmaktadır. Türkiye’de işgücüne dâhil olmayan nüfustaki yüksekliğin birçok olası nedeni bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı iş bulma ümidi

kalmayan fertlerin iş aramadan vazgeçerek işgücüne dâhil olmaması, ücretlerdeki düşüklük nedeniyle işgücü piyasası dışında kalması, ev işleri ve çocuk bakım suretiyle aile bütçesine daha fazla katkıda bulunulacağına inanılması, kreş, çocuk bakımı gibi hizmetlerin kentsel alanlarda pahalı olması, kayıt dışı istihdamın yaygın olması nedeniyle, özellikle kadınların çalışması durumunda bile sosyal güvenlik şemsiyesi altına girememesinin yarattığı isteksizlik, köyden kente göçlerin kadınları işgücünden uzaklaştırması, erken yaşta emekliliğin tercih edilmesi ve ortalama eğitim süresinin uzaması ve işgücünün eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi nedenlerdir (Türkan, 2005: 10; Sapançalı, 2008: 11).

2.1.4. Türkiye’de İşsizliğin Coğrafi Bölgelere ve İllere Göre Dağılımı

Türkiye’de bölgeler ve iller arası işgücü, istihdam ve işsizlik oranları arasında yüksek oranlarda fark bulunduğu görülmektedir. Bu farklara nüfus yoğunluğunun, iklim şartlarının, ekonomik alt yapının, terörün, göçün, eğitimin ve diğer sosyal nedenlerin yol açtığı bilinmektedir (Hacıtahtiroğlu, 2011: 29). Eğer işçi yüksek işsizliğin olduğu bölgede yaşıyorsa bu kişinin göç etme olasılığı daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle bölgesel işsizlik farklılığı daha büyükse göç olasılığı daha yüksektir (Yüceol, 2007: 113).

Tablo 4’te Türkiye’de Düzey 1 sınıflandırmasına göre bölgelerin işsizlik oranları gösterilmiştir. Tablo 4 incelediğinde %14,5 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi, %11,2 ile İstanbul ve %11 ile Akdeniz Bölgesi’nde işsizlik oranları diğer bölgelere göre daha yüksektir. İşsizlik oranlarının diğer Düzey 1 bölgelerine göre düşük olduğu bölgeler ise %6,7 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ile Batı Karadeniz ve %6,8 ile Marmara Bölgesinin Batı Marmara Bölümü ve Doğu Karadeniz’dir. Türkiye’de en yüksek işsizlik oranlarının açık bir farkla Akdeniz ve Marmara bölgelerinde görülmesinin özellikle iki nedeni ileri sürülebilir. Birincisi: göç alan (dolayısıyla işsiz nüfusun yöneldiği) bölgeler olmaları; ikincisi: şehirli nüfus oranının yüksek olduğu bu bölgelerde, kentlerde işsizliğin kırsala göre daha yüksek olmasıdır (Yılmaz, 2005: 51).

Tablo 4: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllara Göre İşsizlik Oranları (%) (Düzey1)

BÖLGELER	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İstanbul	12,4	11,5	11,4	10,4	11,2	16,8	14,3	11,8	11,3	11,2
Batı Marmara	6,6	7,5	7,2	6,6	9,4	10,8	8,8	7,1	6,5	6,8
Ege	10,6	10,0	9,3	9,4	10,5	14,1	12,0	10,0	9,6	10,1
Doğu Marmara	10,7	10,5	9,7	9,7	10,5	14,4	11,5	9,8	8,9	8,4
Batı Anadolu	13,3	13,2	12,3	11,2	11,2	12,4	10,8	8,6	8,4	8,6
Akdeniz	13,0	13,9	12,5	12,0	13,9	17,5	13,9	10,6	9,8	11,0
Orta Anadolu	10,0	11,1	11,0	10,8	10,9	13,9	12,2	9,7	7,6	8,4
Batı Karadeniz	8,0	6,7	6,5	7,9	7,2	7,4	8,3	6,0	6,1	6,7
Doğu Karadeniz	6,9	5,5	5,6	6,6	5,8	6,0	6,1	6,4	6,3	6,8
Kuzeydoğu Anadolu	2,8	3,8	5,0	5,8	5,9	8,5	8,2	8,3	6,9	6,7
Ortadoğu Anadolu	15,1	13,8	11,2	12,9	14,4	16,6	14,3	11,2	8,7	9,0
Güneydoğu Anadolu	11,7	12,1	14,2	16,9	15,8	17,4	12,4	11,7	12,4	14,5

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

Bölgelere göre işsizlik, kent-kır ve kadın erkek ayrımında ele alındığında, kentlerde erkeklerde işsizlik oranlarının ülke ortalamasına yakın ya da ondan daha yüksek olduğu görülür. Ekonomik durgunluk bütün bölgelerde kentsel erkek nüfusu etkilemiş ve bu etkinin en düşük olduğu bölge Batı Marmara ve Batı Karadeniz Bölgesi olmuştur. Kırsal alanlar söz konusu olduğunda, en ağır etkilenen bölge Güney Doğu Anadolu Bölgesidir ve bu bölgeyi Akdeniz Bölgesi ve Orta Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Kentlerde yaşayan kadınlar arasındaki işsizlik oranının coğrafi bölgelere göre sergilediği durum, genel olarak erkekler ile benzerlik göstermektedir. Burada da ülke ortalaması civarında ya da üzerinde işsizlik oranları, bir yanda ülkenin gelişmiş Marmara, Ege ve Akdeniz, diğer yanda da en az gelişmiş Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan kadınlarla ilgili durum ülke genelindeki durum ile benzerdir (Tunalı, 2004: 67-68; Uyar, 2005: 72-73).

Türkiye geneline bakıldığında, bölgelerin gelişmişlik düzeyi ile eğitimin ilişkili olduğu ve bu faktörlerin istihdamı etkilediği görülmektedir. Yükseköğrenim sahibi kişilerin istihdam oranları, ticaret ve sanayinin gelişmiş olduğu bölgelerde artmaktadır. Düşük eğitilmiş istihdam ise görece olarak daha az gelişmiş bölgelerde bulunmaktadır. Ancak eğitim seviyesi arttıkça her bölgede istihdam oranının çarpıcı bir şekilde artmış olduğu söylenebilir (Özen, 2011: 14).

Tablo 5’te Türkiye’deki illerin 2012 yıl sonuna göre oluşan işsizlik oranları verilmiştir. İşsizlik oranının en yüksek olduğu il %25 ile Batman olurken, işsizlik

oranının ikinci en yüksek olduğu şehir % 20,9 ile Mardin, üçüncüsü ise % 20 ile Siirt'dir. İşsizlik oranının en düşük olduğu illerin başında ise % 4,2 ile Uşak ve Kütahya gelmekte, bu illeri % 4,4 ile Manisa ve Ardahan ile %4,6 ile Afyonkarahisar takip etmektedir. Tablo 5'te görüldüğü gibi şehirlerin işsizlik oranlarında dengesiz bir dağılım bulunmaktadır. İşsizliğin en düşük olduğu şehirde %4,2 oranı mevcutken, işsizliğin en yüksek olduğu il %25 oranına sahiptir. Bu oranlar arasındaki farklar, Türkiye'de şehirler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin ne kadar büyük fark içerisinde olduğunun göstergesidir (Bekiroğlu, 2010: 169-170).

Tablo 5: Türkiye'de İllere Göre İşsizlik Oranları (2012) (%)

İller	İşsizlik Oranı	İller	İşsizlik Oranı	İller	İşsizlik Oranı
Adana	11,4	Giresun	6,1	Samsun	5,9
Adıyaman	15,8	Gümüşhane	5,8	Siirt	20,0
Afyonkarahisar	4,6	Hakkari	9,9	Sinop	5,3
Ağrı	8,0	Hatay	11,4	Sivas	7,8
Amasya	5,6	Isparta	8,9	Tekirdağ	7,1
Ankara	9,5	Mersin	9,5	Tokat	5,7
Antalya	8,5	İstanbul	11,3	Trabzon	6,9
Artvin	6,3	İzmir	14,8	Tunceli	7,6
Aydın	7,9	Kars	6,4	Şanlıurfa	6,2
Balıkesir	5,5	Kastamonu	5,3	Uşak	4,2
Bilecik	6,4	Kayseri	9,3	Van	7,8
Bingöl	8,3	Kırklareli	7,9	Yozgat	6,1
Bitlis	9,1	Kırşehir	7,4	Zonguldak	7,5
Bolu	9,5	Kocaeli	11,1	Aksaray	5,8
Burdur	5,8	Konya	6,2	Bayburt	4,8
Bursa	7,1	Kütahya	4,2	Karaman	4,9
Çanakkale	5,0	Malatya	6,8	Kırıkkale	8,9
Çankırı	6,0	Manisa	4,4	Batman	25,0
Çorum	5,1	Kahramanmaraş	9,7	Şırnak	19,4
Denizli	6,9	Mardin	20,9	Bartın	5,7
Diyarbakır	7,3	Muğla	8,0	Ardahan	4,4
Edirne	7,5	Muş	8,9	Iğdır	7,8
Elazığ	9,0	Nevşehir	6,1	Yalova	12,1
Erzincan	5,7	Niğde	6,1	Karabük	7,8
Erzurum	6,5	Ordu	5,6	Kilis	10,4
Eskişehir	8,4	Rize	5,8	Osmaniye	10,0
Gaziantep	11,2	Sakarya	9,6	Düzce	8,5

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Büyük şehirlerde işsizliğin yüksek olması genel bir özellik olmakla birlikte, Türkiye’de iç göçlerin özelliği ve şehirlerin istihdam açısından farklı boyutlarda çekim alanları oluşturmaları nedeniyle şehirler arasında işsizlik oranı bakımından farklılıklar bulunmaktadır. İstanbul, sayı olarak en fazla işsiz bulunduğu şehirdir. Türkiye’deki işsizlerin % 23,2’si İstanbul’dadır. Bununla birlikte İstanbul’da işsizlik oranının çok yüksek olmadığı, Marmara Bölgesi şehir ortalamasından düşük olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2005: 52-53).

2.1.5. Türkiye’de İşsizliğin İş Arama Süresine Göre Dağılımı

Bir kişinin işsiz kaldığı ortalama zaman uzunluğunu gösteren işsizlik süresi ekonomik dalgalanmalara ve işgücü piyasasının yapısal özelliklerine bağlıdır. Ekonominin durgunluk dönemlerinde iş bulmak zorlaşırken genişleme dönemlerinde işçiler daha kolay iş bulabilmektedir. İş bulma kurumlarının varlığı veya yokluğu, işgücünün demografik bileşimi, işsizlik sigortasının varlığı, ücret katılığı gibi durumlar işsizlik süresini etkilemektedir. Özellikle işsizlikteki ödeneğin, normal çalışma zamanında alınan net ücrete oranı yükseldikçe bu etki artmakta ve bu da iş arama süresini uzatmaktadır. İşsizliğe alışılması, iş bulma umudunun yitirilmesi de işsizlik süresini uzatan diğer nedenler olarak düşünülmelidir (Uyanık, 2010: 9-10).

Tablo 6: Türkiye’de İş Arama Sürelerine Göre İşsizler (Bin Kişi, 15 + yaş)

Yıllar	İşsiz	Ay				Yıl		
		1 - 2	3 - 5	6 - 8	9 - 11	1 yıl ve daha fazla, 2 yıldan az	2 yıl ve daha fazla, 3 yıldan az	3 yıl ve daha fazla
2004	2 385	490	515	312	106	456	256	206
2005	2 388	534	530	293	90	435	263	242
2006	2 328	589	546	278	83	420	218	194
2007	2 376	684	592	281	99	408	173	139
2008	2 611	801	698	314	99	413	168	118
2009	3 471	973	938	506	177	542	200	135
2010	3 046	922	732	378	143	536	210	125
2011	2 615	878	617	318	110	431	169	92
2012	2 518	845	653	294	100	406	148	72
2013	2 747	926	719	330	100	457	139	76
2014*	2 825	1 090	749	338	70	377	128	74

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

* Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde iş arayanların çoğunluğunun bir yıldan daha az süredir iş aradığı görülmektedir. En yoğun iş arama süresi olarak da 1–2 aylık süre kategorisinde olduğu görülmektedir. Ancak bu kategoride iş arayanların geçici işsiz olduğunu söylemek mümkündür. Bir yıldan daha fazla süredir iş arayanların durumuna bakıldığında ise 1 yıl ile 2 yıl arasındaki dönemde yoğunluk artmaktadır.

İş arama süresinin büyük bölümü bir yıldan daha az sürelidir. Çünkü insanlar hayatlarını idame etmek için istedikleri gibi olmasa da bir işe başlamaktadırlar (İncekara, 2010: 104). Türkiye genelinde, uzun yıllar toplam işsizler içinde en büyük paya sahip olan grubu ilk kez iş arayanlar oluşturmuş ve bu grubu, işini kaybettiği için işsiz olanlar izlemiştir. İlk kez iş arıyor olma ve işlerin doyurucu olmaktan uzak bulunması, Türkiye’deki işsizliğin asıl nedenlerinden biridir. İşsizlik daha çok hanehalkı reisi olmayan kişiler arasında yaygındır. Bunun sebebi de bakmakla yükümlü olmayan kişilerin, iş ararken daha seçici olmasıdır (Karabulut, 2007: 21).

Ülkemizde yaşanan işsizlik, işsizlik sürelerini ve ümidini kestiği için iş aramayanları dikkate aldığımızda uzun süreli işsizliktir. Uzun süreli işsiz kavramı, bir yıl ve daha uzun süredir işsiz olanlar için kullanılmaktadır (TUSİAD, 2004: 157-158). Uzun süreli işsizliğin süreklilik kazanması, işsizlikle mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Toplam işsizler içinde uzun süreli işsizlerin payının artması ve işsiz kalınan sürelerin uzaması, bu kişilerin iş gücü niteliklerinin gerilemesine neden olmakta ve iş bulmalarını zorlaştırmaktadır (Uyar, 2005: 67). 2014 Ocak ayı itibarıyla işsizlerin %21’lik bir bölümü bir yıldan fazladır iş aramaktadır. Yaklaşık 4,4 milyon insan ümidini kestiği için iş aramamaktadır. Bu durum ülkemizde işsizliğin kronikleştiğini işaret etmektedir (Güney, 2009: 157).

2.1.6. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı

İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin ekonomik ve sosyal yönden gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden biri olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde istihdamın sektörel gelişimi tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörüne geçiş şeklindedir (Duruel ve Kara, 2009a: 66). Türkiye’de işsizlik sorunu, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi büyük ölçüde tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörüne doğru bir geçişten kaynaklanmaktadır. Fakat bu gelişme üç sektör kanununa göre olmamaktadır. Üç sektör

kanununa göre, tarım kesiminde çalışanların zaman içerisinde göstermiş oldukları gelişmelere bağlı olarak önce sanayi kesimine ve daha sonra buradaki gelişmelerin neticesi olarak hizmet sektörüne geçmeleri gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de sektörler arası geçişin bu şekilde olmamasından, tarım kesiminde çalışanların doğrudan hizmet sektörüne geçmek durumunda kalmalarından ve hizmet sektörünün ihtiyaç duyduğu vasıflara sahip olamadıklarından tarım sektörü daralmakta fakat istidam aynı ölçüde hizmet sektöründe genişlememektedir (Özdemir vd., 2006: 92; Güney, 2009: 140).

Bununla birlikte, Türkiye’de hem sanayileşme hem de kırsal kesimden kentsel kesime göç ile birlikte tarım sektörü küçülmektedir. 1980’lerin sonlarında tarımın toplam istihdam içerisindeki payı %50 civarında iken, günümüzde bu oran dörtte bir oranında düşmekle birlikte OECD ülkeleri arasında en yüksektir (Hoşgör ve Tansel, 2010: 102). Tarımsal işgücünün payının azalmasının nedenleri arasında; tarımda makineleşme, uygulanan kalkınma programlarının sanayi sektörü öncelikli olması, tarım dışı kesimlerin daha verimli olması gibi faktörler sayılabilir. Tarım sektörü sanayiye ve hizmetler sektörüne işgücü ihraç etmektedir. Bu ihraç köyden kente göçü de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tüm gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye’de de emek yoğun üretim tekniklerinden, sermaye yoğun üretim tekniklerine geçilmeye başlanması, tarıma yönelik sübvansiyonların azaltılması, doğrudan gelir desteği uygulamaları, bazı tarımsal ürünlerin ekim alanlarının kısıtlanması, artan tarım ürünleri ithalatı ve üretim maliyetlerinde artışın ortaya çıkardığı tarımdaki çözülme gibi nedenlerle, kente göçen işgücünün yeterli vasfi taşınamasından dolayı bu kitleler hemen iş bulamamakta ve kent işsizliği artmaktadır (Serin vd., 2007: 42-43; Sapançalı, 2008:12; Güney, 2009:144).

Tablo 7’de Türkiye’deki istihdam yapısına bakıldığında, en fazla istihdam edilen işgücünün hizmet sektöründe olduğu, ancak 2008 küresel krizi sonrası bu sektörde bir kırılmanın meydana geldiği görülmektedir. Tarım sektöründe kadın çalışanlar erkeklere göre daha fazla iken, sanayi ve hizmet sektöründe durum tersine dönmektedir. Kırsaldan kente göçle birlikte, GSMH içerisinde ve dolayısıyla istihdamda tarımın payı azalmaktadır. Fakat Türkiye’de tarım, orta gelirli diğer ülkelere nispeten istihdam açısından ekonomide hala büyük bir sektör olmaya devam etmektedir (Ay, 2012:323).

Tablo 7: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2004-2014) (%)

Yıl	Cinsiyet	Tarım (%)	Sanayi (*) (%)	Hizmet (%)
2004	Toplam	29,1	24,9	46,0
	Erkek	21,6	27,9	50,5
	Kadın	50,8	16,1	33,1
2005	Toplam	25,7	26,3	48,0
	Erkek	18,6	29,6	51,7
	Kadın	46,3	16,6	37,0
2006	Toplam	24,0	26,8	49,2
	Erkek	17,2	30,4	52,4
	Kadın	43,6	16,4	40,0
2007	Toplam	23,5	26,7	49,8
	Erkek	16,8	30,4	52,8
	Kadın	42,7	16,1	41,2
2008	Toplam	23,7	26,8	49,5
	Erkek	17,1	30,8	52,1
	Kadın	42,1	15,7	42,2
2009	Toplam	24,6	25,3	50,1
	Erkek	18,1	29,1	52,7
	Kadın	41,6	15,3	43,1
2010	Toplam	25,2	26,2	48,6
	Erkek	18,3	30,3	51,4
	Kadın	42,4	15,9	41,7
2011	Toplam	25,5	26,5	48,1
	Erkek	18,7	31,1	50,3
	Kadın	42,2	15,2	42,6
2012	Toplam	24,6	26,0	49,4
	Erkek	18,4	30,7	50,9
	Kadın	39,3	14,9	45,8
2013	Toplam	23,6	26,4	50
	Erkek	17,8	31,1	51,1
	Kadın	37	15,3	47,7
2014 **	Toplam	20,2	28,5	51,3
	Erkek	15,9	32,6	51,5
	Kadın	30,7	18,5	50,8

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları
(*) İnşaat sektörü, sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.
(**) Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

İşgücünün %21'e varan kısmı, esas itibarıyla aile işletmelerine dayalı üretim yapan, küçük ölçekli, kadın istihdam eden, yoğun şekilde "ücretsiz aile yardımcıları" kullanan, mevsimlik dalgalanmalara tabi bir istihdamı sürdürmektedir. Bu işgücünde önemli oranda "fazlalık" mevcuttur ve bu fazlalık "kaldırılmaz" niteliktedir. "Görülemeyen ve görülebilir eksik istihdam" büyük bir yoğunluğa varmaktadır (Ekin, 2003: 14). Tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin insan gücü ihtiyaçları, teknolojik gelişmenin de etkisi ile azalmaktadır (Karabulut, 2007: 26).

Tarım sektöründeki azalışa karşılık tarım dışı sektörlerdeki artış Türkiye'nin işgücü piyasasının değişimi açısından ileriki yıllar için oldukça umut verici bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sektörlerdeki değişim çalışanların işteki durumlarındaki değişimi de beraberinde getirecektir. Artık ücretsiz aile işçiliğinden ziyade ücretli ve yevmiyeli hatta kendi hesabına ve işveren olarak çalışma durumu söz konusu olacaktır (Eser ve Terzi, 2008: 232-233).

İstihdam edilenler içerisinde, tarım sektörünün payı hala olması gerekenden yüksek seyrederken, sanayi sektöründe anlamlı bir artış yaşanmamıştır. Sanayi sektöründe yeterince istihdam yaratılamaması sonucu hizmet sektörü kontrolsüz bir şekilde artarak son yıllarda %50'lere ulaşmıştır (Özpınar ve diğerleri, 2011: 138). Tablo 7'de görüldüğü üzere; istihdamın dağılımı tarım, sanayi ve hizmetler olarak üç ana sektör olarak incelendiğinde, 2013 yılında istihdam edilenlerin %23,6'sı tarım, %26,4'ü sanayi, %50'si ise hizmet sektöründe iken; 2014 yılı Şubat ayı itibarıyla istihdam edilenlerin %20,2'si tarım, %28,5'i sanayi ve %51,3'ü ise hizmetler sektöründe yer almaktadır. Türkiye'de tarımda istihdam gerilerken sanayi ve hizmetler kesiminde yeni, verimli, formal istihdam olanakları arttırılamamıştır. Dolayısıyla bu yapısal dönüşüm, kırsal yoksulluk, enformel istihdam, artan gelir eşitsizliği ve kentsel alanlarda artan sosyal dışlanmayı beraberinde getirmiştir (Sapancalı, 2008: 12; Aydemir, 2013: 131). Bununla birlikte; 2013 yılında sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladan (GSYİH) aldıkları paya bakıldığında ise; tarım sektörünün %9,2, sanayi sektörünün %32,9 ve hizmetler sektörünün ise % 58,3 olduğu görülmektedir. Buna göre sektörlerin yarattığı istihdamla, GSYİH'dan aldıkları pay özellikle tarım sektöründe çok belirgin olmakla farklılık göstermektedir.

2004 ile 2013 yılları arasında cinsiyete dayalı istihdam edilenlerin dağılımına bakılacak olursa 2004 yılında erkeklerin istihdam alanını birinci sırada tarım sektörü, ikinci sırada sanayi sektörünün alt kalemi olan imalat sektörünün, üçüncü sırada hizmetler sektörünün alt dalı olan toptan ve perakende ticaretin oluşturduğu görülmekte iken; 2013 yılında tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı azalarak ilk sırayı sanayi sektörünün alt kalemi olan imalat, ikinci olarak tarım sektörü ve üçüncü olarak hizmetler sektörünün alt dalı olan toptan ve perakende ticaret almıştır. Kadınların istihdam alanlarına bakıldığında ise; 2004 yılında istihdam edilenlerin %26 sını

oluşturan kadınların %51'inin tarım sektöründe çalıştığı, 2013 yılına gelindiğinde ise kadınların payının toplam istihdam edilenler içinde %30'a yükseldiği ancak tarım sektöründe istihdam edilen kadınların sayısının önceki yıllara göre azalma göstererek %37'lere düştüğü ve bunu imalat ve hizmetler sektörünün alt dalı olan toptan ve perakende ticaret sektörünün izlediği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de teknik bilgi gerektiren sanayi sektöründe kadınların çalışmasına yönelik ciddi boyutta engel ve kısıtların olduğu ve kadınlara kapalı olduğu, emeği fazla getirisi az olan tarım sektöründe kadınlara yönelik engel ve kısıtların az olduğu söylenebilir (Parlaktuna, 2010: 1222).

Türkiye'de işsizlik açısından önem taşıyan bir başka konu ise, gizli işsizliktir. Özellikle tarım sektöründeki istihdamın önemli bir kısmı "tarımsal üretimde çalışıyor" görünmekle birlikte, bunların tarımsal üretimden çekilmesi durumunda üretim miktarının değişmeyeceği belirtilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu insanlar sanayi üretimi için kentlere çekilmekte ve burada istihdam edilmektedir. Oysa Türkiye gibi geç sanayileşen ülkelerde, sanayide üretimin artma eğilimi bunu başaracak ölçüde gelişme gösterememektedir (Eyüboğlu, 2003: 40; Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 57). Diğer taraftan ekonomik kriz dönemlerinde istihdam olanaklarında yaşanan daralma tarım sektöründe istihdam edilenlerde artışa neden olmaktadır. Çünkü tarım sektöründe çalışanların bir bölümü başka sektörlerde iş bulabildikleri anda tarım sektöründen ayrılmaktadırlar. Ancak, ekonominin ve istihdamın küçüldüğü dönemlerde tekrar tarım sektörüne dönmektedirler (Olhan, 2011: 3).

2.1.7. Kayıt dışı İstihdam

Türkiye'de ücretler reel olarak esnek olsa bile işgücü maliyetleri oldukça yüksektir. Dolayısıyla zaman içinde kayıt dışı istihdam yoğunlaşmış, Türkiye'de işgücü piyasaları esnekleşmiştir. İstihdam vergileri olarak adlandırılan çeşitli primler ve gelir vergisi, net ücreti düşük tutarken, işgücünün firmaya maliyetini aşırı yükseltmektedir. Bu doğrudan maliyetlere, kıdem tazminatını ve iş güvencesi eklendiğinde, işgücünün firmalara yüklediği maliyetin arttığı söylenebilir. Yüksek işgücü maliyetleri bir yandan işsizliği artırıcı etki yaparken, diğer yandan kayıt dışılığı desteklemektedir (Cengiz, 2009: 335). Kayıt dışı sektör hiç bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan istihdam şeklinde tanımlanırken, informal sektör 10 kişiden daha az işçi çalıştıran,

çoğunlukla kendi hesabına ve evde çalışma şeklinde faaliyetini sürdüren iş yerlerindeki istihdamı tanımlamaktadır (TÜSİAD, 2004: 197; Ayhan, 2008: 12).

Tablo 8: Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam Verileri (15+ yaş, Bin Kişi)

Yıllar	Kayıt Dışı İstihdam	Toplam İstihdam	Kayıt dışı İstihdam oranı %
2000	11.050	21.581	51,2
2001	11.439	21.524	53,1
2002	11.133	21.354	52,1
2003	10.943	21.147	51,7
2004	9.844	19.632	50,1
2005	9.666	20.066	48,2
2006	9.593	20.423	46,9
2007	9.423	20.738	45,4
2008	9.220	21.194	43,5
2009	9.328	21.277	43,8
2010	9.772	22.594	43,2
2011	10.139	24.110	42,1
2012	9.686	24.821	39
2013	9.379	25.524	36,7
2014*	8.453	24.999	33,8

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri * Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Son 10 yıla bakıldığında kayıt dışı istihdam yıllar itibarıyla düşme eğilimindedir. Tablo 8’de de görüldüğü gibi; 2000 yılında toplam istihdamın yarısından fazlası kayıt dışı iken 2013 yılı itibarıyla bu oran %37'lere kadar gerilemiştir. Hatta 2014 yılı Şubat ayında 2,9 puan azalarak %33,8 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılında kayıt dışı istihdam edilenlerin sayısı 11 milyon 50 kişi iken, 2013 yılında bu rakam 9 milyon 379 kişiye düşmüştür. Bu oranın çok daha aşağılara çekilmesi, ülkemizin çalışma hayatındaki birçok yapısal sorunun giderilmesinde büyük önem taşımaktadır (Demircan, 2012: 11; Aydemir, 2013: 129).

Kayıt dışı istihdamın temelinde ekonomik, mali, siyasal, kültürel birçok neden vardır. Hızlı nüfus artışı, iç göçler, işsizlik sigortasının henüz yaygınlaşmamış olması ve yararlanma koşullarının zorluğu, 2001 krizi sonrası işten çıkarmaların artması bu nedenlerden bazılarıdır. Özellikle, 2001’de yaşanan ekonomik kriz sonrasında, firmalar maliyetlerini özellikle işgücünü kayıt dışında çalıştırarak ya da çalışanlarını işten çıkararak düşürme yoluna gitmişlerdir (Cengiz, 2009: 335). Bununla birlikte, kentleşme olgusu, eve iş verme, taşeronlaştırma, işçi ve işveren üzerindeki istihdamla ilgili mali

yükümlülüklerin yüksekliği ve ücretten yapılan kesintiler, sendikali işçi sayısının giderek azalması, SSK'nın örgüt yapısından kaynaklanan sorunlar informel işçiliğinin yaygınlaşmasında rol oynayan diğer unsurlardır (Karadeniz, 1999: 252; Yüceol, 2005: 126).

Kayıt dışılığın boyutu, sadece işgücü piyasası politikalarının belirlenmesini güçleştirmemekte, bunun yanında sosyal güvenlik kurumları üzerindeki yükün artmasına, işsizlere gerekli teşviklerin sağlanmasını, kaynak ayrılmasını zorlaştırdığı gibi, tüm ekonominin olumsuz bir seyir izlemesine neden oluşturmaktadır (Hekimler, 2008: 18). Kayıtdışı istihdam açısından bir başka önemli nokta ise, kayıt dışılığın niteliğine ilişkindir. İstihdam edilenlerin sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlılık durumuna bakıldığında Türkiye’de kayıt dışılığın kent olarak en çok yaşandığı kesim ücretli ve yevmiyeli çalışanlar iken, kır olarak en çok yaşandığı kesim ise ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kesimdir. Ayrıca tarımda yaşanan kayıt dışı istihdamın, tarım dışı faaliyetlerde yaşanan kayıt dışı istihdamdan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, bir tarım iş kanununun çok acil gündeme alınmasını gerekli kılmaktadır (Demircan, 2012: 11). Bununla birlikte kadın ve erkek açısından bir karşılaştırma yapıldığında; kadınlarda kayıtlı olmama durumunun erkeklere göre çok daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır (Yüceol, 2005: 127).

Tarım dışı kentsel istihdamın, hemen yarıya yakınına kayıt dışı istihdam oluşturmakta, geriye kalan yarısı da ise, sigortalı işçileri Bağ-Kur'a tabi bağımsız çalışanlar, devlet memurları gibi formel yapılar söz konusu bulunmaktadır. Bu örgütlenmiş formel yapılarda dahi kayıt dışı uygulamalarla karşılaşmakta, özellikle KİT istihdamlarında politik etkilerle ortaya çıkmış üretken olmayan, "gözenekli ve süngerleşmiş" geniş yapay istihdam biçimlerine yoğun bir şekilde rastlanmaktadır (Ekin, 2003: 20).

2.1.8. Ekonomik Büyümenin İstihdam Yaratma Durumu

Büyüme; kişilerin reel gelirlerinin devamlı ve sürekli artmasıdır. Buna göre, büyüme hızları devamlı ve sürekli artış gösteren toplumlarda işsizlik sorununun olmaması gerekmektedir. Fakat işsizlik sorunu çok boyutlu bir konu olması nedeni ile sadece ekonomide büyüme ile ilişkilendirmek veya tek başına işsizlik sorununu ele alıp

çözümlemeye çalışmak ekonomik bir politika yanlışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle iktisat politikası modellerinde işsizlik tek başına analiz edilmemekte ve çözümlenmemektedir (Göktaş Yılmaz, 2005: 64).

Genel olarak istihdam düzeyi ve milli gelir arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Yani istihdam düzeyi arttıkça, reel milli gelir de artar. Yıllık büyüme ortalaması ile istihdam artış ortalaması farkı, “istihdam yaratmada gereken asgari büyüme oranını” vermekte, bu orana da “istihdam eşiği” denilmektedir. Her ülkenin farklı istihdam eşiği bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin istihdam eşiği, gelişmekte olan ülkelerinkinden büyüktür. Örneğin; gelişmiş ülkelerde % 1 ya da % 2’lik büyüme istihdam yaratabilirken, bu oranın gelişmekte olan ülkelerde en az % 3 olması gerekmektedir. Fakat verimlilik artışı sağlayarak ülkeler kısa vadede bu oranı aşabilmektedirler. Ancak, ülkemizde 2004 yılında, % 9,4 oranında büyüme, istihdamda % 3 civarında, 2013’ün dördüncü çeyreğinde de % 4’ün üzerinde bir büyüme % 2,8 civarında bir istihdam artışı sağlayabilmiştir. Bu büyüme oranlarına karşılık yaratılan istihdam oldukça düşüktür (Özdemir ve diğerleri, 2006: 111; Ayhan, 2008: 101-102; TÜSİAD, 209-210).

Tablo 9: Reel GSYH Büyüme Hızı (1998-Sabit Fiyatlarla) ve İstihdam Artışı (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim Oranı)

Yıllar	Büyüme Hızı(%)	İstihdam Artış Oranı %
2000	6,8	-2,1
2001	-5,7	-0,3
2002	6,2	-0,8
2003	5,3	-1
2004	9,4	3
2005	8,4	2,2
2006	6,9	1,8
2007	4,7	1,5
2008	0,7	2,2
2009	-4,8	0,4
2010	9,2	6,2
2011	8,8	6,7
2012	2,2	2,9
2013-4	4,4	2,8

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Göstergeler, Hane Halkı İşgücü Anketi Sonuçları

Türkiye’de 2000-2013 döneminde büyüme ve istihdam artış oranları Tablo 9’da verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi 2000’li yıllardan itibaren ekonomimiz istikrarlı bir büyüme performansı sergileyememiştir. 2004 ve 2005 yıllarındaki yüksek büyüme rakamlarından sonra 2009 yılında küresel finans krizinin etkisiyle -4,8’e düşmüştür.

Türkiye'nin yüksek büyüme evresi olarak nitelendirilen 2002-2007 döneminde, büyümenin istihdam ve işsizlik üzerindeki etkisinin zayıf kalmasının çeşitli nedenleri söz konusudur. Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının ve tarım sektöründe işsiz kalan kesimin hızla artması, işsizliğin artış göstermesinin başlıca nedenlerinden birdir. Daha rekabetçi büyüme stratejilerinin benimsendiği bu süreçte büyüme daha çok emek verimliliğindeki artışların sonucunda gerçekleştiği için, istihdam artışı sınırlı kalmaktadır. Türkiye'de yeni yatırımlar ve doğrudan yabancı yatırımların emek yoğun sektörlere göre daha çok emek tasarrufu sağlayan sermaye yoğun sektörlere gitmiş olması ve sermaye yoğun sektörlerin emek yoğun sektörlere göre çok daha fazla büyümüş olması istihdam artışının sınırlı kalmasının diğer bir nedenidir (Kesici, 2010: 23-24). 2009 yılında eksi büyüme rakamı elde edilmesinden yola çıkarak, küresel kriz darbesinin şiddetini anlamak mümkündür. 2010 yılında %9,2 ve 2011 yılında %8,8'lere çıkan büyüme oranları, istihdam üzerinde beklenen etkiyi vermemiştir. İstihdam rakamları incelendiğinde istihdam artış oranlarının büyüme artış oranlarının gerisinde kaldığı görülmektedir. Bütün bu özelliklerinden dolayı Türkiye'nin 2001 sonrasında yaşadığı süreç istihdamsız büyüme olarak anıla gelmiştir. Uluslararası ülke deneyimleri istihdamsız büyüme kavramının Türkiye'ye özgü olmadığını ve aslında "sıcak para" akımlarıyla ve dış borçlanma ile finanse edilen "spekülatif büyümenin" ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulamaktadır (Yeldan, 2009; Bekiroğlu, 2010: 88).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER

3.1. EĞİTİM DURUMU

İşgücünün niceliğinin belirlenmesinde ülkelerin nüfus miktarı ile nüfus artış hızının etkili olduğu, işgücünün niteliğinin geliştirilmesinde ise eğitimin birinci derecede rol aldığı ifade edilebilir. Türkiye’de toplam nüfusun ve mevcut işgücünün eğitim düzeyi ile ilgili verilere bakıldığında, eğitim sistemimizin işgücü talebinin niteliğine uygun, yönlendirici bir yapıda kurulmadığı görülmektedir (Bekiroğlu, 2010: 113). Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde, işsizlikle savaşımında eğitimin önemli bir yeri vardır. Günümüz şartlarının gerektirdiği eğitime sahip olmayan bireyin istihdam edilebileceği iş alanları sınırlıdır. Bu sınırların aşılmasında veya sınırların daraltılmasında mesleki eğitimin yeri büyük bir önem arz eder (Onocak, 2008: 20). İşgücünün eğitim seviyesi ile işsizlik arasında ters bir orantı olduğu, genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranının düştüğü bir gerçektir (Ayvaz, 1990:6). İşsizlikle eğitim arasındaki ilişkiye bakıldığında, çift taraflı bir etkileşimin olduğu da görülmektedir. Eğitim düzeyinin artması daha fazla iş bulma olasılığını artırırken, işsizliğin artması ise eğitime olan talebi artırmaktadır (McKenna, 1995: 114; Bakkal, 2013: 33). Eğitim modern dönemde iş ve istihdam ile bağlantılı olarak çok daha önemli olmuştur. Bilgiye ulaşma, bilgiyi oluşturma, istihdam olanaklarına sahip olma gibi önemli konularda eğitimin önemi daha iyi anlaşılabilir (Ok, 2011: 66). İşgücünün niteliği eğitimle geliştirilebilir ve iş arzında eğitilmiş işgücünün niceliği etkindir (Kumaş, 2001: 34-35; Uyar Bozdağlıoğlu, 2007: 7).

Türkiye’de istihdamda eğitilmiş işgücü oranı oldukça düşüktür. Yani Türkiye’deki işgücünün çoğu niteliksiz veya belli oranda niteliğe sahip kişilerden oluşmaktadır. Günümüz üretim yapısı eğitimi yüksek daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Türkiye’de insan faktörüne daha fazla yatırım yapılması ve işgücünün nitelik düzeyinin artırılması gerekmektedir (Muratoğlu, 2011: 37).

2014 Şubat ayı verilerine göre Türkiye’de istihdam edilenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde (15+ yaş) okuma yazma bilmeyen kişilerin sayısının 1.008.000, lise altı eğitim görenlerin sayısının 13.979.000, lise ve lise dengi meslek

okulu mezunlarının 5.110.000 ve yüksek öğretim mezunlarının ise 4.902.000 kişi olduğu görülmektedir. Veriler incelendiğinde istihdam edilenlerin içinde en yüksek payı lise altı eğitim görenler oluşturmaktadır. Ancak Türkiye’de lise altı eğitimlilerin istihdamda sürekli birinci derecede pay sahibi olmaları irdelenmesi gereken bir konudur. Lise ve dengi meslek eğitimlilerin istihdam artışı devam ettikçe bu grubu temsil eden kişilerin aynen okur-yazar olmayanlar gibi piyasada atıl olarak kalması sonucunu doğurabilecektir (Bekiroğlu, 2010: 116).

Tablo 10: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%) (2004-2014)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
GENEL											
Okur-Yazar Olmayanlar %	4,3	4,9	4,8	5,2	6,3	8,0	6,0	4,6	3,9	4,8	7,2
Lise Altı Eğitimliler %	9,7	10,1	9,8	9,8	10,7	13,9	11,6	9,3	8,7	9,4	10,3
Lise %	14,7	13,9	14,0	13,9	14,1	18,0	15,9	12,6	11,8	12,4	11,5
Mesleki / Teknik Lise %	16,0	13,6	11,8	12,0	11,7	15,6	13,2	11,0	10,1	10,7	11,1
Yüksek öğretim %	12,2	10,0	9,6	9,7	10,3	12,1	11,0	10,4	10,1	10,5	9
ERKEK											
Okur-Yazar Olmayanlar %	8,9	10,1	11,0	12,4	14,1	17,6	13,7	10,7	9,9	11,6	14,0
Lise Altı Eğitimliler %	10,4	10,7	10,1	10,3	11,3	14,7	12,1	9,6	8,9	9,3	10,4
Lise %	12,3	11,1	11,1	11,0	11,8	15,1	12,6	9,5	9,2	9,0	9,3
Mesleki / Teknik Lise %	13,0	11,0	9,4	9,7	9,2	12,7	10,5	8,4	7,5	7,5	9,1
Yüksek öğretim %	9,8	7,9	7,7	7,4	8,1	9,6	8,0	7,6	7,2	7,4	6,7
KADIN											
Okur-Yazar Olmayanlar %	1,7	2,3	1,6	1,7	2,5	3,0	2,4	2,0	1,4	2,3	4,0
Lise Altı Eğitimliler %	7,3	8,1	8,6	7,8	8,9	11,4	10,3	8,5	8,1	9,4	9,9
Lise %	22,9	23,2	23,0	22,1	20,6	26,3	24,9	21,3	19,0	20,1	17,4
Mesleki / Teknik Lise %	26,6	23,9	20,9	20,9	20,6	25,9	22,5	20,0	19,4	20,4	18,0
Yüksek öğretim %	17,0	14,1	13,0	13,9	14,3	16,3	15,9	15,2	14,7	15,1	12,9

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri *Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Türkiye’de eğitim düzeyi yükseldikçe, işsizlikte beklenen azalma ortaya çıkmamaktadır. Türkiye’de işsizlik oranı, gelişmiş ülkelerin aksine eğitilmiş kişiler arasında daha yüksektir. Bunun en temel sebeplerinden birisi, kişilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe beklentileri yükselmekte ve dolayısıyla da belirli ücretlerin altında çalışmak

istememektedirler (Karabulut, 2007: 21). Türkiye genelinde, lise seviyesine kadar eğitim düzeyi arttıkça işsizlik de artmaktadır ve liseden sonra işsizlik oranında düşme görülmektedir. Türkiye genelinde farklı eğitim düzeylerine sahip olanların işsizlik oranlarına bakıldığında, işsiz kalanların çoğunlukla lise ve dengi okul mezunu olduğu ve bunları da ise altı eğitimlilerin izlediği Tablo 10'da görülmektedir. Lise ve dengi meslek eğitimi almış fertler, işsizler arasında daha büyük bir paya sahiptir. Türkiye'de lise eğitiminin iş vasfı kazandırmadığını ve bu nedenle mezunlarının iş bulma olasılıklarının düşük olduğunu söylemek mümkündür. İşsizlik oranının lise, mesleki veya teknik lise eğitim düzeylerinde olan bireylerde yüksek olmasının sebepleri ise; okul tabanlı istihdam alanlarının yetersizliği, vasıf uyumsuzluğu, asgari ücret uygulaması ve staj ve benzeri uygulamaların yetersizliği, sanayinin işgücü talebine uygun nitelikte işgücü yaratılamaması olarak gösterilebilir (Kabaklarlı ve Gül, 2011a: 5).

Özellikle lise ve dengi meslek lisesi eğitimi almış kişilerin kayıt dışı sektörlerde çalıştıkları fakat ilerleyen dönemde çalışma tecrübelerinin artması ile birlikte kayıtlı sektörlerdeki işleri tercih ettikleri fakat okuryazar olmayan işsiz kişilerin ise kayıt dışı sektörlerde çok fazla talep edilmemesi nedeniyle kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin bu gruptaki işsizlik oranlarının azalmasına hissedilir düzeyde bir katkı yapmadığı tahmin edilmektedir (Saraç, 2012: 101).

Yüksek eğitimlilerde ise işsizlik 2004'den 2008'e kadar düşme eğilimi göstermekte, 2009 yılında yükselmekte ve yıllar itibarıyla düşme eğilimi devam etmektedir. 2009 yılındaki yükselmeye krizin etkisini dikkate almak gerekmektedir. Ayrıca eğitilmiş kesimi en çok istihdam eden finans sektörünün kriz nedeniyle küçülmesi yüksek eğitimlilerin işsizliğinde artışa neden olmuştur.

Cinsiyete göre bakıldığında, işsizlik kadınlarda lise ve lise dengi meslek okulu mezunları arasında yaygındır. Kadınlarda eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranı %12'nin üzerinde seyretmektedir. Erkeklerde ise lise altı eğitimliler, okuryazar olmayanlardan sonra 2014 yılı Şubat itibarıyla %10,4 ile en yüksek paylı grubu oluşturmaktadır. Erkeklerde eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranının azaldığı söylenebilmekte iken, kadınlarda en düşük işsizlik oranı %4 ile okuryazar olmayan kesimde görülmektedir. Yükseköğretim seviyesinde kadınlarda işsizlik oranı (%12,9)

erkeklerle göre (%6,7) daha yüksek olmakla birlikte; özellikle erkeklerde yüksek eğitim seviyesindeki işsizlik oranı ülke geneline göre düşük kalmaktadır. Bunun da nedeni, yükseköğretimin işsiz kalma olasılığını azaltacağı yönündeki düşüncedir. Kısaca, Türkiye’de vasıflı işgücüne olan talebin arttığını, fakat emek arzının bu artışı karşılayacak seviyede bulunmadığını söylemek mümkündür (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 56).

Teorik açıdan; eğitim seviyesinin işgücüne katılım oranını iki yönden etkilemesi söz konusudur. Birincisi; daha eğitilmiş çalışanlar emek piyasalarında daha yüksek gelirler elde edebileceklerinden, bu durumda iş piyasaları dışında kalmanın maliyeti de yükselecek, işgücüne katılım oranları artacaktır. İkinci olarak; eğitim doğrudan, dolaylı ve psikolojik maliyetleri olan bir yatırım olduğundan, yatırımın getirisini elde edip maliyetini karşılamak ancak emek piyasalarında çalışmak ile mümkün olacaktır (Özer ve Biçerli, 2003: 66).

2014 yılı Şubat itibarıyla eğitim düzeylerine göre işgücüne katılma oranlarına bakıldığında ise (Tablo 11) yükseköğretim ve mesleki veya teknik lise mezunlarında bu oranın sırasıyla %78,6 ve %65,1 olarak gerçekleştiği gözlenmektedir. Bunun dışında kalan lise ve lise altı eğitim düzeylerinde sadece lise seviyesinde işgücüne katılma oranının %53,7 diğer eğitim düzeylerinde ise bu oranının % 50’nin altında olduğu tespit edilmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye’de eğitim düzeyi düştüğünde işgücüne katılma oranının düşmesi lise ve daha alt eğitim seviyesine sahip kişilerin iş bulma ümitlerinin azaldığını ortaya koymaktadır. Ancak, işsizlik oranı okuryazar olmayan ve lise altı eğitimlilerde diğer eğitimlilere göre daha düşük olmasına rağmen, işgücüne katılım oranlarına bakıldığında bu durumun aksine işgücüne katılma oranlarının lise ve dengi meslek liselerinde ve yükseköğretimlilerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise okuryazar olmayan ya da düşük eğitimlilerin kayıt dışı ve informel sektörlerde yoğunlaşmasıdır. Mevcut işgücü piyasasında kendilerine uygun nitelikte iş bulabilme ümitleri azalan bu kişiler piyasada geçerli olan asgari ücretin altında kayıt dışı bir şekilde çalışma ile marjinal sektörlerde kendi işlerini kurma tercihleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Saraç, 2012:83).

Tablo 11: Türkiye’de Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranları (%)

Yıllar	Okur yazar olmayan	Okur yazar olmayan	Okur yazar olmayan	Lise altı eğitilmiş	Lise altı eğitilmiş	Lise altı eğitilmiş
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2004	21,6	44,3	16,6	45,4	69,9	20,2
2005	19,9	41,9	15,6	45,3	69,9	19,9
2006	18,7	39,2	14,7	45,0	69,1	20,1
2007	18,1	36,9	14,4	44,6	69,0	19,6
2008	18,1	36,0	14,5	44,9	69,2	20,2
2009	18,8	37,1	15,0	45,8	69,1	21,8
2010	19,8	36,8	16,3	46,8	69,2	23,8
2011	20,5	37,8	17,1	47,8	69,9	25,1
2012	19,7	34,0	16,7	47,6	69,1	25,6
2013	20,1	33,8	17,4	48	69,1	26,3
2014*	17,9	33,9	14,6	46	67,2	24,1

Tablo 11: Türkiye’de Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranları (%) (devamı)

Yıllar	Lise	Lise	Lise	Mesleki veya teknik lise	Mesleki veya teknik lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksek öğretim	Yüksek öğretim	Yüksek öğretim
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2004	49,7	67,1	26,1	65,2	79,9	39,4	78,9	84,2	70,3
2005	49,6	66,6	26,9	65,0	80,9	36,8	77,9	83,5	69,1
2006	49,7	66,2	27,9	63,8	79,8	36,2	77,2	82,6	68,8
2007	48,8	64,9	28,4	64,5	80,6	36,4	77,3	82,6	69,4
2008	49,9	66,2	29,1	65,0	80,3	38,3	77,6	82,7	70,0
2009	52,0	69,1	30,4	65,4	81,0	39,1	78,0	83,1	70,8
2010	51,4	68,1	30,4	65,8	81,2	39,8	78,8	84,3	71,0
2011	52,1	69,7	30,3	65,5	81,2	39,2	79,3	85,3	70,8
2012	51,9	69,1	30,6	64,6	80,5	38,1	79,1	85,1	70,9
2013	53,1	70,1	32,1	65,1	81,3	39,3	80,1	86,1	72,2
2014*	53,7	70,7	32,3	65,1	80	39,2	78,6	84,7	70,4

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri *Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Eğitimde özellikle cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusudur ve bu durum “eğitimde fırsat eşitsizliği” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de eğitimde fırsat eşitsizliğinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Parlaktuna, 2010: 1225).

- Toplumun cinsiyete dayalı değerleri, (kız çocuklarının okutulmasının bir anlamı olmadığı görüşünün hâkim olması gibi)
- Yetersiz katılım çıkmazı kavramı,
- Yetersiz sayıda okul,
- Düşük gelir düzeyi,

- Bölgesel gelişmişlik farklılıkları,
- Erken yaşta evlenme,
- Ev işi ve kardeş bakımında aileye yardımcı olma,
- Mevsimlik işlerde çalışma,
- Zorunlu göç

Ayrıca; eğitime bütçeden ayrılan payların çok düşük olması, eğitim sisteminin aşırı derecede merkezi olması, kararların tamamen merkezden alınması ve bununla bağlantılı olarak okulların özerkliğinin bulunmaması ile mesleki eğitim sisteminin çok katı olması ve yükseköğretim sisteminin meslek edindirme fonksiyonunu tam olarak yerine getirememesi işsizliğin yüksek olmasına ve düşürülmemesine neden olan engeller olarak kabul edilmektedir (Erdayı, 2009: 145).

Türkiye'de eğitim kademeleri yükseldikçe işgücüne katılım oranlarının arttığı, tüm eğitim kademelerinde erkeklerin işgücüne katılım oranlarının kadınlardan daha yüksek olduğu gözlenmektedir (Kavak, 1997: 23). Erkeklerin eğitim imkanlarından daha çok yararlandırılması onların istihdamının sağlanmasının esas olduğunun göstergelerinden olabilir (Ok, 2011: 49). İşsiz sayısı bakımından ise sadece yüksekokul veya fakülte mezunları içerisinde kadın sayısının (265.000) erkek işsiz sayısından (223.000) fazla olduğu görülmektedir. Erkek işsizlerin % 11,8'i yüksekokul veya fakülte mezunu iken bu oran kadınlarda % 28,1'dir. Ekonomideki birçok sektörün erkek egemen bir yapıda olması ve genellikle kadınların çalıştığı hizmetler sektöründe rekabetin fazla olması lise ve üstü eğitim almış kadınların iş bulmalarını zorlaştırabilmektedir (Kurt, 2005: 80). Türkiye'de tarım dışı istihdamdakilerin eğitim düzeyi incelendiğinde ise genel düzeyden farklı olmadığı görülmektedir. Tarım dışı istihdamda kadın işgücünün erkeklere oranla daha vasıflı olduğu gözlenmektedir. Kadınların işgücüne katılmalarında eğitim düzeyi belirleyici bir rol oynamakta ve kadınların istihdamı ile eğitim düzeyi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlar, eğitilmiş ve vasıflı oldukları ölçüde işgücüne katılmaktadırlar (Karabulut, 2007: 27).

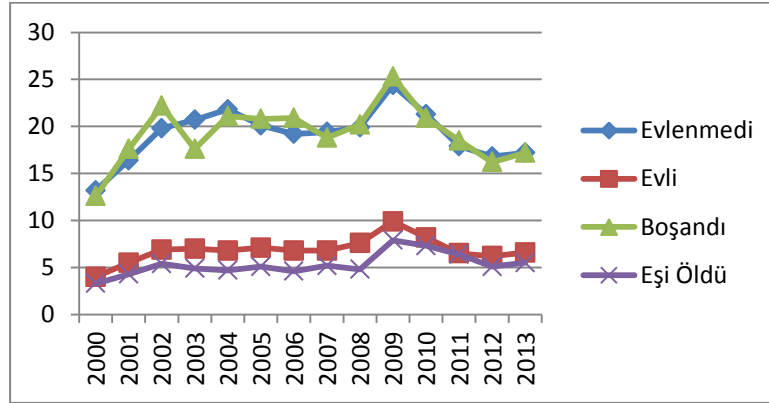
Türkiye’de 1935 yılında erkekler içerisinde okuryazar olmayan oranı %70 iken 2012 yılında bu oran %1,4 e (475.068 erkek) düşürülmüştür. Kadınlarda ise 1935’te % 90 olan okuryazar olmayan nüfus oranı 2012 yılında hala % 6,8 (2.313.689 kadın) düzeyindedir. Nüfus içerisinde yaklaşık oranlarda olan kadın erkek dağılımı eğitim düzeyi yükseldikçe erkek lehine artmaktadır (Ok, 2011: 43).

Türkiye’de işsizliğin boyutu kadar, bileşimi de kaygı verici niteliktedir. Türkiye’de kentsel bir sorun niteliğinde olan işsizlik gençler, kadınlar ve düşük eğitimliler arasında yoğunlaşmaktadır. İşsizliğin yapısal olması yanında, işsizliğin genç işsizliği olarak ortaya çıkması sorunun ciddiyetini daha da arttırmaktadır (Bilgin, 2003: 142). Bu açıdan, eğitim sisteminin piyasanın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve gençlere yönelik mesleki eğitim programlarının oluşturulması gerekmektedir. Mesleki eğitim programlarının hazırlanmasında piyasaların doğru bir şekilde analiz edilmesi uygulamanın etkinliğini arttıran önemli bir unsurdur. Mesleki eğitim programları; işsizlerin ihtiyaçlarına yönelik olmalı, dezavantajlı grupları kapsamalı, katılımcılara İş Piyasasında kabul görebilecek beceriler sunmalı, programların uygulanmasında Eğitim Kurumlarından etkin bir şekilde yararlanılmalıdır (Karabulut, 2007: 61-63).

3.2. MEDENİ DURUM

İşe alma süreçlerinde işverenler seçici davranmaktadır. Açık işlere başvuran sayısı arttıkça, çekirdek işgücünün seçimi daha dikkatli yapılmaktadır. Adayların fiziksel özelliklerinin ve eğitimlerinin yanı sıra psikolojik ve sosyal özellikleri de önem kazanmaktadır. Daha önce istihdam edilip edilmedikleri, evli ya da bekar oluşları, yaşları ve varsa çocukları, sendikalar karşısındaki tutumları ve sendikal geçmişleri işe alma sürecinde dikkatle incelenmektedir (Türkölmez, 2007: 66). Yapılan çalışmalar sonucunda; işsizlerde boşanma oranının yüksek olduğu ve işsizlerin önemli bir bölümünün ortalama evlenme yaşının üstünde olmalarına karşın, halen bekar oldukları saptanmıştır. Genç erkekler arasındaki işsizliğin yaygınlığı, evlenebilecek çağdaki bu insanların evlenmelerini geciktirmektedir. İşsizlik, işsizleri evlenme ve ev kurma olanaklarından yoksun ederek, “aile” kurumunun oluşturulmasına da bir ölçüde engel olabilmektedir (Adak, 2010: 111).

Şekil 3: Medeni Duruma Göre İşsizlik Oranları (2000-2013) (%)

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Medeni duruma göre işsizlik oranları yıllar itibarıyla incelendiğinde (Şekil 3); en yüksek işsizlik oranlarının hiç evlenmeyenlerde ve boşanmış olanlarda olduğu görülmektedir. 2013 yılında hiç evlenmeyenlerin işsizlik oranı %17,2, evli olanların %6,6, boşanmış olanların %17,2 ve eşi ölenlerin işsizlik oranı ise %5,5'tir. Bu durumun altında yatan sebeplere bakıldığında; boşanmış çalışanların psikolojik sorunlarına bağlı olarak işlerine odaklanamamaları nedeniyle işsiz kalma olasılıkları artmaktadır. Gerçekten, aynı gerekçeyle, boşanmış bireyler iş başvurularında öncelikli olarak elenebilmektedir (Zagler, 2006: 679; Türkölmez, 2007: 67). Hiç evlenmeyenlerin işsizlik oranının yüksek olmasının sebeplerine bakıldığında ise yaş olarak genç olmaları dolayısıyla vasıflarına uygun işlerde çalışmayı beklemeleri ve diğer taraftan bir aile sorumluluğu üstlenmemeleriyle beraber kendi ebeveynleri tarafından geçimlerinin sağlanıyor olması söylenebilir.

2013 yılı itibarıyla; evli kadınlarda işsizlik oranı %8 iken, erkeklerde ise bu oran %6,1'dir. Çünkü özellikle evli erkekler açısından bakıldığında bakmakla yükümlü oldukları bir eş ve çocuklarının olması bekar bireylere göre sorumluluklarını daha da artırabilmekte ve işsizlik oranları daha düşük olmaktadır (Yüksel, 2005: 263). Bekar erkeklerin daha genç ve daha deneyimsiz olmaları ve okula devam etmelerinin daha olası olması gerçeği, evli ve bekar erkeklerin katılım oranları arasındaki farkı açıklamaktadır. Evli kadınların bekar emsallerine göre işgücüne daha az katılmaları ise, yaş etkisine ilaveten, işgücü piyasasına katılımlarını azaltan bir 'evlilik etkisinin' mevcut olduğuna işaret etmektedir (Dayıoğlu ve Kırdar, 2010: 34). Ülkemizde genç yaşta çalışma hayatına giren kadınların birçoğunun evlenme ya da nişanlanma gibi

sebeplerle işlerinden ayrıldıkları bilinmektedir. Özellikle çocuk sahibi olduktan sonra işten ayrılma eğilimi artmaktadır. Kadının bu kararında çoğu zaman eşi etkili olmaktadır (Eyüboğlu ve diğerleri, 1997: 213-214; Kurt, 2005: 68).

Tablo 12: Türkiye’de Medeni Duruma Göre İstihdam Oranları (2004-2013) (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kadın	TÜRKİYE GENELİ									
Hiç evlenmedi	26,0	26,7	27,5	27,6	28,2	27,6	28,3	29,1	28,9	30,2
Evli	20,5	20,0	20,2	20,3	20,9	22,1	24,2	26,1	27,3	28
Boşandı	32,0	33,8	32,9	32,9	34,2	34,2	37,5	39,8	41,2	41,3
Eşi öldü	8,6	8,7	8,3	7,7	8,2	8,4	8,6	9,5	9	8,5
Erkek										
Hiç evlenmedi	44,0	45,9	46,2	46,6	46,8	44,8	47,0	50,4	50,5	51,7
Evli	71,9	71,7	71,2	70,6	70,3	68,7	70,7	72,8	72,8	72,6
Boşandı	58,6	55,1	52,5	55,2	55,2	53,1	58,3	58,4	61,1	62,1
Eşi öldü	22,8	21,1	19,2	19,9	18,4	18,6	17,6	20,0	19,2	18,5
KENT										
Kadın										
Hiç evlenmedi	23,5	25,3	27,2	28,1	28,2	27,3	27,9	29,3	29	30,7
Evli	12,3	13,0	13,4	13,4	14,5	15,3	17,2	18,7	20,5	22
Boşandı	31,2	33,5	32,9	33,4	34,0	34,0	37,7	40,0	42,0	42,4
Eşi öldü	4,7	5,0	4,5	4,3	4,6	4,6	5,1	5,9	5,5	5,5
Erkek										
Hiç evlenmedi	41,4	45,1	45,6	46,4	46,7	44,1	46,3	49,5	50,5	51,4
Evli	70,0	70,4	70,1	69,8	69,1	67,1	69,4	71,3	71,8	72
Boşandı	57,6	54,8	52,1	55,2	56,6	53,2	59,2	58,4	61,6	61,9
Eşi öldü	15,5	16,1	13,6	14,5	13,2	14,1	14,0	15,0	14,7	17,2
KIR										
Kadın										
Hiç evlenmedi	32,6	30,3	28,3	26,3	28,4	28,4	29,3	28,6	28,6	29,2
Evli	39,4	36,0	35,4	35,4	34,8	36,9	39,6	42,1	41,7	40,9
Boşandı	36,9	35,8	32,7	29,9	35,2	35,1	36,8	38,7	37,1	35,5
Eşi öldü	16,8	15,8	15,5	14,0	14,7	15,0	14,4	15,2	14,3	13
Erkek										
Hiç evlenmedi	51,0	48,1	48,0	47,5	47,0	46,8	48,7	52,8	50,5	52,4
Evli	76,6	74,9	73,7	72,6	73,2	72,4	73,6	76,0	74,9	73,9
Boşandı	62,5	56,0	54,0	55,1	50,4	52,8	55,3	58,6	59,6	62,8
Eşi öldü	31,9	27,3	26,0	26,1	23,9	23,6	22,0	25,4	23,9	19,7

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi

Medeni duruma göre istihdam oranlarını gösteren Tablo 12 incelendiğinde; istihdam oranının erkeklerde en fazla %72,6 ile evli olanlarda, kadınlarda ise % 41,3 ile boşanmış olanlarda olduğu görülmektedir. Bir taraftan boşanmanın işsizliği arttırdığı şekil 3’te görülürken, diğer taraftan ise boşanmış olanların istihdam oranlarının diğer durumlara göre oldukça yüksek olduğu Tablo 12’ de görülmektedir. Özellikle

kadınlarda en yüksek istihdam oranının boşanmış olanlarda görülmesinin sebebi; boşanma sonrasındaki kadının kendisinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için iş hayatına katılma zorunluluğudur.

Kadınların işgücüne katılımı ile boşanma oranı arasındaki ilişkiyi inceleyen çoğu araştırma göstermektedir ki boşanmadan önceki yıllarda kadınların işgücüne katılımı artmaktadır. Fakat bu, kadınların işgücüne katılımının boşanmaya neden olduğu değil; daha ziyade boşanma ihtimali daha yüksek olduğunda kadınların işgücüne katılımının arttığı anlamına gelmektedir. Kadınlar işgücüne katılımlarını evlilikleri bozulmadan önce artırmaktadırlar (Stevenson, 2008: 2; Kutlar vd., 2012: 152). Medeni durumun kadınların işgücüne katılımını etkilediği gibi, işgücüne katılım oranı da evlenme, boşanma ve çocuk sahibi olma kararlarını etkiler. Kadınların işgücüne katılım oranı arttıkça boşanma oranlarında artış olurken, doğurganlık oranlarında da düşüş olmaktadır (Cramer, 1980: 170; Huber-Spitze, 1980: 80; Michael, 1985: S130; Kutlar vd., 2012: 154).

Kent ve kırsal ayrımında istihdam oranlarına bakıldığında ise; kentte genel duruma kıyasla çok fazla değişiklik olmadığı, yine kadınlarda boşanmış olanların erkeklerde ise evli olanların daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Ancak bu durum kırsal değişmektedir. Kırsal; kentte olduğu gibi erkeklerde istihdam edilenler içinde evli olanların daha fazla olduğu görülmekte; ancak kadınlarda ise kentteki durumun aksine bu defa boşanmış olanların değil, evli olanların daha fazla istihdam edildikleri görülmektedir. Bunun altında yatan sebepler ise özellikle de kente göre kırsal boşanmaların daha az olması ve özellikle kırsal kadınların nitelik gerektirmeyen tarım sektörü odaklı işlerde çalışmasıdır.

3.3. YAŞ

Yaş gruplarına göre işsizlik oranlarına bakıldığında, en düşük işsizlik oranı, erkeklerde ve kadınlarda 55 ve üzeri yaş grubunda görülmektedir. 15-24 genç yaş grubunun işsizlik oranının diğer yaş gruplarınınkinden yüksek olması, bu yaş grubunun meslekte ilk deneyimlerini yaşıyor olması ve böylece işgücü piyasasında deneyimden yoksun olmaları ile açıklanmaktadır. 2001 finansal krizinden sonra bütün yaş

gruplarında hem erkeklerde hem de kadınlarda işsizlik oranlarının yükseldiği görülmektedir (Tansel, 2012: 100).

Tablo 13: Türkiye’de Yaş grubuna, Cinsiyete ve Yıllara Göre İşsizlik Oranları (% , 15+Yaş)

Erkek											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
15-24	20,5	19,5	18,3	19,6	20,1	25,4	21	17,1	16,3	17	16,1
25-34	11,4	10,8	10,2	10,1	11	14,5	11,5	9,3	8,7	9	10
35-54	7,5	7,7	7,4	7,3	8	10,6	9	7,1	6,6	6,6	7,8
55+	3,6	3,9	4,2	4,3	5	6,5	6,2	5	4,5	5,1	6,3
Kadın											
15-24	20,7	20,5	20,6	20,8	21,2	25	23	20,7	19,9	21,9	18,8
25-34	12,6	13,1	12,9	12,3	13,2	16,8	15,4	13,6	13,7	14,4	13,4
35-54	5,1	5,4	5,6	5,8	6,7	9	8,4	7,1	6,6	7,8	8,6
55+	0,5	0,6	0,8	1	1,1	1,1	1,1	1,3	1,5	1,9	2,4
Genel											
15-24	20,6	19,9	19,1	20	20,5	25,3	21,7	18,4	17,5	18,7	17
25-34	11,7	11,3	10,9	10,6	11,5	15,1	12,6	10,5	10,2	10,6	11,1
35-54	7	7,1	7	6,9	7,7	10,2	8,9	7,1	6,6	7	8,1
55+	2,7	2,9	3,3	3,3	4	5	4,7	3,9	3,6	4,2	5,3

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

Not. 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

*Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Yaş grubuna göre işsizlik oranlarını gösteren Tablo 13’e bakıldığında, 2013 yılında %18,7 ile en yüksek işsizlik oranı 15-24 yaş grubunda görülmekte, bu yaş grubunu % 10,6 ile 25-34 yaş grubu izlemekte ve yaş aralığı yükseldikçe 35-54 yaş grubunda %7 olan işsizlik oranı, 55+ yaş grubunda %4,2 ye inerek azalış göstermektedir. 2013 yılı itibarıyla geniş yaş grubuna göre istihdam edilenlerin %16 sını 30-34 yaş grubu, %14’ünü 35-39 yaş grubu oluştururken bunu çok az bir farkla 25-29 yaş grubu takip etmektedir. Son yıllarda istihdam edilenler 15–19 yaş harici diğer gruplarda oransal ve miktarsal olarak aşırı bir değişme görülmezken 15–19 yaş

grubunda gerilemeler gözlenmektedir. Bu miktar ve oranın azalmasındaki sebepleri, tarım sektöründeki çözümler, okullaşma oranlarındaki artışlar gibi nedenlere bağlamak mümkündür (Bekiroğlu, 2010: 127).

Türkiye genelinde (2014-Şubat) erkeklerde en fazla işsizlik oranı %16,1 ile 15-24 yaş aralığında görülmekte iken, kadınlarda bu oran erkeklere göre yükselmekle beraber %18,8 ile yine 15-24 yaş aralığında görülmektedir. Bu durum genç nüfusun işsizlik sorununu gözler önüne sermektedir. Tablo 13'e bakıldığında 25-34 yaş aralığındaki kadınların özellikle işsizlik oranlarının 15-24 yaş grubu hariç diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere, bu yaş grubundaki kadınlar çoğunlukla küçük çocuklu olanlardır. Aile içi işbölümünde kadına düşen görevler işgücüne katılımın düşük olmasına yol açan bir faktör olarak düşünülmektedir (İlhan ve Tunalı, 2012: 3). 35 yaş öncesi kadınlarda işgücüne katılımı düşüren bir faktör de 20-34 yaş grubunun doğurganlığın en yüksek olduğu yaş grubu olmasıdır (Parlaktuna, 2010: 1226). İşsizlik rakamları piyasaya adım atıp annelikle iş piyasası yükümlülüklerini bağdaştırmaya çalışan kadınların uygun iş bulmakta zorlandıklarına işaret etmektedir. Çalışmaya ara verdikten sonra piyasaya geri dönmeyen getirdiği handikaplar da işsizlik oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. İstihdam kreş imkânları artmadığı sürece bu yaş grubundaki kadınların içinde buldukları kıskacı aşmaları zor olacaktır (İlhan ve Tunalı, 2012: 3).

55 yaşın altında erkek işsizlerin yaklaşık aynı oranlarda iş aradığını yani işsizlik oranlarının aşırı farklılaşmadığı söylenebilir. 15 ve üstü erkek nüfusu esas alırsak, bu erkeklerde çalışma gücü ve arzusu yaklaşık 40 yıl devam etmektedir Aynı durum kadınlarda bu kadar uzun sürememektedir. Kadın işsizlerin % 71'i 35 yaş altı olup 55 yaş üstü kadın işsiz oranı % 1,5'dir. Eşitleme adı altında kadın ve erkek emeklilik yaşının 65'e çıkarılması kadınların emekli olamaması anlamına gelmektedir (Ok, 2011: 64). 15-24 yaş grubundaki işsizlik oranının diğer yaş gruplarına göre yüksekliği genç nüfus üzerinde yoğunlaşmayı gerektirmektedir. Çünkü genç olarak nitelendirilen 15-24 yaş grubu işsizlik başta olmak üzere işgücü piyasasına ilişkin sorunlardan en çok etkilenen grubu oluşturmaktadır. Türkiye'de 857 bin genç işsiz (2013) olup, toplam işsizlerin %31' ini oluşturmaktadır. Ayrıca 11 milyon 563 bin gencin 3 milyon 727 bini istihdam edilmektedir. Bu durumda genç nüfusun % 30'u gibi çok önemli bir üretim

gücü atıl bir durumda kalmaktadır. Diğer taraftan bunlar ne işgücü piyasasına ne de eğitim sistemine dahil olamamakta ve geniş sosyal dışlanmışlar grubunu oluşturmaktadırlar. Özellikle eğitilmiş genç işgücü iş bulmakta zorlanmaktadır.

Hızlı nüfus artışının sonucu olarak genç nüfusun fazlalığı, bu nüfusun istihdam edilebilmesini güçleştirmektedir (Azaklı, 2009: 31). Genç işsizliğinin belli başlı iki nedeni vardır. Birinci neden gençler ilk defa iş aramaya başladıkları için iş arama süreleri bazen uzamaktadır. İkinci neden ise vasıf uyumsuzluğu nedeniyle ilk kez iş arayanların içinde uzun süre iş arayanların çoğunluğu oluşturmasıdır (Muratoğlu, 2011: 39).

Ekonominin daralma dönemlerinde işçi çıkarmak zorunda kalan işverenler, tecrübe düzeylerine, vasıflarına ve aile durumlarına bakarak genelde gençlere öncelik vermektedirler. Bu yüzden bu dönemlerde gençlerin olumsuz beklentileri fazla olmaktadır (Kurt, 2005: 38). Yapılan araştırmalar, gençler arasında iş kayıplarının yüksek bir oranının, kovulmadan çok istifadan dolayı olduğunu ortaya koymuştur. Gençler arasında iş aramanın temel nedeni, çalıştıkları işten duydukları tatminsizliktir. İş tatminsizliği, çalışanları daha ilgi çekici işleri bulmak için işlerinden ayrılmaya teşvik etmektedir. Yetişkinler işlerini değiştirme konusunda daha muhafazakardırlar ve tatminsizliklerini, işten ayrılmak yerine grev gibi hareketlerle göstermeyi tercih ederler (Çetinkaya, 2010: 58). Kriz dönemlerinde, hem işgücü piyasasının yapısı hem de ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar sebebiyle gençler genelde nüfusun en çok etkilenen kesimini oluşturmaktadır. Çünkü durgunluk dönemlerinde işletmeler işçi alımını durdurur, işgücü piyasasına yeni giren gençler daha az iş imkanına sahip olur ve aktif yaşamlarına işsiz olarak girerler (Çetinkaya, 2010: 47). Genç işsizliğin en önemli nedenlerinden biri de eğitim yetersizliğidir. Gerek meslek okullarında gerekse yükseköğretim kurumlarında verilen eğitimin, piyasanın ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması, diplomalı işsizler ordusunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İşe girmede giderek daha özel koşulların aranmakta oluşu ve işverenlerin seçici davranmaları, Türkiye'deki işsizliğin bir sonucudur. Bu koşullarda iş bulmak "nitelik rekabetine" dönüşmekte ve diploma sahibi olmak yeterli olmamaktadır (Karabulut, 2007: 21). Ülkeler genç işsizlik oranlarında ciddi ve sürdürülebilir bir azalma trendini

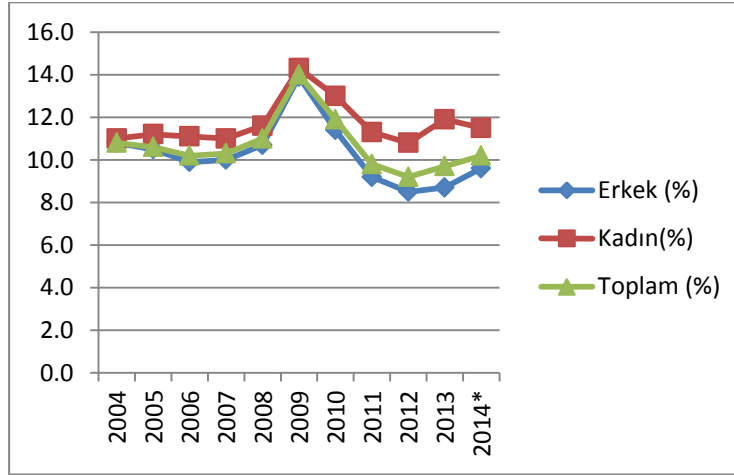
yakalamak için eğitim sistemlerinde sağlam yapılanmalar oluşturmalarıdır (Kabaklarlı ve Gül, 2011a: 5).

Bununla birlikte, çocuklarda anne babalarının işsiz olmalarından etkilenmektedirler. Bu iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlardan ilki çocukların psikolojik durumu ve eğitim hayatlarıdır. Anne ve babanın işsiz olduğu durumlarda yapılan çeşitli araştırmalar çocuklarda daha yüksek oranda kendi kendine zarar verme, okulu erken bırakma ve erişkinlikte işsiz kalma olasılığının olduğunu ortaya koymuştur (Ström, 2003: 416-422; Kurt, 2005: 40).

3.4. CİNSİYET

Türkiye’de emek piyasası yapısında cinsiyetin etkili olduğu ve emek arzının büyük oranda erkeklerden oluştuğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde işgücünün dağılımı hemen hemen eşit denilebilecek düzeydeyken, Türkiye’de durum kadın işgücü aleyhine bir görünüm taşımaktadır. Benzer bir biçimde kadın işgücü daha çok gençlerden oluşurken ileriki yaşlardaki kadınların işgücü içindeki oranı gençlere oranla daha düşüktür. Erkeklerde ise durum aksi yöndedir (Temiz, 2004: 166; Bekiroğlu, 2010: 79).

Şekil 4: Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (2004-2013) (%)

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Türkiye’de cinsiyet ayrımına göre işsizlik oranlarına bakıldığında 2004 yılından itibaren her iki grupta da artış olmakla birlikte, kadınlardaki işsizlik oranı erkeklerde görülen işsizlik oranının daha üst seviyesinde gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 4). Tablo 14 ‘e göre; 2014 yılı Şubat ayında erkeklerde %9,6 işsizlik oranı görülürken, aynı sene için

kadınlarda görülen işsizlik oranı %11,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. TÜİK hane halkı işgücü anketlerine göre 2014 yılı Şubat ayı için toplam işsizlerin % 67'si erkek işsiz, % 33'ü kadın işsiz olarak kaydedilmiştir.

Tablo 14: Türkiye’de Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (Bin kişi, 15+ yaş)

	Yıl	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Cinsiyet												
	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	47 544	48 359	49 174	49 994	50 772	51 686	52 541	53 593	54 724	55 608	56 648
	İşgücü	47 544	48 359	49 174	49 994	50 772	51 686	52 541	53 593	54 724	28 271	27 824
	İstihdam Edilenler	19 632	20 067	20 423	20 738	21 194	21 277	22 594	24 110	24 821	25 524	24 999
Toplam	İşsiz	2 385	2 388	2 328	2 376	2 611	3 471	3 046	2 615	2 518	2 747	2 825
	İşgücüne Katılma Oranı (%)	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9	50,0	50,8	49,1
	İstihdam Oranı (%)	41,3	41,5	41,5	41,5	41,7	41,2	43,0	45,0	45,4	45,9	44,1
	İşsizlik Oranı (%)	10,8	10,6	10,2	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8	9,2	9,7	10,2
Erkek												
	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	23 251	23 673	24 094	24 513	24 917	25 369	25 801	26 320	26 951	27 411	27 981
	İşgücü	16 348	16 704	16 836	17 098	17 476	17 898	18 257	18 867	19 147	19 597	19 599
	İstihdam Edilenler	14 585	14 959	15 165	15 382	15 598	15 406	16 170	17 137	17 512	17 883	17 717
	İşsiz	1 762	1 746	1 671	1 716	1 877	2 491	2 088	1 730	1 635	1 714	1 882
	İşgücüne Katılma Oranı (%)	70,3	70,6	69,9	69,8	70,1	70,5	70,8	71,7	71,0	71,5	70
	İstihdam Oranı (%)	62,7	63,2	62,9	62,7	62,6	60,7	62,7	65,1	65,0	65,2	63,3
	İşsizlik Oranı (%)	10,8	10,5	9,9	10,0	10,7	13,9	11,4	9,2	8,5	8,7	9,6
Kadın												
	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	24 293	24 686	25 080	25 480	25 855	26 317	26 740	27 273	27 773	28 197	28 667
	İşgücü	5 669	5 750	5 916	6 016	6 329	6 851	7 383	7 859	8 192	8 674	8 225
	İstihdam Edilenler	5 047	5 108	5 258	5 356	5 595	5 871	6 425	6 973	7 309	7 641	7 282
	İşsiz	622	642	658	660	734	979	959	885	883	1 033	942
	İşgücüne Katılma Oranı (%)	23,3	23,3	23,6	23,6	24,5	26,0	27,6	28,8	29,5	30,8	28,7
	İstihdam Oranı (%)	20,8	20,7	21,0	21,0	21,6	22,3	24,0	25,6	26,3	27,1	25,4
	İşsizlik Oranı (%)	11,0	11,2	11,1	11,0	11,6	14,3	13,0	11,3	10,8	11,9	11,5

Kaynak:TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri *Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Türkiye’de cinsiyet ayrımına göre işgücüne katılım oranlarına bakıldığında önemli bir farklılık göze çarpmaktadır. İşgücüne katılım oranında erkek nüfus hem kırsal kesimde hem de kentlerde kadınlardan daha yüksek paya sahiptir. Bu pay kentlerde çok daha belirgin olmaktadır (Muratoğlu, 2011: 36). Dünya bankası sınıflandırmasına göre Düşük-Orta gelirli ülke grubu ülkelerin ortalaması bile Türkiye’deki kadınların işgücüne katılım oranının üzerindedir (Özdemir ve Yıldırım, 2013: 101). Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen Lizbon Stratejisi’nde AB üye ülkeleri 2020 yılı kadın istihdam oranını % 75 hedeflerken, Türkiye’deki bu oran Şubat 2014 itibarıyla % 25,4 seviyesindedir. 25 milyon kişinin istihdam edildiği

Türk işgücü piyasasında kadınlar, 7,3 milyon ile küçük bir paya sahiptir (TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2013). Buna karşılık erkek işgücü oranı kadın işgücü oranının oldukça üstündedir. TÜİK, 2014 Şubat dönemi sonuçlarına göre; kadınların işgücüne katılım oranı % 28,7 olarak gerçekleşirken; erkeklerin işgücüne katılım oranı ise %70 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye’de kadın istihdamı konusunun istihdam politikalarının merkezinde yer alması gerektiğini göstermektedir (Dayıoğlu ve Kırdar, 2010; Talaş ve Çakmak, 2013: 19).

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını olumsuz yönde etkileyen birçok neden vardır. Kadınlar aleyhine olan mesleki ayrımcılık nedeniyle kadınlar erkeklerden daha fazla işsiz kalmaktadır (Alptekin, 2006: 12). Türkiye’de kadın işgücüne talep çok düşüktür. İşgücü piyasasında cinsiyet temelli mesleki ayrışmaya bağlı olarak kadınlar ev işleri, çocuk, hasta, yaşlı bakımından sorumlu tutulmakta ve kadınlara sunulan işlerin sınırlılığı ve koşulların ağır olması, çalışmayı kadınlar açısından da cazip kılmaktan çıkarmaktadır (Toksöz, 2007: 58). Türkiye’de kamu sektöründe dahi bazı mesleklere kadınların alınmaması, bazı mesleklere kadınlar için sınırlayıcı bir kontenjan bulundurulması cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir. Çok seyahat gerektiren işlerin mülakat sürecinde kadınların çoğunun elendiği gözlenmektedir (Parasız ve Bildirici, 2002; Parlaktuna, 2010: 1229). Bununla birlikte; kadının eğitim düzeyinin düşüklüğü, mesleki eğitimden yoksun olması, piyasa koşullarının elverişli olmayışı, çalışmayla ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler de kadınların işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocuk sahibi olmak kadınların iş hayatındaki başlıca engellerden biridir. Bu tür engeller ve iş tercihleri ise kadınların ücretlerinin aynı yaş ve eğitim düzeyindeki erkeklere göre daha düşük olmasına neden olur (Addison- Öztürk, 2010: 9; Kutlar vd., 2012: 150-151). Çocuk sahibi olan çoğu kadının çalışma paterni çocuklarının ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Çocukların kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkisi, özellikle okul öncesi dönemde olduklarında azamidir (Kutlar vd., 2012: 150). Ülkemizde kreş veya gündüz bakımevi gibi sosyal destek kurumlarının yeterli olmaması, kadınların çocuklarını bırakabileceği bir yer olmaması gibi önemli birçok nedenle, çocuk sahibi olan kadınların çalışma yaşamından ayrılmasına yol açmakta ya da çalışmak isteyen kadınların iş aramasını engellemektedir (Ayvaz Kızılgöl, 2012: 92).

Birçok kadına sunulan ücretin çocuk bakım maliyetini karşılamaya yetmeyişi kadınların zorunlu olarak ev kadınlığı statüsünde kalmalarına sebep olmaktadır (Eyüboğlu ve diğerleri, 2000: 150; Özer ve Biçerli, 2003: 69). Bunun için çocuk bakım evleri, yaşlı bakım evleri kurulmalı ve yaz dönemlerinde çocukların tüm gün gidebileceği okullar açılmalıdır (Parlaktuna, 2010: 1229). Bununla birlikte, kadınlar sosyolojik sebeplerden dolayı erkeklerle yakın temasın gerektiği satış, hizmet, üretim ve ulaştırma gibi sektörlerde yeterli istihdam imkanı bulamamakta ve düşük ücretli sektörlerde toplanmak zorunda kalmaktadır (Zeytinoğlu, 1998: 189-193; Özer ve Biçerli, 2003: 69).

Diğer taraftan; tarımsal istihdamın azalma eğiliminde olması ve kente göç sonucu kırsal alanda çalışma imkanı yüksek olan kadınların işgücünden çekilmesi, yüksek işsizlik ortamında özellikle kadınların iş bulmaktan ümidini kesmesi ve iş aramaması, sosyal ve kültürel nedenlerle kadınların çalışmasının engellenmesi nedeniyle elde edebilecekleri ücretin düşük olması ve bir işte çalışmanın fırsat maliyetinin yüksek olması, Türkiye’de part-time çalışma türünün gelişmemiş olması, kadınların işgücüne katılım oranını etkilemektedir (World Bank, 2006: 10; Duruel ve Kara, 2009a: 67-68). Diğer yandan erkekler açısından, okullaşma oranlarındaki artışın ve erken emeklilik olgusunun da işgücüne katılma oranlarındaki düşüşü açıkladığı belirtilmektedir (Ansal vd., 2000: 54; Duruel ve Kara, 2009a: 67-68).

Bununla birlikte; kadınların işgücü istatistiklerine dahil olmaması çalışmadıkları manasına gelmemektedir. Pek çok kadının geçimlik işlerde kayıt dışı çalıştığı bilinen bir gerçektir. Bu son olgu Türkiye için çok önemlidir. Türkiye’de eğitimsiz kadınların bir kısmı kente geldiklerinde işgücü piyasasında kalmakta, çalışmıyor sayılmaktadır. Oysa asıl çalışanlar bunlardır. Bunların bir kısmı başkalarının ev işlerinde çalışmakta, buna ek olarak ev işlerinin büyük yükünü de üstlenmektedirler. Bazıları, çok kısıtlı olanaklarıyla hem ailelerini geçindirmekte, hem de birçok sayıda çocuk yetiştirebilmektedirler (2.Ulusal İktisat Kongresi, 2008: 12).

Gelir durumu okul harcamalarına yetmeyen ailelerin ilk feda ettikleri kız çocukların eğitimi olmaktadır. Eğitim sürecinin dışında kalan kız çocukları, ya ücretli bir işe girmekte ya geleneksel kadın rolleri olarak düşünülen ev işlerine ve küçük kardeşlerin bakımına yardımcı olmakta ya da küçük yaşta evlendirilmektedir (Hancıoğlu vd., 2000; Parlaktuna, 2010: 1225). Kadın istihdamının artırılmasında

önemli bir husus, yetersiz eğitim düzeyi engelinin aşılmasıdır. Kadınların işgücü piyasasının dışında kalmalarını engellemek için, eğitim programlarında geleneksel meslek alanlarının dışına çıkılarak, yeni gelişen meslek alanlarına yer verilmeli ve değişen teknolojiler dikkate alınmalıdır. Kadın istihdamı açısından bir diğer önemli nokta da kadınların istihdamdaki paylarının kayıtlı sektörlerde artırılmasıdır. Özellikle küçük iş yerlerinde kaçak olarak çalışan ve her türlü sosyal güvenceden mahrum kalan kadınlar sosyal güvenlik kapsamına alınmalıdır (Karabulut, 2007: 22). Toplumsal dönüşümün sağlanabilmesi için eğitilmiş kadınların profesyonel işlerde iş hayatına girmeleri ve en azından AB ülkeleri ortalamalarına yükseltilmesi gerekmektedir (Ayhan, 2008: 25).

Tüm dönüşüm ve krizlere rağmen çoğunlukla erkeklerden beklenen bir işe ve bir aileye sahip olmaları vatana, millete ve topluma faydalı vatandaşlar olmaları iken; kadınlardan beklenen de ne iş yaparsa yapsın ev içi işleri de yapmasıdır. Bu durumda işsizlik bir erkek için istenilmeyen bir durum olup öncelikle aile içinden başlamak üzere “çevre” tarafından erkeklerin yüzüne vurulan bir olumsuzluk olarak ifade edilmekte, kadınların çalışması ise sorun olarak ifade edilebilmektedir (Ok, 2011: 52,53). Erkekler çoğu zaman hane halkı reisi olmanın gerektirdiği sorumluluklardan dolayı kadınların aksine ailesini geçindirmek zorunda olduğundan; işe girme konusunda kadınlara göre kendini zorunlu hissetmektedir. Evli bir erkek ailesini geçindirmek için eğitim durumuna bakmaksızın “ne iş olsa yaparım” düşüncesinde iken; kadınlar ise kendilerine uygun işi bulmada seçici davranabilmektedir.

Erkekler en azından bir işe girme veya üst düzey bir işe girme açısından kadınlardan daha avantajlıdır (Ok, 2011: 66). Yapılan birçok araştırma kadınların en fazla orta yönetime gelebildiklerini ve durduklarını göstermiştir. Çoğu negatif olan bu önyargılar kadınların verilen üst düzey işleri yapamayacağına dair görüşleri içerir ve kadınları kişilik, kararlılık ve azim açısından yetersiz olarak değerlendirir. Erkek yöneticiler tarafından oluşturulan diğer engeller ise “kadınlarla iletişim kurmanın zorluğu” ve “erkeklerin gücü elde tutma” isteğidir (Parlaktuna, 2010: 1229). İşsiz kalan yönetici kadın ve erkekler üzerinde yapılan bir çalışmada, erkeklerin kadınlardan daha çok iş arama faaliyetleri içine girdikleri bulunmuştur. İşsiz yönetici erkeklerin kadınlara göre, yeni bir iş için yerleşim yerlerini değiştirme konusunda daha hevesli oldukları,

yönetim ve kariyer danışmanlığı yapan firmalar ile daha çok iletişim halinde oldukları, arkadaşları, kendilerine sosyal destek sağlayan yakın çevresi ve eşleri ile birlikte iş arama problemleri hakkında daha fazla konuştukları sonucuna ulaşılmıştır (Malen ve Stroh, 1998: 26-28; Güler, 2005: 379).

3.5. SAĞLIK DURUMU

Toplumun ekonomik gelişmişliği ve beşeri sermayenin unsuru olan sağlık düzeyi arasında yakından ilişki bulunmaktadır. Ruhen ve bedenen sağlıklı insanların fiziksel ve zihinsel eğitimleri daha kolay olacaktır. Bu nedenle beşeri sermaye stokunu artırmak ve kalkınmak isteyen bir ülke için toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesi bir ön şart haline gelmektedir (Filiz, 2010: 1).

İşsizliğin en önemli nedenlerinden birinin eğitim faktörü olduğu dikkate alınır, sağlıklı bireylerin daha iyi eğitilebilecek olmaları dolayısıyla kalkınmada nitelikli işgücünün yetişebilecek olması, verimliliği dolayısıyla üretimi ve istihdamı artırıcı bir faktör olmaktadır (Mushkin, 1962; Taban, 2006: 34). Bebek ve çocuk ölüm oranları ile ortalama ömrün emek arzı üzerinde önemli etkileri vardır. Bebek ve çocuk ölüm oranlarının nispeten düşük olduğu ve ortalama ömrün yüksek olduğu toplumlarda insanların genel sağlık durumlarının diğerlerine kıyasla daha iyi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ortalama ömrün uzaması, hem eğitimin maliyet getiri ilişkisini pozitif yönde etkilemekle kalmamakta aynı zamanda ülkedeki çalışabilir işgücü miktarını da artırmaktadır (Taban, 2006: 36). Ayrıca sağlık düzeyinin iyileşmesi hastalık taşıması nedeniyle daha önce kullanılmayan kaynakların işletilmesine olanak sağlamaktadır. Koruyucu sağlık harcamalarıyla birlikte önlenen çeşitli hastalıklar sayesinde sağlığa ayrılacak kaynakların bu alandan mal ve hizmet üreten diğer istihdam yaratan alanlara kaydırılması sağlanabilmektedir. Bütün bu nedenlerden ötürü sağlık, ülkelerin beşeri sermaye birikimine ve bu birikim neticesinde işsizliğin azalmasına, istihdamın artmasına ve dolayısıyla iktisadi büyümeye oldukça önemli katkılar sağlamaktadır (Filiz, 2010: 117-118).

İşsizliğin yükselmesi sırasında neden diğerlerinin değil de belli kişilerin işlerini kaybettikleri çalışan insanların sağlık durumları arasındaki farklılıklarla açıklanabilmektedir. Bir kişinin kötü sağlık durumu onun yeni vasıflar kazanarak

işsizliğe daha açık olan vasıfsızlar sınıfından çıkmasını engelleyebilir (Dawson, 1992: 94-95; Kurt, 2005: 35). Ayrıca gerek doğuştan mental bir hastalığa sahip insanlar gerekse işsiz kaldığı için mental hastalığa yakalanan insanlar, iş ararken çeşitli zorluklarla karşı karşıya gelirler (USA Today, Kurt, 2005: 40). İş başvuru formlarında başvuruda bulunan kişilerin sağlık durumlarıyla ilgili bölüm olması ve özellikle sağlık sorunu olanların sağlıklı kişilere göre işi çoğu zaman kaybettikleri görülmektedir. Örneğin seyahat gerektiren işlerde dayanıklı olması sebebiyle kadınlar yerine daha çok erkekler tercih edilmektedir.

Toplumda görülen hastalıkların sıklığının ve sürekliliğinin çalışan kişilerin üretkenliklerini büyük ölçüde zayıflattığı, ayrıca yetersiz beslenmenin de birçok hastalığa yol açarak kişilerin zayıf düşmesine neden olduğu bilinen gerçeklerdir. Zayıflayarak güçsüz kalan kişilerin, hem fiziksel hem de zihinsel olarak işe yeterince adapte olamadıkları, halsiz, uyuşuk, kayıtsız ve dikkatsiz oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, hastalık ve iş göremezlik saat başına ücretlerde önemli bir azalmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla, bütün bu olumsuzluklar emeğin verimliliğini düşürerek istihdamı ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilecektir (Karagül, 2002; Taban, 2006: 35). Diğer taraftan, daha sağlıklı kişiler fiziksel ve zihinsel olarak daha enerjik ve güçlü olduklarından üretkenlikleri daha fazla olacaktır (Bloom vd., 2001; Antonia ve Zamora, 2000; Taban, 2006: 35).

Belli gruplara yönelik istihdam politikalarını uygulamada kamu kesimi daha sorumlu davranmaktadır. Özürlü bireylerin iş bulma şansları sağlıklı diğer bireylere göre çok daha zor olmaktadır. Bu çerçevede, özürlü veya eski hükümlülerin topluma kazandırılması sürecine yönelik olarak uygulanan ‘zorunlu istihdam’ a kamu kesiminde daha fazla yer verilmekte, özel sektörde ise, kanuni sınırlar zorlanarak asgari seviyede veya ceza ödenerek hiç istihdam edilmemektedir (Ateş, 2008: 100). İş bulmada zorluklar yaşayan özürlülere iş hayatına daha rahat ve daha çabuk dahil olabilmesi için İŞKUR bütçesinde toplanan ceza paraları özürlülerin kendi işini kurma, mesleki eğitim alabilme gibi imkanlar sağlanmasında kullanılmaktadır.

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelliler Türkiye nüfusunun %2,9’ unu oluşturmaktadır. 2002 Türkiye Engelli Araştırması’nın sonuçlarına göre Türkiye’de engellilerin işgücüne katılımı %22’dir. Engelli erkeklerde bu rakam %

30'un üzerindeyken, engelli kadınlarda %7'ye kadar düşmektedir. Bu durum kadının işgücü piyasasındaki dezavantajlı durumunun engelli kadınlar söz konusu olduğunda daha ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir. Benzer şekilde engelli erkeklerde işsizlik oranı %15 iken kadınlarda %22'dir (Gürsel ve Uysal, 2010:3).

3.6. İŞTEKİ DURUM

Türkiye'de ekonomik gelişme ve istihdam ilişkisinde önemli göstergelerden birisi de "statü dağılımı" yani istihdam edilenlerin işteki durumudur.

Tablo 15: Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İşteki Durumu (Bin kişi, 15 + yaş)

Yıllar	Bin kişi					Yüzde-%			
	TOPLAM	Ücretli veya yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi	Ücretli veya yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
2004	19 631	10 693	999	4 571	3 367	54,5	5,1	23,3	17,2
2005	20 066	11 435	1 101	4 689	2 841	57,0	5,5	23,4	14,2
2006	20 423	12 028	1 162	4 555	2 678	58,9	5,7	22,3	13,1
2007	20 738	12 534	1 189	4 386	2 628	60,4	5,7	21,1	12,7
2008	21 194	12 937	1 249	4 324	2 684	61,0	5,9	20,4	12,7
2009	21 277	12 770	1 209	4 429	2 870	60,0	5,7	20,8	13,5
2010	22 594	13 762	1 202	4 548	3 083	60,9	5,3	20,1	13,6
2011	24 110	14 876	1 244	4 687	3 303	61,7	5,2	19,4	13,7
2012	24 821	15 619	1 238	4 695	3 268	62,9	5,0	18,9	13,2
2013	25 524	16 353	1 182	4 773	3 217	64,1	4,6	18,7	12,6
2014*	24 999	16 572	1 164	4 398	2 865	66,3	4,7	17,6	11,5

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları *Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Türkiye'de istihdamın işteki durumuna göre dağılımına bakıldığında, en yüksek seviyede gerçekleşen istihdamın ücretli veya yevmiyeli statüsünde olduğu görülmektedir. Tablo 15 incelendiğinde; ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların payının yıllar içerisinde artış içerisinde olduğunu, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlarda da bir düşüş yaşandığını görmek mümkündür. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlardaki bu gerilemenin nedeni tarım sektörünün gerilemesi olarak düşünülmelidir (Bekiroğlu, 2010: 105). 2014 yılı Şubat ayı itibarı ile 16 milyon 572 bin kişi ücretli veya yevmiyeli olarak, 1 milyon 164 bin kişi işveren olarak, 4 milyon 398 bin kişi kendi hesabına çalışan olarak ve 2 milyon 865 bin kişi ise ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmiştir. Türkiye'de tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi çalışanı ağırlıktayken, tarım dışı sektörlerde ücretli ve yevmiyeli çalışanlar ağırlıktadır.

Tablo 15’te işveren sayısının az olması dikkat çekmektedir. Oysaki emek piyasasının talep kısmını işveren kesimi oluşturmaktadır. Bu durum ekonomide yeni iş alanlarının kolaylıkla yaratılmadığının ve müteşebbis sınıfının yeterince gelişemediğinin bir göstergesidir (Yaşar, 2008: 102). İstihdam olanaklarının artırılması için bu kesime de özellikle ağırlık verilmesi gerekmektedir (Kayacan, 2011: 107). Türkiye’de kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların çokluğu nedeniyle eksik istihdam oranı da yüksektir. Bu durum işsizlik sorununun önemini daha da artırmaktadır (Yılmaz, 2005: 54). Türkiye’de istihdam edilenlerin işteki durumu OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, ücretsiz aile işçilerinin oranının Türkiye’de çok fazla olduğu görülmektedir (İncekara, 2010: 83). İstihdam edilenler içerisinde kendi hesabına çalışanlar; ücretli veya yevmiyeli çalışanları %17,6 oranla takip etmektedir. Kendi hesabına çalışanların yüksek olması işgücü piyasası açısından anlamlı bir durumdur. Çünkü, işverenler en az bir kişiyi çalıştırdıkları halde, kendi hesabına çalışanlar kimseyi istihdam etmemekte, etse bile ücret karşılığı değildir. Ekonomi geliştikçe kendi hesabına çalışanların payının azalması beklenmektedir (Bağlar, 2008: 12).

İşgücünün işteki durumuna göre dağılımı cinsiyet açısından ele alındığında ücretliler, işveren ve serbest çalışanların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Ücretsiz aile işçiliğinde ise kadınların payı yüksektir. Türkiye’de tarım sektöründe karşılığı ödenmemiş emek olarak ifade edilen ücretsiz aile çalışanı olarak çalışanların %78,1’ni kadınlar, buna karşı kendi hesabına çalışanların %84,2’sini erkekler oluşturmaktadır (Parlaktuna, 2010: 1222). 2014 yılı Şubat ayı itibarı ile ücretsiz aile işçiliğinde istihdam edilen erkeklerin sayısı 827 bin iken, kadınlarda ise 2 milyon 038 bin sayısına ulaşmıştır. Ücretsiz aile işçiliğinin payının özellikle kadınlarda yüksek olması Türk işgücü piyasasının ayırt edici bir özelliği olmaktadır. Türkiye’de kadınların yarıya yakını tarım sektöründe, büyük ölçüde hiçbir kişisel gelir elde etmeden ve sosyal güvenceden yoksun biçimde, “ücretsiz aile işçisi “ olarak çalışmaktadır. Diğer taraftan; tarım dışı sektörde iş bulma şansını elde eden kadın ise, kayıt dışı çalışmak durumundadır (Demir vd., 2009: 12; Azaklı, 2009: 22).

İşteki duruma göre istihdamın dağılımı hususunda son yıllarda yeni bir kavram gündeme gelmektedir. ILO tarafından kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işçilerinin toplamı “güvencesiz istihdam” olarak adlandırılmaktadır. Bu oran istihdamın

genel kalitesi hakkında önemli bilgiler elde etmeye olanak sağlamaktadır. Güvencesiz istihdamın yüksek olması, çalışanların yeterli sosyal korumaya ve sosyal diyalog mekanizmalarına sahip olmadıkları, gayri resmi çalışma düzenlemelerinin de yaygın olduğu anlamına gelmektedir. Güvencesiz istihdamın başlıca özelliklerini düşük ücret ve işçilerin temel haklarının zayıf olduğu zor çalışma koşulları oluşturmaktadır (ILO, 2011: 21-69; Eser, 2012: 77).

3.7. MESLEK

İşgücünün meslek ana grupları itibarıyla yapısında meydana gelen değişimler, ülkenin bütününde sosyal değişmelere yol açmaktadır. İstihdamın meslek gruplarına göre dağılımının incelenmesi, ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu açık bir şekilde yansıtması nedeni ile önemlidir. Gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde, kazanılması orta ve uzun süreli eğitim sonunda mümkün olan meslek sahiplerinin toplam işgücü içindeki oranı yüksek olduğu halde, gelişmekte olan ekonomilerde bu oran düşüktür (Murat, 2000b: 330; Uyar, 2005: 49).

Türkiye'deki işsizlik sorununun en temel nedeninin mesleksizlik olduğu da bir gerçektir. Türkiye'de işsizlik sorunu olduğu kadar nitelikli eleman sorunu da vardır. Elinde mesleği olanların dahi iş bulamama gibi sıkıntıları varken, herhangi bir sanatı, mesleği olmayanlar iş bulmakta bir hayli zorlanmaktadır (İnanır, 2012: 39).

Tablo 16'da Türkiye'de istihdamın mesleklere göre dağılımı verilmiştir. Tablo 16 incelendiğinde 2014 yılı Şubat ayında; hizmet ve satış elemanlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu meslek grubunu, nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar ile sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar takip etmektedir. 2004 yılında tarımda çalışanların istihdam edilenler içerisindeki oranı %25 iken 2013 yılına gelindiğinde bu oran %19'lara inmekle beraber tarımda çalışanların sayısı diğer mesleklere göre üstünlüğünü korumaktadır. Ancak tarımdaki bu azalma yerine kır yerleşmelerindeki çalışanların kentlere göç etmesi sonucu nitelik göstermeyen işlerde çalışanların istihdam edildiği söylenebilir.

Tablo 16: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre Meslek Grubu

İSTİHDAM EDİLENLERİN YILLARA GÖRE MESLEK GRUBU (ISCO 88)										
(Bin kişi, 15+ yaş)										
TÜRKİYE										
Meslek grubu - (ISCO 88)										
Yıllar	Toplam	Kanun yapımcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler	Profesyonel meslek mensupları	Yardımcı profesyonel meslek mensupları	Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	Hizmet ve satış elemanları	Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık, ve su ürünleri çalışanları	Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar
2004	19 632	1 802	1 288	1 062	1 111	2 102	4 967	2 892	2 007	2 401
2005	20 067	2 070	1 355	1 194	1 164	2 159	4 502	3 044	2 134	2 446
2006	20 423	1 932	1 405	1 289	1 292	2 421	4 138	3 025	2 211	2 710
2007	20 738	1 835	1 333	1 401	1 324	2 566	4 068	3 042	2 314	2 855
2008	21 194	1 860	1 322	1 506	1 406	2 553	4 121	3 022	2 282	3 120
2009	21 277	1 850	1 480	1 356	1 405	2 648	4 304	2 885	2 058	3 291
2010	22 594	1 883	1 607	1 341	1 535	2 758	4 692	3 080	2 334	3 363
2011	24 110	1 974	1 709	1 449	1 666	2 984	4 902	3 174	2 430	3 825
2012	24 821	1 911	1 931	1 575	1 736	3 181	4 868	3 208	2 539	3 872
2013	25 524	1 286	2 261	1 345	1 634	4 564	4 817	3 494	2 485	3 638
2014*	24 999	1 360	2 355	1 387	1 675	4 527	4 223	3 573	2 353	3 547

Kaynak:TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri *Şubat ayı sonuçları alınmıştır.

Cinsiyet açısından ele alındığında, istihdam edilen erkekler içerisinde %18’lik oranla hizmet ve satış elemanları ağırlıkta olup, bunu az bir farkla sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar izlemektedir. İstihdam edilen kadınların ise %23’ü tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünlerinde çalışmakta iken bunu % 18 ile nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar izlemektedir.

Tıpkı eğitilmiş olmak gibi meslek sahibi olmak da daha çok erkekler için öngörülen bir durumdur. Düzenin eğitim kurumları genellikle ayrımcı eğitim programları uygulamakta ve erkekler bilim, teknoloji, mühendislik gibi meslek kolları ve iş alanlarına daha kolay yönelmektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki kız teknik eğitim okullarındaki eğitim dallarının, yeni eklenen bilgisayar bilişim dalları hariç tutulduğunda neredeyse tamamı mutfak, tekstil, çocuk ve yaşlı bakımı ile ilgili ve düşük ücretli olacak işlere dönük olduğu görülecektir. TÜİK’in açıkladığı Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım anketi sonuçlarına göre kadınlar bilgisayar ve internet kullanımında kırdan, kentte ve toplamda yaklaşık olarak erkeklerin yarısı kadar bilgisayar ve internet kullanmaktadır. İşgücü piyasasında iş ve mesleklerin "kadın

işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp toplumsal olarak kabul görmesinden dolayı, kadınlar daha çok geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu işler süreli ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir. Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmaktadır (Ok, 2011: 72-73). Bununla birlikte, kadınlar kanun yapıcı ve üst düzey yönetici, müdür, şef gibi sorumlulukları yüksek olan ve tesisat-makine operatörü gibi teknik bilgi gerektiren nitelikli işlerde oldukça düşük oranda çalışmaktadırlar (Parlaktuna, 2010: 1222). Kadınların çalışma alanlarının ve eğitim imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı kadın işsizliği yıllar itibarıyla erkek işsizliğinin üzerinde seyretmektedir. Artık nitelikli işgücünün bile giderek daha fazla işsiz kaldığı bir süreç yaşanmaktadır (Alptekin, 2006: 1). Bu koşullar altında ve ekonomideki yapısal değişim karşısında, bir sosyal risk olarak işsizlik, en çok, düşük nitelikli çalışanları etkilemektedir. Yetenek ve uzmanlaşmada değişen talebin işbölümünü yeniden yapılandırması, toplumun alt kümelerindeki bireyleri daha çok etkilemektedir (Soidre, 2004: 125; Türkölmez, 2007: 67).

Profesyonellerde ise iş kaybına bağlı olarak benlik kavramı daha fazla zarar görür. Çünkü bu insanlar kariyerlerine daha büyük bir duygusal yatırım yapmaktadırlar. Bu insanların vasıfsız insanlara göre daha fazla eğitim aldıkları ve genellikle bu yüzden iş hayatına daha geç atıldıkları bilinmektedir. Eğitim hayatları boyunca birçok profesyonelin hayali, bulacakları yüksek statülü işlerle, geçtikleri zorlu eğitim sürecinin mükâfatını almaktır (Kurt, 2005: 32).

Ayrıca, mesleki donanımdaki yetersiz eğitim işsizleri zorunlu olarak hizmetler sektörüne yöneltmektedir. Hizmetler sektöründe yoğun ve erken istihdam edilen eğitimsiz ve donanımsız işgücü büyük sorun yaratmaktadır. Çünkü hizmetler sektörü sanayi sektörüyle karşılaştırıldığında, üretkenlik açısından daha düşüktür. Daha az nitelikli işgücü gerektirmesi, tamamıyla emek gücüne dayanması ve kimi alanlarda enformel sektörün kendi işini kurup yürüten kesimlere sunduğu yüksek gelir olanakları bu sektörün gelişimini teşvik etmiş ve zamanla araba tamircileri, terziler, tesisatçılar, seyyar satıcılar, hamallar, temizlikçiler, bakıcılar, parça başına evde iş yapanlar, berberler, boyacı vb. enformel sektör çalışanları oluşturmuştur. Bu tür enformel alanlarda

oluşan istihdam da çoğu kez kayıt dışıdır. Ayrıca enformel piyasaların getirdiği diğer bir sorun da bu piyasada oluşan ücretlerin çoğu kez asgari yaşam düzeyini sağlayacak miktarda olmayışıdır (Durgun ve Çak, 2010: 39-40).

4. BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

İşsizlik konusu ile ilgili literatür incelendiğinde, genelde işsizliğin belirleyicileri olarak ekonomik ve finansal değişkenlerin dikkate alındığı çalışmalar söz konusu olmakla birlikte, sosyal boyut göz ardı edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

Nowak vd. (1998)'de 1990-1997 verileri kullanılarak bölgesel işsizlik oranları üzerindeki yapısal sürecin dinamikleri ve gelişim düzeyinin sosyo-ekonomik etkileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. En Küçük Kareler yönteminin kullanıldığı çalışmada elde edilen sonuçlara göre, incelenen dönemde işsizlik oranının düşük olmasının nedeninin, ekonomideki hizmet sektörünün yüksek bir paya sahip olması, hızlı kentleşme ve sanayileşmenin olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre yüksek sosyo-ekonomik gelişme düzeyi daha düşük bölgesel işsizlik oranı sağlamaktadır. Daha yüksek yapısal dinamikler kısa dönemde yüksek bölgesel işsizlik oranına neden olmaktadır. Agenor ve Aizenman (1999)'da genel denge modelinde gelişmekte olan dışa açık küçük bir ekonomi için mali ve emek piyasası politikalarının çıktı, ücret ve işsizlik üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, kısa vadede çıktı ve işsizlik oranları arasında yakın bir ilişki bulunmamıştır. Akın (2002), "Kadınların İşgücüne Katılımı ve İşteki Durum Tercihinin Nested Logit Model ile Analizi" adlı çalışmasında 1999 yılı Türkiye hane halkı işgücü verilerini kullanarak evli ve bekar kadınlar için nested multinomial logit model aracılığıyla parametreler tahmin ederek; yaşın, eğitimin ve medeni durumun iş tercihleri üzerinde önemli etkileri olduğunu belirlemiştir. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe çalışma yaşamına katılımlarının arttığı ancak aile ve çocuk söz konusu olduğunda işgücüne katılımı belirleyici bir etken olan eğitim bile önemini yitirdiği, ev kadınlığı ve annelik görevlerinden dolayı kadınların yarı zamanlı ve esnek saatleri olan işleri daha kolay kabul ettikleri ve işten çıkarıldıklarında dahi buna çok fazla tepki göstermedikleri sonucuna ulaşmıştır. Yüksel (2003), çalışmasında işsizlerin depresyon durumlarının demografik, ekonomik ve psikolojik durumlarına göre farklılığını belirlemeye çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak görüşme formu ve Beck Depresyon Ölçeği kullanarak Ankara'da ikamet eden 182 işsize uyguladığı anket sonucunda; işsizlerin

çoğunluğunun kızgınlık duyduğu, büyük bir çoğunluğunun depresyonda oldukları, asgari ücretle çalışmak isteyenlerin ve ilköğretimli ve ortaöğretimli işsizlerin yükseköğretimli işsizlere göre daha fazla depresyonda olduğu saptanmıştır. Daitoh (2003), Harris-Todaro modelinde, ticari bankacılık sektöründeki düşük faiz politikalarının kentsel işsizlik üzerinde ne kadar etkili olduğunu incelemiştir (Berument vd, 2013: 1). Özer ve Biçerli (2003), Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranlarını analiz etmek amacıyla 1988-2001 dönemine ilişkin panel veri kullanarak yapılan ekonometrik çalışmada; Türkiye’de kadın işgücüne katılımının makro nitelikteki değişkenlere karşı doğrudan duyarlı olmayıp, gruba özgü ve mikro nitelik taşıyan değişkenlerden etkilendiği bulgularına ulaşmışlardır. Teorik beklentilerin aksine işsizlik oranı, enflasyon oranı, imalat sanayiinde ücretler gibi makroekonomik değişkenler ile kaba boşanma oranı gibi değişkenler işgücüne katılım oranı üzerinde etkili bulunmamıştır. Buna karşılık; istihdam edilen kadın işgücü içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı, kadın işgücü içinde ev kadınlarının oranı ve 12+yaş nüfus içinde emeklilerin oranı gibi ağırlıklı olarak gruba özgü değişkenler ise işgücüne katılım oranı üzerinde etkili bulunmuştur. Göktaş Yılmaz (2005), Türkiye ekonomisinde 1978-2004 dönemi içinde büyüme ve işsizlik oranı arasındaki nedenselliğin yönü ile ilgili hipotezleri test etmek için Granger nedensellik testi ve Son Tahmin Hata Kriteri yöntemini kullanmıştır. Yapılan araştırma sonucu Türkiye ekonomisinde büyüme oranı ile işsizlik oranı arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi bulunmadığı, nedensellik ilişkisinin yönünün sadece işsizlik oranından büyüme oranına doğru bulunduğu ve büyüme oranından işsizlik oranına doğru bir nedensellik ilişkisi ise bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Yüksel’in (2005), işsizlerin sosyo-ekonomik koşulları, psikolojik durumları, depresyon düzeyi ve depresyon düzeyini etkileyen değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yaptığı araştırmanın sonucuna göre; işsizlerin depresyon düzeyi ortalamasınının 22.70 olduğu saptanmıştır. İlk ve orta öğretimlilerin yüksek öğretimlilere göre, iş bulma umudu olmayanların iş bulma umudu olanlara göre daha depresyonlu oldukları saptanmıştır. Korelasyon analizi neticesinde; depresyon düzeyi ile iş bulma umudu arasındaki ilişki negatif yönlü; işsizlik süresi ile iş bulma umudu arasındaki ilişkinin ise negatif yönlü olduğu belirlenmiştir. Tümbal (2005), işgücüne katılım oranları, istihdam ve işsizlik verilerini ele alarak, Okun Yasasını basit bir modelleme ile tanımlamıştır. Bu noktada yatırımların işsizlik ve istihdam üzerindeki

olası etkilerinin incelenmesi adına denklemin özelleştirilmesi öngörülmüştür. Bu araştırmanın sonuçları, Okun Yasası olarak bilinen ve işsizlik ve büyüme arasındaki negatif ve anlamlı ilişkiyi savunan ekonomik savın Türkiye özelinde kısa vadeli olarak geçerli olmadığını, aksine, temel emek piyasası göstergelerinin, büyümeden ziyade yatırım oranlarına karşı daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Taşçı (2006), Türkiye’de eksik istihdamın belirleyicilerini ele almış ve kişisel özellikler ile işgücü piyasası özelliklerinin, eksik istihdam üzerine etkilerini Hanehalkı İşgücü Anketi 2000 ve 2001 verilerini kullanarak incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada iki aşamalı tahmin metodu kullanılarak analizler hem cinsiyet hem de ikamet yeri ayrımına göre yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, hem kadın hem de erkekler için eğitim düzeyi arttıkça eksik istihdam olasılığının düştüğü gözlenmiştir. Eren İnmez (2006), Türkiye Bankacılık sektöründeki istihdam yapısının analiz edilmesi amacıyla sektördeki belirli bazı esneklik uygulamalarını araştırmıştır. Çalışma, anket veri tekniği kullanılarak Kocaeli ilinin sınırları içinde mevcut bulunan 9 farklı bankada istihdam eden 100 adet personelin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Buna göre, genel itibarıyla iş güvencesinden yoksunluğun ve ücret yetersizliğinin belirleyici unsurlar olduğu görülmüştür. Ayrıca esnekleştirmenin bunlara ek olarak, yıllık izinlerin kullanılmaması, mesai saatlerinin düzenli olmaması gibi uygulamalarla iş piyasasının kuralılaştırılmasıyla beraber işlemekte olduğu sonucuna da varılmıştır. Korkmaz ve Çoban (2006), Türkiye emek piyasasında 1969–2006 dönemini dikkate alarak; asgari ücret, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkileri Augmented Dickey-Fuller Test (ADF), Johansen eş-bütünleşme testi ile Granger nedensellik testinden yararlanarak analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, 1969-2006 yılları arasında asgari ücretteki artışların enflasyondaki artışların üzerinde olduğu, sadece enflasyon ile asgari ücret arasında Granger anlamında bir nedensellik ilişkisinin olduğu ve eş-bütünleşme testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Üçdoğruk ve Gürler (2007), DİE 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak, Türkiye genelinde kadın ve erkeklerin işgücü piyasasına katılımlarını belirleyen etmenler ile kadın ve erkekler için piyasalar arasındaki gelir farklılığını Mincer’in insan sermayesi modeli ile araştırmıştır. Gelir eşitsizliğini hesaplamak için Oaxaca’nın ayrıştırma metodu kullanılmıştır. Yapılan ayrıştırma analizi sonucunda, Türkiye’de cinsiyetler arasında önemli boyutlarda ayrımcılığın olduğu saptanmıştır.

Oğuzlar (2007), çalışmasında TÜİK 2003 yılı IV. dönem verilerinden yararlanarak işsizliğe etki eden değişkenleri içeren dört adet iki yönlü tablo oluşturmuş ve medyan parlatma tekniği ile değişkenleri analiz etmiştir. Geçmiş işinde ücretli veya maaşlı çalışmanın işsizlik üzerinde yüksek ve pozitif etkili olduğu, bizzat iş aramanın işsiz sayıları üzerinde çok büyük pozitif bir etkisinin olduğu, 1-2 ay arasında iş aramanın işsizlik üzerinde en büyük pozitif etkiyi yarattığı buna karşılık iş bulmuş başlamak için bekleme ve 9-11 ay arasında iş aramanın ise işsizlik üzerinde en yüksek negatif etki yarattığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca son çalışılan meslek grubu olarak tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışmanın işsizlik üzerinde yine pozitif güçlü bir etkisi bulunmuştur, Hane halkı reisi olmanın işsizlik üzerinde güçlü negatif bir etki yarattığı ve hiç evlenmeme durumunun işsizlik üzerinde yüksek pozitif etkisi olduğu anlaşılırken, ilköğretim mezunu olmanın işsizlik üzerinde büyük pozitif etkisinin olmasına karşın ilköğretim mezunu olmanın büyük negatif etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Pazarlıoğlu ve Çevik (2007); 1945-2005 dönemi için zaman serisi yöntemleri kullanarak ücretler, verimlilik ve işsizlik değişkenleri arasındaki ilişkileri VAR yaklaşımı ve eş bütünleşme modeli ile analiz etmiştir. Yapılan analiz sonucunda 1945–2005 döneminde bu üç değişken arasında eş bütünleşme ilişkisi tespit edilememiştir. Veri seti 1945-1966 ve 1969-2005 olmak üzere iki alt döneme ayrılmıştır. 1945–1966 yılları arasında üç değişken arasında işsizlik merkez değişken konumunda yer almakta iken 1969–2005 yılları arasında ise merkez değişken konumuna verimlilik değişkeni oturmuştur. Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007), çeşitli suç sınıflarıyla, işsizlik oranı ve kişi başına düşen gelir arasındaki uzun dönemli ilişkinin analizinin yapılması ve değişkenler arasındaki nedenselliğin yönünün belirlenmesi için 1968–2004 döneminde çeşitli suç sınıflarına ait seriler ile kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla ve işsizlik serilerini ele alarak Johansen eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik testi uygulamıştır. Çalışma sonucunda, Türkiye’de toplam suç, devlete karşı, kamu güvenliğine karşı, genel ahlaka karşı işlenen suçlar ile kişi başına düşen GSYH ve toplam işsiz sayısı arasında uzun dönemli denge ilişkisi tespit edilmiş ancak model sonuçlarına göre işsizliğin sanıldığı gibi suça teşvik etmediği anlaşılmıştır. Boztepe (2007), Türkiye’nin 1988-2006 yıllarını kapsayan işsizlik verileri ışığında 2015 yılına kadar işsizliğin izleyebileceği seyir hakkında yapılan regresyon analizi neticesinde hesaplanan trend doğruları kullanılarak yapılan tahminlere göre; geçmiş yıllardaki trend devam ettirilirse

2015 yılında ülkedeki işsiz nüfusun yaklaşık olarak 3,3 milyon kişi, işsizlik oranının da %12'ler seviyesinde olacağı sonucuna varılmıştır. 2006 yılı sonu itibari ile yüksek bir oran sayılan %9,9'luk işsizlik oranı ile karşılaştırıldığında 2015 yılı için tahmin edilen %12'lik işsizlik düzeyinin hayli olumsuz bir rakam olacağı ifade edilmiştir. Onocak (2008), işsizlik sürecinin bireyler üzerindeki psikolojik ve sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koymak amacıyla Sivas ilinde; İş-Kur'a kayıtlı 410 kişiye basit tesadüfi örneklem yöntemiyle anket uygulayarak; işsizlerin mesleğe sahip olmalarına rağmen geçerli referansları olmadığı için işsiz kaldıkları, stres, depresyon, umutsuzluk, içine kapanma gibi psikolojik problemlerle karşı karşıya oldukları ve geleceğe umutla bakamadıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Doğrul (2008), Türkiye'de kentsel alanlarda kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörleri belirlemek için ekonometrik tahminler yaparak ülkemizde yaşanan 2001 finansal krizi sonrasında, 2003 yılını incelemiştir. Kadınların işgücüne katılma kararlarını etkileyen faktörlere, tüm kadınlar ve evli kadınlar olmak üzere 2 ayrı lojistik regresyon modeliyle bakılmıştır. Bu modellerden elde edilen bulgular eğitim düzeyinin, ekonomik durumun, çocuk sayısının ve çocuğun yaşının kadınların işgücüne katılmalarında önemli etkenler olduğu yönündedir. Tahmin sonuçları bekar olmanın kadınların işgücüne katılma ihtimalini arttıracaklarını evli olmanın ise azaltacağını göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kadın işgücüne katılım konusunda daha istekli hale gelmektedir. Ailenin ekonomik durumu iyileştiğinde diğer bir deyişle ailenin kullanılabilir yıllık geliri arttığında ve oturlan konutun mülkiyetine sahip olduğunda, kadının katılım konusunda istekli davranmayacağı ve kadınların hane içindeki anne rollerinin onların işgücüne katılmalarını olumsuz yönde etkilemediği ifade edilmiştir. Ayhan (2008), işsizlik ve büyüme ilişkisini çok değişkenli eşbütünleşme modeli kurarak incelememiş ve elde edilen sonuçlara göre, Türkiye için 1970-2006 dönemi için uzun dönemde beklenen doğrultuda GSYH'dan işsizliğe ve verimlilikten işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Özgürlük (2009), Faktör Analizi ve Analitik Hiyerarşi süreci (AHS) yöntemlerini kullanarak illerin işsizlik durumunun çok değişkenle ve çok kriterle değerlendirerek yaptığı çalışmada; 81 il için işsizlik risk değerleri elde ederek, uzun süreli işsiz ve genç işsiz oranını azaltamayan illerin her zaman risk altında olduğunu ve batı bölgelerinde yer alan illerin konumlarını korurken, doğu illerinde iniş çıkışların olduğunu ifade etmiştir. Uysal ve Alptekin (2009),

tarafından ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki teorik ilişki Türkiye ekonomisi açısından 1980 – 2007 yılları için VAR modeli yardımıyla test edilmiş ve işsizlikten büyümeye doğru bir Granger nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu, iktisadi büyümenin yüksek veya düşük oranda gerçekleşmesinin işsizliğin oluşması anlamında bir katkıya sahip olmadığı görülmüştür. Karabıyık (2009), tarafından IMF destekli istikrar politikaları ile işsizlik arasındaki ilişkinin analizi için yapılan ekonometrik model denemesinde, EKK kullanılarak; enflasyon, büyüme hızı ve IMF politikalarının işsizlik üzerine etkisi test edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; işsizlik ile enflasyon ve IMF politikalarının uygulandığı yıllar arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Buna göre; enflasyon oranındaki %1’lik bir artışın işsizliği %0,02 oranında azalttığı, IMF istikrar politikalarının uygulamada olduğu her yıl ise işsizliğin %0,0773 oranında artmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. IMF istikrar politikalarının işsizliğe neden olduğu, bunun IMF destekli istikrar politikalarının ekonomik istikrar için enflasyonu düşürmeye odaklı olduklarından kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Cengiz (2009); artan kur belirsizliğinin rekabetçi olmayan işgücü piyasasında kayıt dışı istihdamı ve işsizliği nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bu ilişki Türkiye’de 1989-2006 yılları için EKK yöntemi ile tahmin edilmiş ve kur riskini modellemek için ARCH ve kukla değişken yöntemi kullanılmıştır. Test sonucunda, kur riskindeki artışla işsizlik arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Daha da önemlisi Türkiye açısından kur riskinin zirveye ulaşarak krize dönüştüğü yıllarda kukla değişkenin de gösterdiği gibi 1 milyondan fazla kişi kayıt dışı çalışma alanlarına yönelmektedir.

Korkmaz (2010), Türkiye ekonomisindeki istihdam ile verimlilik ilişkisini reel ücretler ve enflasyon değişkenlerini de analize dahil ederek 1970 ile 2009 yılları arasındaki dönemi incelemiştir. Yıllık verilerin kullanıldığı analiz sonucunda değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca yapılan Granger nedensellik analizi ile değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir ifadeyle Korkmaz’a göre; bağımlı değişken olarak seçilen verimlilik Türkiye ekonomisinde istihdamı etkileyen faktörler içinde yer almaktadır. Mütevellioğlu vd. (2010), Akdeniz Üniversitesi Dumlupınar Kampüsü’nde 815 kişilik bir örnekleme gerçekleştirilen alan araştırmasının bulgularına göre; gençlerin %48,6’sının bireysel gelecekleri konusunda kaygılı olduğu; %58’inin

Türkiye'nin geleceğine güven duymadığı, %81'inin işsizlikle mücadelenin devletin ödevi olduğunu düşündüğünü; ancak sadece %24'ünün, işsiz kaldığında devletten destek bulacağına inandığı, gençlerin %63,8'inin, mümkün olsa eğitimine yurtdışında devam etmeyi tercih ettikleri sonuçlarına ulaşmıştır. Bununla birlikte; cinsiyetin ve ailenin sosyo-ekonomik durumunun, gençlerin gelecek umutları üzerinde belirleyici rolünün olduğu, gençlerin ancak üçte birinden azının üniversiteyi bitirince çok zorlanmadan beklentilerine uygun bir iş bulabileceğini umdukları, erkeklerin iş bulma konusunda kızlara göre daha umutlu ve özgüvenlerinin yüksek oldukları, ailesinin gelir düzeyi iyi olanların iş bulma konusunda daha umutlu oldukları ve geleceğe güvenle baktıkları ifade edilmiştir. Dayıoğlu ve Kırdar'ın (2010), kadınların işgücüne katılımını belirleyen etmenleri araştırdığı çalışmasında, eğitim, yaş, medeni durum ve çocuk sayısının, kadınların işgücüne katılımının önemli belirleyicileri olduğu ifade edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; daha fazla eğitime sahip kadınların işgücü piyasasına katılımının daha olası olduğu, katılımın yaşla birlikte arttığı, 35-39 yaş grubunda tepe noktasına ulaştığı ve daha sonra azaldığı; bekar kadınların işgücü piyasasına katılmasının daha olası olduğu; hane halkındaki çocuk sayısının (0-14 yaş) kadınların katılımını azalttığı. mesleki lise mezunları ile üniversite mezunlarının işgücü piyasasına girme olasılıklarının daha yüksek olduğu ve evli olmanın hem kırsal hem de kentsel alanlarda katılımı olumsuz yönde etkilemekle birlikte kentsel alanlardaki etkisinin özellikle daha güçlü olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ceylan ve Şahin (2010), yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisi için Okun ilişkisinin simetrik olup olmadığı 1950-2007 dönemi yıllık zaman serisi verileri kullanılarak araştırılmıştır. Asimetrik ilişkiyi test etmek amacıyla, TAR ve M-TAR modellerini içeren eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, Türkiye ekonomisinde Okun kanununun uzun dönemde geçerli ve ilişkinin asimetrik olduğunu göstermiştir. Yaşın (2010), Türkiye'de 1980 sonrası dönemde uygulanan liberal ve dışa açık ekonomik politikalar sürecinde sağlanan ekonomik büyümenin, işsizlik ve gelir dağılımındaki iyileşme ile desteklenip desteklenmediğini regresyon ve nedensellik analizi şeklinde iki farklı ekonometrik yaklaşım kullanarak incelemiş ve regresyon analizi sonucu ekonomik büyümenin işsizlik ve gelir dağılımı üzerine bir etkisinin bulunmadığı bulgusuna ulaşılmış olup, nedensellik ilişkisinin yönünün beklentinin tersine işsizlik ve gelir dağılımından ekonomik büyümeye doğru olduğu saptanmıştır. Durgun ve Çak (2010), yaşanan

büyüme sürecine rağmen özellikle kentsel yoksulluğun artmasıyla oluşan enformel faaliyetleri dikkate alarak kentsel yoksulların geçinme biçimlerini araştırmak amacıyla İstanbul'un şehir merkezlerinde yaşayan 1000 hane halkı ile yapmış oldukları anket çalışmasıyla, evde genellikle çocuklarıyla daha fazla birlikte olma durumunda bulunan kadınların yoksulluğu daha derin bir biçimde hissettiği, ayrıca aile bütçesine katkıda bulunmak isteyen kadınların önemli bir kısmının iş bulmada eşine nazaran daha büyük güçlük çektiği, memnuniyetsizliklerinin erkeklere nazaran daha fazla olduğu ve yine her eğitim seviyesindeki katılımcılar için işsizlik probleminin çözülmesi gereken sorunların başında olduğu görülse de, eğitim durumlarının nispeten daha düşük olduğu deneklerin bu sorunu daha şiddetli yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Topcu (2010), G8 ülkelerinin 1993:1–2009:4 dönemlerini kapsayan verileri kullanarak, söz konusu ülkelerin işsizlik-enflasyon ilişkisini Granger nedensellik testi ile analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre G8 ülkelerinde çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı ve işsizliğin enflasyonun, enflasyonunda işsizliğin nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gatti & Vaubourg (2010), 1980-2004 yılları arasında 18 OECD ülkesi için işsizliğin finansal belirleyicilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Göktaş & İşçi (2010), işsizlik oranını etkileyen faktörlerdeki çoklu doğrusal bağlantı sorununu ortadan kaldırmayı ve temel bileşenler analizini kullanılarak bu faktörlerden yeni değişkenler elde etmeyi amaçlamaktadır. 1982-2006 yılı verileri kullanılarak 26 değişkenin dikkate alındığı çalışmanın sonuçlarına göre, işsizlik oranını en fazla düşüren değişkenin TCMB reeskont faiz oranı ve en fazla arttıran değişkenin ise ihracat değişim oranı olduğu saptanmıştır. Taşçı ve Darıcı (2010), Türkiye’de eksik istihdamın belirleyicilerini ele aldığı çalışmada, 2006-2008 verilerini kullanarak probit ve logit modellerden yararlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, kadınların erkeklere göre daha az olasılıkla eksik istihdam edildikleri ifade edilmiştir. Ayrıca kentte yaşamının kadınlar için eksik istihdamda kalma olasılığını istatistikî olarak anlamlı bir şekilde arttırdığı, erkekler için ise kır-kent arasında istatistikî açıdan bir farklılık bulunmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Evlilik gerek erkek gerekse kadın için eksik istihdamda olma olasılığını düşürmektedir. Ayrıca yaş ile eksik istihdamda olma olasılığı arasında hem erkek hem de kadın için ters-U ilişkisi bulunmuştur. Son olarak ise, “kanun yapıcılar ve üst düzey yöneticileri”ne göre diğer meslek gruplarında çalışanlar daha yüksek olasılıkla eksik istihdamda bulunmaktadır. Tunalı (2010)’da 2000-2008 yıllarına ait veriler ile

eştleme analizinden yararlanarak reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), Tüketici Fiyat İndeksi ve geçmiş işsizlik düzeyinin farklı düzeylerde işsizliği etkilemesine rağmen reel efektif döviz kurunun işsizliği etkilemediği görülmüştür.

1987-2010 dönemi Türkiye ekonomisi asgari ücret oranları, enflasyon oranları ve işsizlik oranları arasındaki ilişki Karaçor ve diğerleri (2011) tarafından Granger Nedensellik testleri yardımıyla analiz edilerek, değişkenlerin pozitif ve tek yönlü bir ilişkiye sahip olduğu aynı zamanda serilerin uzun dönemli bir ilişki içerdiği ortaya çıkmıştır. Bu ilişkinin yönünün asgari ücret ve enflasyon oranlarından işsizlik oranına doğru (%10 anlamlılık düzeyinde) olduğu ortaya konulmuş ve asgari ücretler düzeyi ve enflasyon değişkenlerinin kısa dönemde işsizliğin Granger nedeni olduğu tespit edilmiştir. Kyei ve Gyekye (2011)'da Güney Afrika'daki Limpopo eyaletindeki işsizliğin belirleyicileri analiz edilmeye çalışmıştır. 2008 yılı verileri kullanılarak ANOVA testinden yararlanılmıştır. Çalışmada, GSYİH, erkek olma, olgunluk ve genç olma ile işsizlik arasında önemli bir ilişki bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bireyin kadın, lisansüstü eğitilmiş, orta yaşlı, ilköğretim mezunu olmasının ve ırk faktörlerinin bireyin işsiz olmasında önemli bir gösterge olduğu belirtilmiştir. Kabaklı vd (2011), Türkiye'de 2005-2010 yılları arasında genç işsizlik sorununun ekonomik belirleyicilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Eş bütünleşme analizinin kullanıldığı çalışmada, genç işsizlik oranı, reel yatırım, reel GSYİH, verimlilik ve enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur. Enflasyon ve verimliliğin işsizlik oranı üzerine pozitif etkileri bulunurken uzun dönemde GSYİH ve yatırımlar arasında negatif etki söz konusudur. Çizel vd. (2011), yapmış oldukları araştırmanın evrenini, Antalya İŞKUR'a kayıtlı 31.000 dolayındaki işsiz oluşturmaktadır. Bu evrenden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 610 işsize anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, işsizlik süresinde erkeklerin, kadınlara kıyasla daha fazla parasal sıkıntı ve daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı yaşadığı; parasal sıkıntının erkeklerin psikolojik sağlığını ve yaşam tatminini kadınlardan daha fazla etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ata (2011), çalışmasında; işsizlik, ücret gibi unsurların suç davranışı ile olan ilişkisini, yatay-kesit analizi kullanılarak ampirik olarak test etmiş ve bir takım bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, işsizliğin suç olgusu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu saptanırken ücret düzeyinin suç üzerinde beklenen yönde yani negatif yönlü bir etkiye sahip iken

istatistiksel olarak anlamsız bir ilişkiye rastlanılmıştır. Kaya ve Bozkurt (2011), yaptıkları çalışmada sosyal transferlerin bir türü olan yeşil kart ile işsizlik oranı, kişi başına reel milli gelir ve suç oranı arasındaki korelasyonu incelemiştir. EKK Yöntemi tahmin sonuçlarına göre; işsizlik ve suç oranı ile yeşil kartlı sayısı arasında pozitif ve doğrusal bir ilişki tespit edilmiş, kişi başına reel milli gelir ile yeşil kartlı kişi sayısı arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Altay vd. (2011), panel veri analiz yöntemi ile G8 ülkelerinin işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisini analiz etmiştir. İki değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin mevcut olduğu ve granger testi sonucu nedensellik ilişkinin yönünün kısa dönemde enflasyondan işsizliğe doğru iken, uzun dönemde ise işsizlikten enflasyona doğru olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Uzun dönemde işsizliğin enflasyondan bağımsız olacağı görüşü, G8 topluluğu için desteklenmemiştir.

Muratoğlu (2011), 2000-2010 dönemi üç aylık Türkiye GSYİH ve işsizlik verileri kullanılarak zaman serisi analizi yöntemleri ile işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Yapılan analizler sonucunda işsizlikteki bir şokun büyümeyi önce negatif yönde etkilediği sonra bu etkinin pozitive döndüğü saptanmıştır. Varyans ayrıştırması sonuçları büyümenin işsizlik verisinin yaklaşık %50'sini açıkladığını gösterirken, işsizliğin ise büyüme üzerinde çok düşük bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Kır (2011), 2000-2010 yıllarını kapsayan dönemde, büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi, Türkiye ekonomisi için araştırmıştır. Bu amaçla, fark modeli, açık modeli ve dinamik yapıdaki ampirik modeller tanımlanmış ve çeşitli zaman serisi analiz teknikleriyle Okun katsayısı tahmin edilmiş ve asimetric ilişki test edilmiştir. Bulgular, büyüme ve işsizlik arasında uzun dönem denge ilişkisinin olmadığını, ancak kısa dönemde bu iki değişken arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ve kısa dönem ilişkinin asimetric bir yapıda gerçekleşmediğini ortaya koymuştur. Gözgör ve Pişkin (2011), Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Düzey 2 olarak belirtilmiş olan yirmi altı bölge için 2004–2009 dönemi yıllık verilerini kullanarak bölgelerin işsizlik oranı ile Türkiye'nin dış ticaretinden aldıkları pay arasındaki ilişkiyi Sabit Etkili Panel Veri ve Genelleştirilmiş Momentler yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak bölgeler arasındaki işsizliğin belirlenmesinde, bir dönem önceki işsizlik oranı ile ilgili dönem işsizlik oranı arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğu; bununla birlikte bölgenin dış ticaretten aldığı pay arttığında işsizlik oranının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çakmak

ve Güney (2011), Türkiye’de 1990-2009 dönemine ait çeşitli suç sınıflarına ait seriler ile işsizlik serilerini ele alarak; işsizliğin suç sınıflarıyla arasındaki ilişkiyi Johansen eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testiyle analiz etmiştir. Bu çalışmada, işsizlikten toplam suça doğru uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiş ve kısa dönemde ise nedensellik ilişkisi hiçbir değişken arasında tespit edilememiştir. Bunun yanında, işsizlikten mala karşı ve şahsa karşı işlenen suçlara doğru herhangi bir nedensellik tespit edilememiştir. Güloğlu ve İspir (2011), Türkiye’de sektörel işsizliğin doğal işsizlik oranı ön savıyla mı yoksa işsizlik histerisi ön savıyla mı açıklanabilir olduğunu incelemiştir. Bu amaçla Türkiye’deki 9 sektörün 1988-2008 dönemini kapsayan işsizlik oranı serilerinden oluşan panel veri seti oluşturularak, işsizlik serilerinin durağanlığı sınanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar iktisat teorisinde doğal işsizlik oranı ön savının özel bir durumu olarak da adlandırılan ve geçici şokların işsizlik oranı üzerindeki etkilerinin uzun süre devam ettiğini ancak kalıcı olmadığını söyleyen görüşle uyum içindedir. Yüceol (2011), bölgesel işgücü hareketleri ile bölgesel işsizlik oranları arasındaki ilişki konusunu analiz etmekte ve bu ilişkinin bölgesel gelişme politikaları açısından önemini vurgulamaktadır. Çalışmanın sonuçları, Türkiye İBBS Düzey 2 Alt Bölgeler ve Düzey 3 iller bazında 2000 yılı itibarıyla yüksek işsizlik bölgelerinden düşük işsizlik bölgelerine doğru bir işgücü hareketliliği olduğunu, buna karşın 2008 yılında bu ilişkinin boyut değiştirerek dönüşüme uğradığını ortaya koymaktadır. 2000 yılı ile 2008 yılı arasında gündeme gelen bu değişimin ardında yatan en önemli faktörün yükselen işsizlik oranları olduğu, işsizlik oranlarının alt bölgeler ve iller düzeyinde yükseldikçe göç eğiliminin azaldığı ve insanların yerlerinde kalarak veya işgücünden çıkarak bu duruma çaresizlik içinde uyum sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kumaş ve Çağlar (2011), kadının eksik istihdamını belirleyen faktörleri, cinsiyet temelli bir inceleme ile ortaya çıkarmak amacıyla HİA 2009 verileri TÜİK tarafından tanımlanan ağırlıklar ile Türkiye boyutunda genelleştirilmiş ve çalışma sonuçlarına göre; hem kadınlar, hem erkekler için boşanmış olmanın, kayıt dışı çalışmanın, eğitim düzeyinin yükselmesinin ve kırdaki yaşamının eksik istihdam riskini artıran özellikler olduğu tespit edilmiştir. Bulut (2011), Cox regresyon modeli kullanarak Türkiye’de işsizlik süresi ve bu süreyi etkileyen faktörlerin incelenmesini amaçlamıştır. Türkiye’de 2009 yılında işsiz kalan çalışanların İŞKUR’a işsizlik maaşı için başvurulardan işsizlik

sigortası maaşı hak eden 471.368 kişinin verilerini kullanarak, 2009 yılında işten çıkan işsizler 30.01.2011 tarihine kadar izlenmiştir. Bu modelde cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kurs, il ve yaş değişkenleri işsizlik süresini etkileyen faktörler olarak bulunmuştur. İlk iki yıl erkeklerin iş bulma süresinin kadınlardan daha kısa olduğu, evli işsizlerin bir yıl içinde bekar işsizlerden daha kısa sürede iş buldukları, kurumdan kurs alan işsizlerin tüm zaman aralıklarında kurs almayanlara göre daha kısa sürede iş buldukları, yüksek lisans ve doktora mezunlarının iş bulma süresi tüm zaman aralıkları için okuryazar olmayanlara, okuryazar ve ilköğretim mezunu olanlara ve ortaöğretim mezunu olanlara göre daha kısa iken önlisans ve lisans mezunlarına göre ilk zaman aralığı dışındaki zaman aralıkları için daha kısa olduğu, Adana, Antalya, Denizli, Kocaeli ve Tekirdağ illerinden başvuran işsizlerin tüm zaman aralıklarında diğer iller grubuna giren işsizlerden daha kısa sürede iş buldukları, 55-64 yaş grubundaki işsizlerin tüm zaman aralıklarında diğer yaş gruplarındaki işsizlere göre daha uzun sürede iş buldukları sonuçlarına ulaşmıştır. Akça & Ela (2012), eğitim, doğurganlık ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Doğurganlığı belirleyen sosyoekonomik faktörlerden kadınların işgücüne katılım oranı, gelir düzeyi, kentleşme, göç, sanayileşme ve özellikle eğitim düzeyinin doğurganlık ve nüfus artışı kanalıyla işsizliğe etkileri tartışılmış ve eğitim doğurganlığı ve nüfus artışını etkilemesi açısından en önemli faktör olarak göze çarpmıştır.

Yamak vd. (2012), 2008 yılı Hane halkı Bütçe Anketinden yararlanarak gerek kır-kent ve gerekse de kadın-erkek ayrımında işgücüne katılım üzerinde etkin olan değişkenleri lojistik regresyon analizleri çerçevesinde belirlemiştir. Edinilen bulgular bireylerin işgücüne katılım kararları üzerinde en fazla etkili olan değişkenlerin yıllık kullanılabilir gelir, eğitim, yaş, hane halkının büyüklüğü ve medeni durum olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Türkiye genelinde, kır-kent ve kadın-erkek ayrımında hanenin yıllık kullanılabilir gelirindeki artış bireylerin işgücüne katılım kararlarını genelde negatif etkilemektedir. Eğitim seviyesindeki ve hanedeki birey sayısındaki artışla birlikte işgücüne katılım olasılığı artmaktadır. Türkiye’de yaşanan ekonomik büyümenin işsizlik oranlarında iyileşme ile desteklenip desteklenmediğine yönelik Alancioğlu ve Utlu (2012) tarafından yapılan eş-bütünleşme analizi sonucuna göre büyüme ve enflasyon ile işsizlik oranı arasında negatif, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; Okun kanunu olarak literatüre giren yaklaşımın yani işsizlik

oranları ile ekonomik büyüme arasında ters yönlü ilişkinin Türkiye açısından uzun dönemde geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Eser (2012), istihdam ve işsizlik ilişkisini ortaya koymak amacıyla grafik analizinden faydalanarak 1970-2010 döneminde Türkiye’de iki değişken arasındaki ilişkinin yönünün negatif olacağı şeklindeki öngörünün çoğu yıllar için geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye’de ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi ise zaman serisi analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada 1970-2010 dönemi için yıllık reel GSYH ve işsizlik oranı değişkenleri kullanılmıştır. Uzun dönemde negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Türkiye’de ekonomik büyüme ile işsizlik arasında öngörüldüğü şekilde negatif yönde bir ilişki bulunmakla birlikte, sadece işsizlik oranındaki değişimin ekonomik büyümenin nedeni olduğu sonucuna varılmıştır. Sandalcılar (2012), İşsizlik ve boşanma arasındaki ilişkiyi test etmek için, Türkiye’nin 26 alt bölgesine ait yıllık verileri kullanarak panel birim kök, panel eş bütünleşme ve panel nedensellik testleri yapmıştır. Analiz sonuçları kısa ve uzun dönemde Türkiye’de işsizlikle boşanma arasında nedenselliğin bulunduğunu ve nedenselliğin ise negatif yönde olduğunu göstermiştir. Bu durum boşanma sonrası çiftlerin karşı karşıya kalacağı maddi ve manevi maliyetlerle açıklanmaktadır. “İşsizlik boşanmayı pozitif yönde etkilemektedir.” hipotezinin Türkiye için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (2012), istihdam politikalarının etkinliğini ölçebilmek amacıyla iki ayrı uygulama yapmıştır. İlk uygulamada Türkiye ile birlikte 41 ülkenin 2008-2010 dönemi istihdam politikaları Veri Zarflama Analizi (VZA) ile etkinlik analizine tabi tutulmuştur. İlk uygulamadaki veri zarflama analizi neticesinde, Türkiye’nin diğer 40 ülkeye kıyasla 2008 yılında etkin bir performans sergilediği; ancak, 2009 ve 2010 yıllarında ise etkin olamadığı, hatta etkinsiz ülkeler arasında da son sıralarda yer aldığı görülmüştür. İkinci uygulamada ise, kamu istihdam kurumu olan İŞKUR’un 2009-2011 döneminde İl Müdürlüğü birimleri düzeyindeki işe yerleştirme performansı ölçülmüştür. Bulanık Veri Zarflama Analizi yöntemine göre yapılan analizde, 2009 yılında 12, 2010 yılında 15 ve 2011 yılında ise 14 İl Müdürlüğü biriminin tam etkin olarak faaliyet gösterebilmiş olduğu görülmüş ve ilk uygulamadakine benzer bir şekilde azalan ölçek getirisine sahip karar birimlerinin daha üst sıralarda, aksine İstanbul gibi azalan ölçek getirisine sahip birimlerin ise daha alt sıralarda yer alabildikleri görülmüştür. Akçacı ve Özçalıcı (2012), işsizliğin aile harcamalarına olan etkisinin ailedeki bireyler tarafından

nasıl algılandığını ölçmek için Kilis ilinde ikamet etmekte olan 150 aileye uygulanan bir ölçek geliştirmiştir. Bulgular neticesinde aile harcamalarının aile reisinin işsiz olduğu ailelerde, aile reisinin işsiz olmadığı ailelere oranla daha fazla azaltılmış olarak algılandığı, buna karşılık yaş, eğitim ve ailede yaşayan birey sayısı harcamalarının algısında anlamlı farklılık oluşturmadığı ifade edilmiştir. Günsoy ve Özsoy (2012), 2005-2011 yılları arasında Türkiye’de kadınların eğitim durumlarına göre işgücüne katılmalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmada VAR modeli kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre büyüme üzerinde anlamlı bulunan en önemli değişken, meslek lisesi mezunu kadınların işgücüne katılım oranlarıdır. Bunu yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılımı izlemektedir. Gül ve Kamacı (2012); tarafından Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 7 gelişmekte olan ülke ile (1993 – 2010) 12 gelişmiş ülke için (1980 – 2010) dış ticaret ile istihdam ilişkisi panel veri analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizlerde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, işsizlikten ithalat ve ihracata doğru bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ithalat ve ihracattan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Saraç (2012), 2000/1–2011/2 dönemine ait çeyrek verileri kullandığı çalışmasında, yapısal VAR yaklaşımı ile kayıt dışı ekonomi ile eğitim düzeylerine göre işsizlik türleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ise, lise ve dengi meslek lisesi mezunlarına ait işsizlik oranlarının kayıt dışı ekonominin granger nedeni olduğu buna karşılık kayıt dışı ekonominin sadece okuryazar olmayan gruptaki işsizlik oranlarının Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Noyan (2012), 1990–2010 dönemi işgücü piyasasının gerekli olan açık iş ve işsizlik oranı değerlerini tüm işgücü piyasalarını temsilen İŞKUR’un 2010 yılı istatistik yıllığındaki verilerden hesaplayarak oluşturduğu Beveridge eğrisi yaklaşımıyla yaptığı değerlendirme sonucunda; Türkiye’de süregelen işsizlik sorununun kronik bir hal aldığını, 2001 ekonomik krizi ile 2008 küresel finansal krizinin Türkiye’de kalıcı hale gelmiş yapısal işsizliği önemli derecede artırmadığı, sadece 2008 yılında yaşanan küresel krizin konjonktürel olarak işsizliği artırdığını ifade etmektedir. Özdemir vd. (2012), Türkiye emek piyasasında 1978-2010 dönemini dikkate alarak, işsizlik oranı, asgari ücret, enflasyon ve milli gelir arasındaki ilişkileri analiz etmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde asgari ücret artışı ve enflasyonun işsizliği arttırdığı, artan milli gelirin ise işsizliği azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Analizde işsizlik oranı

üzerinde en fazla asgari ücretin belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Ayvaz Kızılgöl (2012), 2002-2008 döneminde Türkiye genelinde, kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan evli ve bekar kadınların işgücüne katılımını etkileyen unsurları belirlemek amacıyla logit model analizleri yapmıştır. Analiz sonuçları; evli ve bekar kadınların işgücüne katılma kararları üzerinde eğitim düzeyinin, hane halkı gelirinin, bağımlılık oranının, oturulan konutun mülkiyetinin ve kadının yaşının en önemli faktörler olduğunu göstermiştir. Ayrıca, çocuk sayısı kentsel alanda iş gücüne katılımı azaltırken kırsal alanda arttırmaktadır. Kentsel alanlarda 2005 yılından sonra evli ve bekar kadınların çalışma yaşamına daha fazla katıldığı, kırsal alanlarda ise medeni duruma göre yıllar açısından farklılıklar olduğu görülmüştür. Kutlar vd. (2012), Türkiye'nin son 21 yılını kapsayan dönemde kadınların işgücüne katılımı ve ücret endeksi değişkenleri ile demografik nitelikteki boşanma ve doğurganlık değişkenlerinin uzun dönem ilişkisini ele almıştır. Bunun için serilerin durağanlık testine başvurulmuş ve daha sonra eş bütünleşme analizi ve hata düzeltme teknikleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; ücret endeksi ile kadınların işgücüne katılma oranı arasındaki negatif yönlü, ücret endeksi ile boşanma arasında aynı yönlü uzun dönem ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca doğurganlıkla kadınların işgücüne katılımı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunurken, benzer şekilde doğurganlıkla boşanma arasında da yine anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Kadınların işgücüne katılma oranı ile boşanma arasında aynı yönlü bir ilişkinin varlığına ulaşılmıştır.

Kılınç (2013), tarafından 2003:01-2011:04 dönemleri arasında yapılan araştırmada Türkiye'de ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki ve yönü Granger Nedensellik Analizi, Regresyon Analizi ve ADF Birim Kök Testi kullanılarak analiz edilmiş ve enflasyon ile işsizlik arasında çift yönlü, asimetric bir ilişkinin mevcut olduğu; işsizlikteki %1'lik artışın enflasyonu % 0,4 azalttığı; ekonomik büyüme ile enflasyon arasında çift yönlü ve simetric bir ilişki olduğu; büyümedeki %1'lik artışın ekonomik enflasyonu %0,002'lik artışa neden olduğu ve son olarak ekonomik büyümeden işsizliğe doğru tek yönlü ve asimetric bir ilişki olduğu ve ekonomik büyümedeki % 1'lik artışın işsizliği %0,004 azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir ve Yıldırım (2013), istihdamsız büyüme tartışmasına bilimsel bir açıklık getirmek amacıyla istihdam ve ekonomik büyüme arasındaki Granger nedenselliğin varlığını özçıkırmalı dalgacık yaklaşımı ile incelemiştir. 2005-2013 döneminde yapılan

çalışma sonucunda, kısa dönemde istihdamsız büyüme sorununun varlığından bahsedilebilirken, orta dönemde istihdam artışı ve büyümenin karşılıklı birbirlerini desteklediği ve uzun dönemde ise bu ilişkinin ortadan kalktığı görülmüştür. Türkiye’de kadın iş gücüne katılımının hangi etkenlerden daha çok etkilendiği Talaş ve Çakmak (2013) tarafından Beaudry ve Lemieux tarafından geliştirilen ekonometrik model kullanılarak araştırılmıştır. Bu modelde kadın işgücünü etkileyen faktörler; makroekonomik etki, belli bir kohort içindeki kadınların yaşlarının etkisi ve kohortun spesifik etkisi olmak üzere üç etkiye ayrıştırılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Türkiye’de kadın işgücü üzerinde yaş etkisinin ve kohort etkisinin belirleyici olduğu ve aynı zamanda makroekonomik etki olarak seçilen erkeklerin işsizlik oranından da kadın işgücünün etkilendiği belirlenmiştir. Boz (2013), çalışmasında, Türkiye ekonomisi için reel döviz kuru ile işsizlik arasındaki ilişkiyi sorgulamak amacıyla, ekonometrik bir model kurmuştur. Ampirik analizin sonuçlarına göre, 2003-2012 yılları arasında Türkiye ekonomisinde reel kur düzeyi ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, reel kurun işsizlik üzerindeki etkisi gecikmeli olarak gerçekleşmektedir. Türkiye’de işgücü piyasası, işsizliğin mevcut durumu ve özellikleri Bakkal (2013) tarafından ortaya konularak, yapısal karakterini hangi dinamiklerin ne ölçüde belirlediği VAR analizini içeren ekonometrik çalışma ile saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Türkiye’deki işsizliğin en fazla dışa açıklık değişkeni tarafından belirlendiği, bunu önem sırasına göre, asgari ücretler ve sendikalaşmanın izlediği ortaya konulmuştur. Ayrıca, nüfusun yanısıra gayrisafi yurtiçi hâsılanın işsizliği etkilemediği belirlenmiştir. Dolayısıyla, istihdam yaratmayan büyümenin Türkiye ekonomisi için söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. BÖLÜM

EKONOMETRİK ANALİZ

5.1. ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİLER, DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu çalışmada ele alınan ekonometrik analizlerde “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2007-2010)” Panel verilerinden faydalanılarak modeller oluşturulmuştur. Ele alınan modellerde kullanılan bağımlı değişken bireylerin işsiz olup olmama durumunu gösteren 0 ve 1 değerlerini alan bir kukla değişkendir. 1 değeri bireyin işsiz olmasını, 0 değeri ise bireyin istihdamda olduğunu göstermektedir. Bağımsız değişkenler ise bireyin medeni durumu, eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, bireyin son çalıştığı işindeki işteki durumu ve mesleğidir. Ek Tablo 1, bu çalışmada kullanılan Gelir ve Yaşam Koşulları anketi verilerine ait tanımlayıcı istatistikleri vermektedir.

Ek Tablo 1 incelendiğinde işsiz olan bireyler anketin %9,1’ini oluşturmaktadır. Ankete katılanların medeni durumu incelendiğinde ise bireylerin %72,8’inin evli olduğu ve en az yüzdeyi dul, boşanmış ve ayrı yaşayanların oluşturduğu görülmektedir. Bireylerin eğitim durumları dikkate alındığında, ilkokul mezunu olanların oranı en yüksek, okuryazar olmayanlarla birlikte üniversite mezunu olanların oranı ise en düşük düzeydedir. Bireylerin yaklaşık %30,7’si kadın, %69,3’ü erkektir. Ankette 30 yaş altı grubundaki bireylerin oranı %36,7 iken ankete katılanların yaklaşık %15,8’i 51 ve üzeri yaşadadır. Bireylere kronik bir hastalığı olup olmadığı sorulduğunda ortalama olarak “iyi” olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bireylerin en fazla ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalıştıkları görülmektedir. Mesleklere bakıldığında en fazla büro, hizmet ve satış elemanları olarak çalışmaktadır.

2007 yılında anketin %7,8’ini, 2008 yılında %8,3’ünü, 2009 yılında %10,3’ ünü ve 2010 yılında ise; anketin %8,9’ unu işsiz olan bireyler oluşturmaktadır. 2007 yılında ankete katılanların %73,5’i evli, %23,2’si bekar ve %3,3’ünü ise dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlar oluşturmaktadır iken, 2008 yılında ankete katılanların %73,6’sı evli, %23,3’ü bekar ve %3,1’ ini ise dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlar oluşturmaktadır. 2009 yılında ankete katılanların %72,2’si evli, %24,2’si bekar ve %3,6’ sını ise dul, boşanmış ve ayrı

yaşayanlar oluşturmakta ve 2010 yılında ise, ankete katılanların %72,7'si evli, %23,7'si bekar ve %3,5' ini ise dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlar oluşturmaktadır.

Eğitim durumuna bakıldığında; 2007 yılında, bireylerin %42,1'i ilkokul mezunu iken, %19,2 ile bunu lise mezunları takip etmekte ve en düşük yüzdeyi ise %11,9 ile üniversite mezunları oluşturmaktadır. 2008 yılında; ilkokul mezunu olanların oranı %40,2 ile en yüksek, üniversite mezunu olanların oranı ise % 12 ile en düşük düzeydedir. 2009 yılında, bireylerin 38,3'ü ilkokul mezunu iken, %19,8 ile bunu lise mezunları takip etmekte, en düşük yüzdeyi ise %13,1 ile üniversite mezunları oluşturmaktadır. 2010 yılında ise, bireylerin % 37,7'si ilkokul mezunu iken, %19,5 ile bunu lise mezunları takip etmekte, diğer yıllardan farklı olarak en düşük yüzdeyi ise %13 ile okuryazar olmayanlar oluşturmaktadır.

2007 yılında, ankette 30 yaş altı grubundaki bireylerin oranı %36,2 iken ankete katılanların yaklaşık %15,4'ü 51 ve üzeri yaşıdadır. Bireylerin %69'u erkek, %31'i kadındır. 2008 yılında, ankette 30 yaş altı grubundaki bireylerin oranı %37,1 iken bir önceki yılda olduğu gibi ankete katılanların yaklaşık %15,4'ü 51 ve üzeri yaşıdadır. Bireylerin %69,8'i erkek, %30,2'si kadındır. 2009 yılında ankette 30 yaş altı grubundaki bireylerin oranı %37,2 iken ankete katılanların yaklaşık %15,9'u 51 ve üzeri yaşta olup, bireylerin %69,3'ü erkek, %30,7' si kadındır. 2010 yılında ise, ankette 30 yaş altı grubundaki bireylerin oranı %36,2 iken, ankete katılanların yaklaşık %16'sı 51 ve üzeri yaşta olup, ankete katılan bireylerin %69,1'i erkek, %30,9'u kadındır.

Tüm yıllarda, bireylere kronik bir hastalığı olup olmadığı sorulduğunda ortalama olarak "iyi" olduklarını belirtmişlerdir. Mesleklere bakıldığında 2007 yılında, %43,2 oranla en fazla büro, hizmet ve satış elemanları olarak çalışmakta iken, 2008 yılında % 41 oranla yine en fazla büro, hizmet ve satış elemanları olarak çalışmakta, en düşük yüzdeyi ise %11,6 ile sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar oluşturmaktadır. 2009 yılında, %41,4 oranla en fazla büro, hizmet ve satış elemanları olarak çalışmakta olup, en düşük yüzdeyi %10,9 ile sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar oluşturmaktadır. 2010 yılında ise %40,3 oranla en fazla büro, hizmet ve satış elemanları olarak çalışmakta iken, en düşük yüzdeyi ise %11,5 ile sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar oluşturmaktadır.

5.2. GELİR VE YAŞAM KOŞULLARI ANKETİ

Ülke ekonomisini ve insanların yaşam seviyelerini belirleyebilmek, çeşitli sosyal sistemlerin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapabilmek için sadece ekonomik açıdan değil, sosyal açıdan da gelir dağılımı göstergelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk dünyanın karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olup, gelir dağılımı sorunu artık sadece sıradan bir ekonomi sorunu olmaktan ziyade politik ve sosyal bir sorun olarak da görülmeye başlanmıştır. Gelir eşitsizliğinin değişimini izlemeye yönelik çalışmalar yanında, gelir dağılımı sorununun yoksulluk sorununa indirgenmiş olmasıyla “gelir yoksulluğu”, “sosyal imkan yoksulluğu” gibi yeni kavramlara ilişkin veri üretme ihtiyacı da doğmuş 2006 yılından itibaren, Türkiye’de gelirin hanehalkları ve fertler arasındaki dağılımını ortaya koymak, insanların yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve yoksulluğunu gelir boyutu ile ölçmek ve profilini belirlemek üzere “panel anket” tekniğinin kullanıldığı “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” uygulanmaya başlanmıştır.

Gelir ve yaşam koşulları araştırması ile ülkede gelirin ne kadarının eşit dağıldığı, önceki yıllara göre ne tür değişiklik gösterdiği, ülkede bulunan yoksullar, dağılımı ve zaman itibarıyla gösterdiği değişiklikler, kişisel ve hane halkı gelirlerindeki değişimler, gelirin sektörler, gelir türleri ve hanehalkı karakteristiklerine göre dağılımı, insanların yaşam koşullarında zaman içinde ne tür değişmelerin olduğu gibi sorulara cevap bulabilmek için her yıl düzenli olarak kesit veri, sürekli gelir yoksulluğu gibi göstergeleri hesaplamak ve zaman içinde net değişimleri ölçmek için panel veri üretilmesi amaçlanmaktadır.

Alan uygulamasının her yıl düzenli olarak gerçekleştirildiği ve panel anket yönteminin kullanıldığı araştırmada, örnek fertler 4 yıl boyunca izlenmektedir. Araştırmadan, kesit ve panel veri olmak üzere her yıl iki veri seti elde edilmesi hedeflenmektedir. Bu veri setinde, 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında anket yapılan çakışan alt örneklerde takip edilen hane ve fertlere ait dört, üç ve iki yıllık veri bir arada verilmektedir. Avrupa Birliği uyum çalışmaları kapsamında uygulanmaya başlanan araştırma ile Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılabilir gelir, yoksulluk, sosyal dışlanma ve diğer yaşam koşullarına ilişkin göstergeleri hesaplamak üzere konut, ekonomik durum, sosyal dışlanma, gayrimenkul sahipliliği, eğitim, demografi, sağlık durumu, işgücü durumu, gelir durumu konularında bilgi derlenmektedir. İki aşamalı

örnekleme tasarımının kullanıldığı araştırmada, tüm Türkiye 100'er hane içerecek şekilde bloklara bölünmüştür. Araştırmanın tasarımı kesit ve panel veri üretilebilecek şekilde yapılmış olup, panel tasarım 4 yıllık rotasyondan oluşmaktadır. Yıllık bazda 4 alt örnek kullanımı söz konusudur. Rotasyonel tasarımın kullanıldığı araştırmada, bir yıldan diğer yıla bir alt örnek örnekten çıkartılırken, yeni bir alt örnek eklenmektedir. Dolayısı ile yıllık örnek hacminin %75'i panel kapsamda örnekte bırakılırken, %25'i değişmektedir. Panel uygulama, hedef kitleyi temsil edebilecek temel örnek seçimi ile başlamakta ve seçilen bu temel örnek hanehalkındaki 13 ve daha yukarı yaştaki tüm fertler belirlenmiş izleme kuralları doğrultusunda 4 yıl takip edilmektedir. Takip kurallarının amacı hedef nüfusta olabilecek değişiklikleri temel örnekle yansıtmak ve fertleri belirli bir zaman takip etmektir.⁴

Gelir ve yaşam koşulları araştırması sırasında veri derleme çalışması Nisan-Temmuz ayları arasında ve iki aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada, örneğe yeni eklenen hanehalkları ile daha önce anket uygulanmış ve aynı adresinde oturan hanehalkları ile anket yapılmaktadır. İkinci aşamada ise, ilk aşamada taşındığı için ulaşılamayan hanehalkları ile hanehalkından ayrılarak yeni hanehalkı oluşturmuş örnek fertler izlenmektedir. Örneğe seçilen temel hanehalklarının ve örnek fert içeren ayrılmış hanehalklarının aynı adreslerinde bulunamadığı durumlarda; yurt dışına taşınma, kurumsal bir alana geçme (huzurevi, yurt, hapisane, askeriye veya otel, pansiyon vb.), tüm fertlerin ölmesi, hanehalkında örnek fert kalmaması veya anketin reddedilmesi durumları olmadığı sürece, taşındıkları yeni adresleri tespit edilerek izlenmektedir.

Araştırma sonuçlarından her yıl iki ayrı veri seti elde edilmesi ve yayınlanması amaçlanmaktadır. Bunlardan biri ilgili yıla ilişkin kesit anket sonuçları, diğeri ise uzun dönem (panel) anket sonuçlarıdır. Yıllık araştırma sonuçları "Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları" isimli haber bülteni ile kamuoyuna duyurulmaktadır (TÜİK, 2007-2010 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi (Panel)).

4 Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

Hanehalkı Ferdi: Hanehalkını meydana getiren topluluğun bir üyesidir. Bununla birlikte askerde, hapisanede olanlar ve huzurevlerinde kalan yaşlılar ve yurttan kalan öğrenciler, 6 ayı aşkın bir süredir hastanede kalanlar, hanede kalış süresi ne olursa olsun misafirler ve hanehalkından evlenme, askere gitme, çalışmaya gitme gibi sebeplerle kesin olarak ayrılanlar hanehalkı ferdi olarak kapsamamaktadır.

5.3. METODOLOJİ

Bu çalışmanın analizlerinde elde edilen modellerde tesadüfi etkiler logit model ve kesit verilerine ait logit modelden faydalanılmıştır. Bu bölümde bu iki modele ait bilgiler sunulacaktır.

5.3.1. Tesadüfi Etkiler Logit Model

Panel veri analizi, en genel anlamıyla zaman boyutuna sahip yatay-kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesine ilişkin yöntem olarak tanımlanabilmektedir. Bu analizde zaman serileri ile yatay-kesit serileri bir araya getirilerek hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulabilmektedir (Demirhan, 2009: 80). Panel veri modellerinin sıradan zaman serisi ve/veya kesit modellere göre önemli üstünlükleri vardır. Bu modellerde gözlem sayısı kesit ve zaman serilerine göre daha fazla olacak ve böylece elde edilecek parametre tahminleri daha güvenilir hale gelecektir. Ayrıca tahmin edilen modeller daha az kısıtlayıcı varsayımlara dayanacaktır. Panel veri modelleri diğer yöntemlere nazaran daha karmaşık davranış modellerinin kurulmasına ve test edilmesine olanak verir. Panel veri kullanmanın bir başka üstünlüğü de; sadece birimler arası farklılıkların araştırılabildiği kesit verileriyle yapılan tahminlerin aksine, gerek birimler gerekse bir birimin içerisinde zamana göre meydana gelen farklılıkların birlikte incelenebilmesine olanak vermesidir (Baltağı, 2001: 3-5). Panel veri analizi zaman boyutu da olduğundan dinamik bir modelin kurulmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca ihmal edilmiş değişkenlerden kaynaklanan problemlerin ve tahmin sapmalarının azaltılmasına ve birimlere ilişkin davranışların daha iyi tahminine imkan vermektedir. Panel veri analizinin avantajları yanında bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Belirli dönemlerde ankete katılan birimlere ulaşamaması ve/veya ulaşılan birimlerden yanıt alınamaması, eksik cevap alınması, cevapların hatırlanamaması vb. nedenlerle panel veri analizlerinde verilerin elde edilmesi ve düzenlenmesi aşamasında bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Her birim için zaman serisi boyutunun kısa olabilmesi, veri seti geniş olduğu için panel verilerde zaman zaman ölçüm hatalarının olabilmesi ise diğer dezavantajları olarak ifade edilebilir (Timurçin, 2010: 218).

Tesadüfi etkiler modeli ile yatay-kesit birimlerinde veya birimlerde ve zaman içerisinde meydana gelen değişiklikler ele alınarak incelenmektedir. Tesadüfi etkiler modelinde birimlere ya da birimlere ve zamana göre oluşan değişiklikler, tahmini yapılacak olan modele rassal hata teriminin bir bileşeni şeklinde dahil olmaktadır. Bu modellerde yatay-kesit birimine ait etkilerin ilişkisiz olduğu ve ortak normal dağılımdan geldikleri varsayılmaktadır. Bununla birlikte nitel bağımlı değişkenli modelin rassal hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığı da varsayımlar arasında yer almaktadır (Timurçin, 2010: 221).

Panel veri modellerinde bağımlı değişkeni nitel olan modellere “Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri” adı verilmektedir. Panel logit modellerinde bağımlı değişken iki uçludur, yani 0 ve 1 gibi değerler almaktadır. Söz konusu modellerin genel yapısı şu şekilde gösterilebilir:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta' X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

(bkz. Wolf, 1987: 2). Bu şekilde tanımlanan bir modeldeki bağımlı değişken iki seçeneğe ise bu durumda, t zamanında i.nci birim için istenilen olayın gerçekleşmesi durumunda $y_{it}=1$ değerini, gerçekleşmemesi durumunda ise $y_{it}=0$ değerini alacaktır. Bu durumda y_{it} 'nin beklenen değeri;

$$Y_{it} = \begin{cases} 1 & \text{ise } P_{it} = P(Y_{it} = 1) \\ 0 & \text{ise } 1 - P_{it} = P(Y_{it} = 0) \end{cases} \quad (2)$$

olmak üzere,

$$E(Y_{it}) = 1 \cdot P_{it} + 0 \cdot (1 - P_{it}) = P_{it} \quad (3)$$

şeklinde gösterilmektedir.

Sabit etki modelinde örneklemdaki verilerle, tesadüfi etki modelinde ise büyük bir anakütleden tesadüfi olarak bir örneklem çekilmesi ile ilgilenilmektedir (Timurçin, 2010: 221-222).

Tesadüfi etkiler logit model ile ilgili daha fazla ayrıntı için bkz. Stiratelli vd. (1984); Wolf (1987); Rodr'iguez & Elo (2003); Small vd. (2006); Rahman (2008); Gibbons & Hedeker (1997).

5.3.2. Logit Model

Pek çok sosyal olay kantitatif veya sürekli olmaktan ziyade kesikli veya kalitatiftir. Bir kimse bir olay için farklı tercihlerde bulunur. Örneğin, kişi evlenebilir, işgücüne katılabilir, bir aday için oy kullanma tercihinde bulunabilir. Bunlar kesikli olaylara örnek verilebilir. İki durumlu kesikli olaylar genellikle kukla değişken gibi ifade edilirler. En basit olasılık modelinden biri olan logit modelde bağımlı değişken herhangi iki değer alabilmesine karşılık genellikle 0 ve 1 değerlerini alırlar. Bağımlı kukla değişkeninin ortalaması 1 değerini alan olayların oranına eşittir ve olasılık olarak yorumlanır. Böyle modeller sosyal bilimlerde pek çok uygulama alanı bulmaktadır (Pampel, 2000: 1-2). Logit model, kesikli tercih modellerinden probit modele bir alternatiftir (Griffiths vd, 1993: 751).

Genelleştirilmiş lineer model yaklaşımı, iki durumlu modelleri tanımlamak için kullanılabilir. Gerçekte bu yaklaşım bir ekonometrik yaklaşımla tutarlıdır. Bağımlı değişken y^* aşağıdaki regresyon ilişkisi ile tanımlanabilir.

$$y^* = \sum_{k=1}^K \beta_k x_k + \varepsilon. \quad (4)$$

Uygulamada y^* gözlenemez ve ε sıfır ortalama ile simetrik bir şekilde dağılır ve $F(\varepsilon)$ olarak tanımlanan kümülatif dağılım fonksiyonuna sahiptir. Gözlemlenen y değişkeni bir kukla değişkendir ve aşağıdaki şekilde tanımlanır.

$$y = \begin{cases} 1 & \text{eger } y^* > 0, \\ 0 & \text{diger durumlarda} \end{cases} \quad (5)$$

Bu ilişkilerden yola çıkarak (6) eşitliği elde edilir.

$$\text{Prob}(y = 1) = \text{Prob}\left(\sum_{k=1}^K \beta_k x_k + \varepsilon > 0\right)$$

$$\begin{aligned}
&= \text{Prob}\left(\varepsilon > \sum_{k=1}^K \beta_k x_k\right) \\
&= 1 - F\left(-\sum_{k=1}^K \beta_k x_k\right).
\end{aligned} \tag{6}$$

F, ε 'nin kümülatif dağılım fonksiyonudur ve F'in fonksiyonel formu ε 'nin dağılımı hakkında yapılan varsayımlara bağlıdır. Yani burada ε 'nin dağılımı, genelleştirilmiş lineer modelin link fonksiyonunu tanımlar.

Logit model için link fonksiyonu,

$$\eta = \log[\mu / (1 - \mu)]. \tag{7}$$

Bu model eşitlik (8)'deki gibi tanımlanır (Liao, 1994: 10-12).

$$\log\left[\frac{P(y=1)}{1-P(y=1)}\right] = \sum_{k=1}^K \beta_k x_k. \tag{8}$$

Bir olayın meydana gelme olasılığı,

$$\text{Prob}(y=1) = 1 - L\left(-\sum_{k=1}^K \beta_k x_k\right) = L\left(\sum_{k=1}^K \beta_k x_k\right) = \frac{e^{\sum_{k=1}^K \beta_k x_k}}{1 + e^{\sum_{k=1}^K \beta_k x_k}}. \tag{9}$$

Olayın gerçekleşmemesi olasılığı ise,

$$\text{Prob}(y=0) = L\left(-\sum_{k=1}^K \beta_k x_k\right) = \frac{e^{-\sum_{k=1}^K \beta_k x_k}}{1 + e^{-\sum_{k=1}^K \beta_k x_k}} = \frac{1}{1 + e^{\sum_{k=1}^K \beta_k x_k}}. \tag{10}$$

0 ve 1 değerini alan iki durumlu kalitatif bağımlı değişken temelde çoklu regresyon ile kullanım için uygun olduğu görülür. Regresyon katsayıları, bağımsız

değişkendeki bir birim değişiminin incelenen olayın gerçekleşme olasılığındaki artış veya azalışı gösterir veya bağımsız değişkendeki bir değişimin 1 değerini alan birimlerin tahminlenen oranındaki değişimini gösterir (Pampel, 2000: 2).

Logit modelin katsayılarının yorumlanması için marjinal etkilerden faydalanılabilir. Link fonksiyonunun her iki tarafının e tabanına göre logaritması alındığında (11) eşitliği elde edilir.

$$\left[\frac{P(y=1)}{1-P(y=1)} \right] = e^\eta = e^{\sum_{k=1}^K \beta_k x_k} = \prod_{k=1}^K e^{\beta_k x_k} . \quad (11)$$

(11) eşitliğinin sol tarafı bir fark oranı (odds ratio) ve sağ tarafı e^{β_k} ile gösterilen x_k 'nin bu fark oranı üzerindeki marjinal etkisini verir (Selim, 2009; Liao, 1994: 13; Pampel, 2000: 21-22).

5.4. BULGULAR

Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumunun 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu Türkiye Geneli Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel verileri kullanılarak Türkiye'de işsizliğin sosyo-ekonomik ve demografik belirleyicileri araştırılmıştır. Literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların çoğunluğu işgücüne katılım oranını belirleyen etmenler üzerinde yoğunlaşmış ve özellikle de Türkiye'de kadın işgücüne katılımının hangi etkenlerden daha çok etkilendiği araştırılmıştır.

Bu çalışmada yapılan analizlerde, panel veri analizi kapsamında oluşturulmuş olan Türkiye geneli, kadın ve erkeklere ait tesadüfi etkiler logit model ve tüm yıllara ait kesit veri için logit model kullanılmıştır (bkz. Ek Tablo 2- Tablo 16). Oluşturulan modellerdeki katsayılar modelin doğrusal olmamasından dolayı doğrudan yorumlanamadığından fark oranları (odds ratio) bulunmuştur ve Ek Tablo 2- Ek Tablo 16'da sunulmuştur. Oluşturulan Ek Tablo 2'deki Türkiye geneli tesadüfi etkiler logit modelinde bağımsız değişkenlere ait katsayıların tümünün istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Wald test sonucu modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Likelihood-ratio (Olabilirlik oran) test sonucuna göre ise tesadüfi etkiler logit model, havuzlanmış logit modele tercih edilmektedir.

Panel veri modellerinde tesadüfi etkiler modeli ve sabit etkiler modeli olmak üzere iki temel model sözkonusudur. Bu iki model arasındaki seçim modelin tahmin edilmesindeki amaca bağlı olarak yapılabilmektedir. Modelin tahmininden belli bir birim için çıkarsama yapılmak isteniliyorsa sabit etkiler modeli daha uygun olmaktadır. Eğer veri seti geniş bir anakütlenin gözlemlerinden oluşuyorsa ve anakütlenin tümü için sonuç çıkarılmak isteniliyorsa tesadüfi etkiler modelinin kullanılması daha avantajlıdır. Ayrıca eğer yatay kesit boyutu büyük bir anakütleden tesadüfi olarak çekilmiş ise tesadüfi etkileri ele almak daha mantıklı olmaktadır (Tatoğlu, 2012: 163).

Bu çalışmada kullanılan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel verileri tabakalı örnekleme yöntemine göre elde edilmiş olup her tabakadan bağımsız olarak tesadüfi örneklemeyle tabakanın büyüklüğüyle orantılı olarak örneklem seçilmiştir. Buna göre önsel olarak tesadüfi etkiler modelinin tercih edilmesi söz konusu olmaktadır. Panel veri analizlerinde sabit etki ya da tesadüfi etki modellerinden hangisinin kullanılması gerektiğine karar verebilmek için aynı zamanda Hausman Testi uygulanmaktadır. Bu test, gruba ait spesifik etkinin tesadüfi olduğunu varsayarak modelin açıklayıcı değişkenleri ile modele ait spesifik etkiler arasında korelasyon olup olmadığını belirlemeyi amaçlar (Greene, 2003: 72-73; Karaaslan ve Yıldız, 2011: 10). Sabit etki model parametre tahmincileri ile tesadüfi etkili modelin parametre tahmincileri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını incelemek gerekmektedir. Sabit etkiler modelinde Hausman istatistiğinin yüksek değerleri tercih edilirken, tesadüfi etkili modelde ise düşük değerler tercih edilmektedir. Hausman test istatistiği ki-kare dağılımlıdır. Test istatistiği değeri tablo değerinden daha büyük olduğu durumlarda gruba ait spesifik etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasında ilişkinin olmadığı hipotezi reddedilir. Bu durumda, sabit etki modeli, tesadüfi etki modeline tercih edilmektedir. Sabit ya da tesadüfi etkiler modelleri arasındaki belirgin fark, sabit-zaman etkisinin bağımsız değişkenlerle ilişkili ya da ilişkisiz olup olmadığıdır. Tesadüfi etkiler modeli geçerli olduğunda, sabit etkiler tahmincileri hala tutarlı tanımlanabilen parametre tahminleri verir (Karaaslan ve Yıldız, 2011: 10). Ek Tablo 2'de belirtilen Türkiye geneline ait Hausman testi sonucuna göre tesadüfi etkiler modelinin kullanılmasının uygun olduğu görülmektedir.

Tesadüfi etkiler logit modelde katsayılar anlamlı olma koşulu ile 1 değerinden büyük bulunan fark oranı değeri ilgili değişkenin bağımlı değişken üzerinde daha önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Buna göre, Ek Tablo 2'deki bireylerin işsizliğini ele alan tesadüfi etkiler logit model tahminleri incelendiğinde elde edilen fark oranlarına göre bireyin işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip değişkenler eğitim, yaş, cinsiyet ve bireyin sağlık durumudur. Büyük bir fark oranına sahip ve işsizlik üzerinde en etkili olan en önemli değişkenler ise bireyin üniversite mezunu (fark oranı 13.013) ve erkek olması (fark oranı 9.220) oluşturmaktadır. Ek Tablo 2 incelendiğinde evli ve bekarların; dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır. Eğitim durumuna bakıldığında bireylerin eğitimi arttıkça işsizlik daha da artmaktadır. Çünkü kişilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe beklentileri yükselmekte ve dolayısıyla da belirli ücretlerin altında çalışmak istememektedirler. Bu nedenle, iş tercihinde daha seçici davranmaktadırlar. En fazla işsizlik üniversite mezunlarında görülmektedir. Buna göre üniversite mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı 13.013 kat daha fazladır. Okuryazar olmayanlar, eğitimsiz ve vasıfsız olmaları nedeniyle çalışma koşulları, ücret, fiziki ortam, sosyal güvenlik gibi faktörleri gözardı etmekte ve kayıt dışı ve informel sektörlerde dahi çalışmayı kabul etmektedirler. Yaş durumuna bakıldığında ise 30 yaş altı, 31-40 ve 41-50 yaş grubundaki bireylerin işsiz olma olasılığı 51 ve üzeri yaştakilere göre daha fazladır. İşçi çıkarmak zorunda kalan işverenler, özellikle tecrübe düzeylerine ve vasıflarına bakarak genelde genç yaştakilere öncelik vermektedir. 51 ve üzeri yaş grubundakilerin sağlık, emeklilik gibi sebeplerle iş hayatından çekilmeleri sebebiyle ve çalışanların da iş hayatında edinmiş oldukları deneyime paralel olarak işsiz kalma olasılıkları diğer yaş gruplarına göre daha düşük olmaktadır. Cinsiyet ele alındığında erkeklerin kadınlara göre işsiz olma olasılığı daha fazladır. Kadınlar çoğu zaman evlilik, çocuk sahibi olma ve piyasadan kaynaklanan mesleki ayrımcılık gibi nedenlerle iş hayatından çekilmekte, ancak; ailesini geçindirmek zorunda kalan erkekler için çalışmamayı tercih etme gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Ayrıca bireylerin sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı gözlenmiştir. Sağlıkları iyi olmayan bireylerin, hem fiziksel hem de zihinsel olarak işe odaklanamadıkları, kayıtsız ve dikkatsiz oldukları tespit edilmiştir. Bir kişinin kötü sağlık durumu onun yeni vasıflar kazanmasını da engellemektedir. Bu yüzden sağlık durumları kötü olan bireyler iş

ararken çeşitli zorluklarla karşı karşıya gelmektedirler. Bireyin son işindeki işteki durumu dikkate alındığında ücretsiz aile işçileri ile karşılaştırıldığında ücretli, maaşlı ve yevmiyeli ve işveren, kendi hesabına çalışanların işsiz olma olasılığı daha azdır. Bireyin son işindeki mesleği incelendiğinde ise; tüm meslek gruplarının niteliksiz işlerde çalışanlara göre işsiz olma olasılığı daha az olmakla birlikte sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışan bireylerde diğer meslek gruplarına göre işsizlik daha fazladır. Elinde mesleği olanların dahi iş bulamama gibi sıkıntılarının olduğu bir süreçte, herhangi bir sanatı, mesleği olmayan ya da belli bir işte tecrübe edinmemiş olanların iş bulamamaları kaçınılmazdır.

Ek Tablo 3 ve Ek Tablo 4 incelendiğinde; erkeklerin işsiz olma olasılığı üzerinde eğitim, medeni durum ve yaş değişkeni katsayıları içerisinde sadece ortaokul mezunu olmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre ortaokul mezunları okuryazar olmayanlara göre daha az işsizdir. Kadınların işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip değişkenler eğitim durumu ve özellikle üniversite mezunu olma (fark oranı 276.218) ve 30 yaş altı olma söylenebilir. Kadınlarda eğitim arttıkça işsizlik de belirgin bir şekilde artmakta ve özellikle üniversite mezunlarında bu durumun dikkat çekici yükseklikte olduğu görülmektedir. Buna göre üniversite mezunu kadınların okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı 276.218 kat, lise mezunlarının ise 75.285 kat daha fazladır. Üniversite mezunlarının yanı sıra lise eğitimi alanlarında işsiz olma olasılığının okuryazar olmayanlara göre daha fazla olması dikkat çekicidir. Okul tabanlı istihdam alanlarının yetersizliği, mesleki ve teknik liselerde bireyleri iş hayatına kazandırmada etkisi olan staj imkanlarının yetersizliği, bu eğitim kurumlarında işgücü talebine uygun nitelikte işgücü yaratılamaması bu durumun sebepleri arasında gösterilebilir. Medeni durum ele alındığında evli ve bekar kadınların dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır. 30 yaş altındaki kadınların işsiz olma olasılığı 51 ve yaş üzerinelere göre 8.403 kat daha fazla olmakla birlikte, diğer yaş gruplarına göre de işsiz olma olasılığı daha fazladır. Özellikle bu yaş grubunda kadınların doğurganlığının daha fazla olması ve özellikle küçük çocuk bakımıyla ilgilenmesi, annelik ve iş hayatını birlikte götürmenin yarattığı olumsuzluklar kadının işsiz olma olasılığını arttırmaktadır. Erkeklerde sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı ancak kadınlarda sağlık durumu değişkeninin anlamlı olmadığı görülmektedir. Erkeklerde ve kadınlarda; ücretsiz aile işçileri ile karşılaştırıldığında son çalıştığı işinde

ücretli, maaşlı ve yevmiyeli ve işveren, kendi hesabına çalışanların işsiz olma olasılığının daha az olduğu, meslek grupları incelendiğinde ise tüm meslek gruplarının niteliksiz işlerde çalışanlara göre işsiz olma olasılığı daha az olmakla birlikte sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışan bireylerde diğer meslek gruplarına göre daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Ek Tablo 5, Ek Tablo 8, Ek Tablo 11 ve Ek Tablo 14, 2007-2010 yılları kesit verileri için Türkiye geneli logit model sonuçlarını göstermektedir. LR testi sonuçlarına göre tüm yıllara ait kesit modellerin genel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Ayrıca Pseudo R² değerleri de oldukça yüksektir. Daha öncede belirtildiği gibi model sonuçları yorumlanırken fark oranlarından faydalanılacaktır. 2007-2010 yılları arası kesit verilerine ait logit modellerde medeni durum değişkenine bakıldığında tüm yıllarda evli olanların, dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha az iken; 2008, 2009 ve 2010 yıllarında bekar olanların da dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir. Bekar olan bireyler, bakmakla yükümlü oldukları bir ailelerinin olmaması ve zaten çoğunlukla kendi ebeveynleri tarafından geçimlerinin sağlanıyor olması nedeniyle iş tercihlerinde seçici ve rahat davranmaktadırlar. Yaş olarak da genç olmaları ve tecrübesiz olmaları nedeniyle işverenler tarafından tercih edilmemeleri işsiz olma olasılıklarını arttırmaktadır. Literatür incelendiğinde; Bulut (2011), işsizlik süresini etkileyen değişkenleri ele aldığı çalışmasında Kaplan-Meier çözümlemesine göre bekar olanlarda işsizlik süresinin dul ve evlilere göre daha kısa olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dul olan işsizlerin yaşlarının ileri, bekarların ise daha genç olması nedeniyle bekarların dul olanlara göre iş bulma süresinin daha kısa olduğu ifade edilmiştir. Oğuzlar (2007), işsizliğe etki eden değişkenleri TÜİK 2003 yılı 4. dönem verilerinden yararlanarak medyan parlatma tekniğiyle analiz ettiği çalışmada; hiç evlenmeme durumunun işsizlik üzerinde yüksek pozitif etkisi olduğunu ve eşi ölenlerin ise işsizlik üzerinde büyük negatif etki yarattığını ifade etmiştir.

Bireylerin eğitim durumuna bakıldığında; 2007 yılında ilkokul, ortaokul ve üniversite mezunu olmanın istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. 2008 ve 2010 yıllarında sadece üniversite mezunlarının katsayısının anlamlı olduğu görülürken, 2009 yılında ise lise ve üniversiteye ait katsayının istatistiki olarak anlamlı olduğu

görülmektedir. Okuryazar olmayanlarla karşılaştırıldığında en fazla işsiz olma olasılığı üniversite mezunlarında görülmektedir. Bulut (2011)'a göre; eğitim durumu yükseldikçe iş bulma süresi kısalmaktadır. Okuryazar ve ilköğretim mezunu olan işsizlerin iş bulma süresi okuryazar olmayanlara göre 6,802 kat daha kısadır. Ortaöğretim mezunu olan işsizlerin iş bulma süresi ise 10,676 kat, önlisans ve lisans mezunu olanların 58,955 kat, yüksek lisans ve doktora mezunlarının ise 169,526 kat daha kısa olduğu ifade edilmiştir. Yamak ve diğerleri (2012), Türkiye için yüksek lisans-doktora mezunu olmanın işgücüne katılım üzerindeki marjinal etkisinin 0.724 gibi yüksek düzeyde olmasının ileri eğitim seviyelerine sahip bireylerin işgücü piyasasındaki yerine ve önemine dikkat çekmektedir. Oğuzlar (2007) ise, ilköğretim mezunu olmanın işsizlik üzerinde en büyük pozitif etkisinin olduğu, lise mezunu olmanın ve ortaokul mezunu olmanın işsizlik üzerinde pozitif ve hemen hemen eşit güçte etkili olduğunu, ayrıca yüksekokul veya fakülte mezunu olmanın işsizlik üzerinde etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Ters olarak ilköğretim mezunu olma, orta dengi meslek okulu mezunu olma, okuryazar olup bir okul bitirmeme ve lise dengi meslek okulu mezunu olma durumunun işsizlik üzerinde negatif etkisinin olduğunu ifade etmiştir.

Bu çalışmada; Türkiye genelinde tüm yıllarda yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir. Literatürde yaşın işsizlik üzerindeki etkisine bakıldığında Bulut (2011), genel olarak, yaş arttıkça işe girme süresinin arttığını, 55-64 yaş grubunda olanlara göre, 18-24, 25-34, 35-44 ve 45-54 yaş grubunda olanların işe girme süresinin daha kısa olduğunu belirtmiştir. Gürler ve Üçdoğruk (2007), ise kadınlarda ve erkeklerde 21-50 yaş grubundakilerin 51-65 yaş grubuna göre daha fazla işgücüne katıldığını ifade etmiştir.

Cinsiyet değişkeni sadece 2009 yılında anlamlı bulunmuştur. Buna göre fark oranına bakıldığında cinsiyetin işsizlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. 2009 ve 2010 yıllarında; bireylerin sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı gözlenmiştir. Tüm yıllara ait bireyin mesleğine ait fark oranlarına bakıldığında ise katsayılar anlamlı olmakla beraber bireylerin işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip değildir.

Ek Tablo 6 ve Ek Tablo 7; 2007 yılında, erkeklere ve kadınlara ait model sonuçlarını göstermektedir. Medeni durum değişkenine bakıldığında erkekler ve kadınlar için sadece evli olma değişkeni katsayısının istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmekte iken, evli olanların da dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır. Eğitim durumuna bakıldığında, kadınlarda üniversite mezunlarının katsayısı anlamlı iken, erkeklerde ise ilkokul ve ortaokul mezunlarının katsayısı anlamlıdır. 2007 yılında kadınlarda özellikle üniversite mezunu olmanın işsizlik üzerinde en önemli etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kadınlarda okuryazar olmayanlarla karşılaştırıldığında en fazla işsiz olma olasılığı üniversite mezunlarında görülmekte iken, erkeklerde ise ilkokul ve ortaokul mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır. 2007 yılında, erkeklerde ve kadınlarda yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki etkisi anlamsızdır. Bireylerin mesleğine ait fark oranlarına bakıldığında ise, erkek ve kadınların işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanların işsiz olma olasılığı nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlara göre daha az iken; kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler gibi profesyonel meslek çalışanları ve büro, hizmet ve satış elemanlarına göre daha fazladır.

Ek Tablo 9 ve Ek Tablo 10; 2008 yılında erkeklere ve kadınlara ait model sonuçlarını göstermektedir. Medeni durum değişkenine bakıldığında erkeklerde katsayılar anlamsız iken, kadınlarda evli olma değişkeni katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre; evli kadınların dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığının daha az olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında 2008 yılında erkeklerin eğitim değişkeni katsayıları istatistiki olarak anlamlı iken, kadınlarda ise ilkokul mezunları dışında diğer katsayılar anlamlıdır. Erkeklerde; ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarının işsiz olma olasılığı okuryazar olmayanlara göre daha az iken, üniversite mezunlarının ise okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı daha fazladır. Üniversite mezunu erkekler, okuryazar olmayanlara göre 2.313 kat daha fazla işsizdir. Kadınlarda ise eğitim değişkeni erkeklere göre işsizlik üzerinde daha önemli etkiye sahip olup, özellikle de kadınlarda üniversite mezunu olmanın işsizlik üzerinde çok önemli etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kadınlarda eğitim arttıkça, işsiz olma olasılığı da artmaktadır. Üniversite mezunu kadınlar okuryazar olmayanlara göre 55.167 kat daha fazla işsizdir. 2008 yılında da kadınlarda yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki

etkisi anlamsızdır. Erkeklerde ise sadece 31-40 yaş grubundakilerin katsayısı anlamlı olup, 31-40 yaş grubundaki erkekler 51 yaş ve üzerinelere göre daha az işsizdir. Bireylerin mesleğine ait fark oranına bakıldığında ise, erkek ve kadınların işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip olmadığı görülmekle beraber erkeklerde sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanların nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır.

Ek Tablo 12 ve Ek Tablo 13; 2009 yılında erkeklere ve kadınlara ait model sonuçlarını göstermekte olup, medeni durum değişkenine bakıldığında 2007 yılında olduğu gibi, erkekler ve kadınlar için evli olma katsayısının istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmekte iken, evli erkek ve kadınların dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha azdır. Eğitim değişkenine bakıldığında, erkeklerde tüm katsayılar anlamlı iken, kadınlarda ilkokul mezunu olma katsayısı dışındaki tüm katsayılar istatistiki olarak anlamlıdır. Erkeklerde bir önceki yıla benzer olarak, ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı daha az iken, üniversite mezunlarının ise daha fazladır. Kadınlarda ise erkeklerden farklı olarak ortaokul, lise ve üniversite mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı daha fazladır. Diğer yıllarda olduğu gibi, işsizlik üzerinde en fazla etkisi olan değişken eğitim durumu olup, özellikle üniversite mezunu olmanın etkisi diğer eğitim durumlarına göre oldukça yüksektir. Üniversite mezunu erkekler okuryazar olmayanlara göre 2.871 kat daha fazla işsiz iken, üniversite mezunu kadınlar ise okuryazar olmayanlara göre 34.039 kat daha fazla işsizdir.

2009 yılında erkeklerde yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki etkisi anlamsız iken, kadınlarda ise 41-50 yaş grubundakiler hariç yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki etkisi anlamlıdır. 30 yaş altı ve 31-40 yaş grubundaki kadınlar 51 yaş ve üzerinelere göre daha fazla işsizdir. Erkeklerde meslek grupları içerisinde sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlara göre daha az işsiz olup, kadınlarda ise önemli etkisi olmadığı görülmektedir. Erkeklerde sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı ancak kadınlarda sağlık durumu değişkeninin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Son olarak; Ek Tablo 15 ve Ek Tablo 16; 2010 yılında erkeklere ve kadınlara ait model sonuçlarını göstermekte olup, medeni durum değişkenine bakıldığında

katsayıların kadınlar için anlamlı olduğu görülmekte iken, erkekler için ise sadece evli olma katsayısının anlamlı olduğu görülmektedir. Evli erkek ve kadınların dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığı daha az iken, bekar kadınların ise işsiz olma olasılığı daha fazladır. Gürler ve Üçdoğruk (2007)'a göre, evli olmak ve çocuk sahibi olmak (özellikle 0-6 yaş) erkeklere nazaran kadınların işgücü piyasasında yer almalarını olumsuz yönde etkilemekte iken erkekler için ise evli ve çocuk sahibi olmak işgücüne katılımında daha etkin rol oynamaktadır.

Eğitim değişkenine bakıldığında, erkeklerde diğer yıllarda olduğu gibi tüm katsayılar istatistiki olarak anlamlı olup, işsizlik üzerinde etkilidir. Üniversite mezunu erkekler okuryazar olmayanlara göre 2.926 kat daha fazla işsizdir. Kadınlarda ise diğer yıllarda olduğu gibi, işsizlik üzerinde en fazla etkisi olan değişken eğitim durumu olup, üniversite mezunu olmanın etkisi diğer eğitim durumlarına ve katsayılara göre oldukça yüksektir. 2010 yılında da okuryazar olmayan kadınlarla karşılaştırıldığında, en fazla işsiz olma olasılığı üniversite mezunu kadınlarda görülmektedir. Yamak ve diğerleri (2012), lojistik regresyon analizlerinden faydalanarak yaptığı çalışmada kadınların eğitim seviyeleri arttıkça işgücü piyasasında daha fazla yer edindiklerini gözlemlemiştir. Ayvaz Kızılgöl (2012); kadınların çalışma kararlarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olarak yaptığı logit model analizleri sonucunda, 2002-2008 dönemi Türkiye genelinde evli ve bekar kadınlar açısından değerlendirildiğinde, işgücüne katılımında, yine eğitim durumunun en önemli faktör olduğunu belirtmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe, evli ve bekar kadınların işgücüne katılma olasılıkları artmaktadır. Eğitim, kırsal kesimde çok etkili olmazken, kentsel kesimde kadınların çalışma kararlarında büyük etkisi olan değişkenlerden biridir. Gürler ve Üçdoğruk (2007)'da yapılan çalışmalara benzer bir şekilde eğitim düzeyi arttıkça kadınların daha fazla iş gücü piyasasında yer aldığını ifade etmiştir.

Ek Tablo 15 ve Ek Tablo 16'da görüldüğü üzere, 2010 yılında erkeklerde ve kadınlarda yaşın işsiz olma olasılığı üzerindeki etkisi anlamsızdır. Literatür incelendiğinde Talaş ve Çakmak (2013), Kohort analizi ile kadınların işgücüne katılımlarını belirleyen etmenleri ele aldığı çalışmalarında; kadınların işgücüne katılımında özellikle yaşlarının iş bulma olasılığı üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ve kadının yaşı ilerledikçe iş bulma olasılığının önemli ölçüde azaldığını ifade etmiştir.

Kızılgöl (2012)'e göre, kadınların yaşı da işgücüne katılma davranışı üzerinde etkili olan diğer bir önemli unsurdur. Akın (2002), kadın istihdamının düşük olmasının sebeplerini ele aldığı çalışmasında kadınların evlenme ve çocuk sahibi olma oranının yaşa bağlı olarak artmakla birlikte, çalışma yaşamına katılımlarının azaldığını ifade etmiştir.

SONUÇ

İşsizlik sorunu, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de emek piyasasının temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Bunun nedenleri arasında siyasi istikrarsızlık, yanlış iktisadi politikalar, kısa vadeli geçici çözüm politikalarının uygulanması gibi siyasi ve piyasa aksaklıklarından kaynaklanabildiği gibi sosyo-ekonomik değişkenlerdeki farklılıklardan da kaynaklanabilmektedir. Her şeyden önce Türkiye’de işsizlik sorunu yapısal bir nitelik taşımaktadır. Hızla artan nüfus baskısı, nüfus yapısındaki olumsuzluklar, teknolojik gelişmenin ortaya çıkardığı işgücü fazlası, adaletsiz gelir dağılımı, kadın istihdamının düşüklüğü, işgücü eğitim düzeyinin yetersiz olması, yatırım maliyetleri, kayıt dışı istihdam, iç ve dış göçlerin devam etmesi bu sorunu daha da kalıcı hale getirmektedir. Gelişme sürecinde olan Türkiye, ekonomik ve sosyal yapısındaki dengesizliklere ek olarak, uygulanmakta olan makroekonomik politikaların da etkisiyle her geçen gün daha ağırlaşan istihdam ve işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de istatistikler incelendiğinde, 2014 yılı Şubat ayı itibarıyla işsizlik oranı %10,2 ve işsiz sayısı 2 milyon 825 bin kişidir. Toplam işsizlerin % 67’si erkek işsiz, % 33’ü kadın işsiz olarak kaydedilmiştir. Erkeklerde işsizlik oranı %9,6 iken, kadınlarda ise %11,5’tir. Türkiye’deki işgücünün % 33’ü kırdada ve % 67’si şehirde, işsiz nüfusun ise %21’i kırdada ve %79’u şehirde yer almaktadır. İşgücünün eğitim durumu incelendiğinde, işsizlik kadınlarda lise ve lise dengi meslek okulu mezunları arasında yaygın iken, eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranı %12’nin üzerinde seyretmektedir. Ekonomideki birçok sektörün erkek egemen yapıda olması ve genellikle kadınların çalıştığı sektörlerde rekabetin fazla olması lise ve üstü eğitim almış kadınların iş bulmalarını zorlaştırabilmektedir. Erkeklerde ise lise altı eğitimliler, okuryazar olmayanlardan sonra %10,4 ile en yüksek paylı grubu oluşturmaktadır. Erkeklerde eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranının azaldığı söylenebilmekte iken, kadınlarda eğitim arttıkça işsizlik oranının arttığı ve en düşük işsizlik oranının %4 ile okuryazar olmayan kesimde görüldüğü söylenebilir. Bununla birlikte, Türkiye’de yükseköğretim mezunu işsizlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bunun sonucu olarak üniversite mezunlarının bile iş bulmakta zorlandığı bir ortam oluşmaktadır. Medeni duruma göre işsizlik oranları yıllar itibarıyla incelendiğinde; en yüksek işsizlik oranlarının hiç

evlenmeyenlerde ve boşanmış olanlarda olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre işsizlik oranlarına bakıldığında ise en düşük işsizlik oranı, erkeklerde ve kadınlarda 55 ve üzeri yaş grubunda görülmekte iken, 15-24 genç yaş grubunun işsizlik oranı diğer yaş gruplarından daha yüksektir. Bu durum, genç işsizlik sorununu gözler önüne sermekte ve özellikle genç nüfusun meslekte ilk deneyimlerini yaşıyor olması ve böylece işgücü piyasasında deneyimden yoksun olmaları ile açıklanmaktadır. Türkiye’de istihdamın işteki durumuna göre dağılımına bakıldığında, en yüksek seviyede gerçekleşen istihdamın ücretli veya yevmiyeli statüsünde olduğu görülmekte iken en düşük seviyenin ise işveren statüsünde olduğu görülmektedir. Ancak emek piyasasının talep kısmını işveren kesimi oluşturmakta olup, bu durum ekonomide yeni iş alanlarının kolaylıkla yaratılmadığının bir göstergesidir. Tıpkı eğitilmiş olmak gibi meslek sahibi olmak da daha çok erkekler için öngörülen bir durumdur. Eğitim kurumları genellikle ayrımcı eğitim programları uygulamakta ve erkekler bilim, teknoloji, mühendislik gibi çeşitli meslek kollarına daha kolay yönelmektedirler. Özellikle üst düzey kadrolarda daha çok erkeklere yer verildiği görülmektedir. Kadınlar ise daha çok ev işi ve çocuk bakımından sorumlu tutulmakta iken, çalışan kadınlar da geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta ve daha düşük ücretli ve statülü işlerde çalışmaya razı olmaktadır.

İşsizlik sorununun net bir şekilde tanımlanabilmesi için, işgücü piyasasında yer alan bireylerin hangi sorunlarla karşı karşıya olduklarının saptanması ve buna göre bireylerin temel özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Anketi Panel Verileri kullanılarak bu dört yıllık dönemde eğitim, medeni durum, yaş, cinsiyet, sağlık durumu, işteki durum ve meslek değişkenlerinin Türkiye’deki işsizlik üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Bu kapsamda ele alınan çalışmada, 2007-2010 yılları için tesadüfi etkiler logit model tahminleri incelendiğinde; bireyin işsiz olma olasılığı üzerinde önemli etkiye sahip değişkenlerin eğitim, yaş, cinsiyet ve bireyin sağlık durumu olduğu görülmüştür. İşsizlik üzerinde en etkili olan en önemli değişkenler ise bireyin üniversite mezunu ve erkek olması oluşturmaktadır. Türkiye’de evli ve bekârların; dul, boşanmış ve eşinden ayrılanlara göre işsiz kalma olasılığının daha düşük olduğu görülmüştür. Bireylerin

eğitim düzeyleri arttıka işsiz olma olasılığı daha da artmaktadır. Çalışmada elde edilen en önemli sonuçlardan biri, niversite mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olmasıdır. Kadınların işsiz olma olasılığı üzerinde en etkili değişkenlerin eğitim durumu ve yaş değişkenlerinin olduğu anlaşılmıştır. Buna göre özellikle de kadınlarda eğitim arttıka işsiz olma olasılığı da belirgin bir şekilde artmaktadır.

Ekonometrik model sonuçlarına göre; erkeklerin kadınlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olması olumlu bir gelişme gibi görülse de, aslında kadın işgücünün daha çok tarım sektöründe ve genel olarak çok düşük ücret düzeylerinde çalışmaya razı edilmesi bu durumun perde arkasını oluşturmaktadır. Bireylerin sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı gözlenmiştir. Ücretsiz aile işçileri ile karşılaştırıldığında son çalıştığı işinde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli ve işveren, kendi hesabına çalışanların işsiz olma olasılığı daha azdır. Meslek grupları incelendiğinde tüm meslek gruplarının niteliksiz işlerde çalışanlara göre işsiz olma olasılığı daha az olmakla birlikte sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar diğer meslek gruplarına göre daha fazladır. Buna göre, toplumsal bir gelişmenin ürünü olan sanatın, yeterli düzeyde bir öneme sahip olmadığı ve gelişmekte olan ülkelerde sanatkrlara olan talebin az olduğu görülmektedir.

Tüm yıllara ait modeller ayrı ayrı incelendiğinde, 2007 yılında; evli olanların dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre işsiz olma olasılığının daha az olduğu ve niversite mezunu kadınların okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu anlaşılmıştır. 2008 yılında Türkiye genelinde medeni durum değişkeninin anlamlı olduğu, evli olanların işsiz olma olasılığının dul, boşanmış ve ayrı yaşayanlara göre daha az olduğu ve bekar olanların ise işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu görülmüştür. Kadınlarda özellikle eğitim arttıka işsiz olma olasılığının arttığı ve niversite mezunu kadın ve erkeklerin okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Erkeklerde kadınların aksine ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olmanın işsiz olma olasılığını azalttığı görülmüştür. 2009 yılında Türkiye genelinde medeni durum, eğitim, cinsiyet, sağlık durumu ve meslek değişkenleri anlamlı görülmüştür. Erkekler için ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olma işsiz olma olasılığını azaltırken, niversite mezunu olma işsiz olma olasılığını

arttırmaktadır. Kadınlarda ise, sadece ilkokul mezunu olma katsayısı anlamsız iken, bu yılda da eğitim arttıkça, işsiz olma olasılığı artmaktadır. Üniversite mezunu kadınların okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığı diğer yıllarda olduğu gibi daha fazladır. Bununla birlikte 30 yaş altı ve 31-40 yaş gruplarındaki kadınların 51 ve üzeri yaştaki kadınlara göre işsiz olma olasılığı daha fazladır. 2009 yılında, bireylerin sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı gözlenmiştir. Ayrıca, cinsiyet açısından ele alındığında; erkeklerin işsiz olma olasılığı kadınlara göre daha fazladır. Son olarak 2010 yılı kesit model sonuçları Türkiye genelinde medeni durum ve eğitim değişkeninin diğer değişkenlere göre önemli derecede etkili olduğunu göstermiştir. Erkeklerde yine üniversite mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu görülmüş olup, kadınlarda ise ortaokul, lise ve üniversite mezunlarının okuryazar olmayanlara göre işsiz olma olasılığının daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bireylerin sağlık durumunun kötüye gitmesi durumunda bireyin işsiz olma olasılığının arttığı gözlenmiştir.

Aslında bu sonuçlar literatürde yaygın bir görüş olarak benimsenen, eğitim düzeyi arttıkça işsizliğin azaldığı görüşünün doğru olmadığını göstermektedir. Türkiye genelinde istatistikler incelendiğinde, erkeklerde eğitim durumu arttıkça işsizliğin azaldığı, ancak; kadınlarda en düşük işsizlik oranının okuryazar olmayanlarda görüldüğü ve eğitim düzeyi arttıkça yükseköğretim seviyesine kadar işsizliğin de belirgin bir şekilde arttığı, son olarak üniversite mezunu kadınların okuryazar olmayanlara göre daha fazla işsiz olduğu görülmektedir. Türkiye’de eğitim düzeyi ile işsiz olma olasılığı arasında paradoksal bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, özellikle kadınların eğitim düzeylerini arttırması, onların işsiz kalma olasılığını düşürmekten ziyade arttırmaktadır. Bunun nedeni olarak, Türkiye’de vasıflı işgücünün yerine maliyeti düşürmek amacıyla daha düşük maliyetli vasıfsız işgücünün tercih edilmesi, işe alım süreçlerinde kayırmacılık anlayışı ve vasıflı bir iş gücünü istihdam edecek yerli üretim alanlarının yaratılmaması, kadınların çoğunluğunun kırsal kesimde, nitelik gerektirmeyen temizlik, bakıcılık, tekstil vb işlerde istihdam edilmesi ve kadın aleyhine mesleki ayrımcılık gösterilebilmektedir.

Devlet işsizliği azaltmak, yeni işsizlerin oluşmasını önlemek ve vasıfsız işgücünü çağın gereklerine uygun hale getirmek için aktif ve pasif istihdam politikalarını ayrı bir

dikkat ve özen göstererek uygulamalıdır. Nitelikli işgücü yetiştirilmesi, çalışma sürelerinin kısaltılması, girişimciliğin desteklenmesi, eğitim imkanlarının artırılması, özellikle genç nüfusun üretken çağında sisteme dahil edilmesi, girişimcilere kredi desteğinin sağlanarak yatırımların artırılması ve nüfus planlaması politikaları işsizlik sorununun ortadan kaldırılması için gerekli önlemler arasında sayılabilir. Ayrıca Türkiye’de kadınlar aleyhine olan mesleki ayrımcılığın ortadan kaldırılması için, kadınların eğitim düzeyinin artırılması, özellikle mesleki eğitime önem verilmesi, kadınların sadece ev işinden sorumlu tutulmadığı ve iş hayatında güçlüklerle karşılaşmadıkları bir ortamın sağlanması gerekmektedir.

Ayrıca literatürde işsizlikle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; daha çok işgücüne katılım oranı üzerinde yoğunlaştığı, özellikle işsizlik ve büyüme ilişkisinin analiz edildiği, işsizlikle enflasyon, ücretler, verimlilik ve milli gelir arasındaki ilişkilerin ele alındığı ancak; işsizlik oranları üzerinde önemli derecede etkili olan eğitim, yaş, cinsiyet, meslek, sağlık vs. değişkenlerin göz ardı edildiği anlaşılmıştır. Buna göre, Türkiye’de kronik hale gelmiş olan işsizlik sorununu ortadan kaldırmak için işsizlik ile ilgili mikro bazda yapılan çalışmalara ağırlık verilmeli ve buna göre işsizlikle mücadelede yeni politikalar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abak, Handan (2009). *Gençlerin İşsizlik Sorunu ve Mesleki Eğitimin Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Adak, Nurşen (2010). Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2): 105-116.
- Addison, John T. ve Öztürk, Ö. Demet (2010). Minimum Wages, Labor Market Institutions, and Female Employment and Unemployment: A Cross-Country Analysis. *IZA Discussion Papers*, 5162 (1-30).
- Agenor, Pierre-Richard ve Aizenman, Joshua (1999). Macroeconomic Adjustment with Segmented Labor Markets. *Journal of Development Economics*, 58:277-296.
- Ağayev, İkbâl (2001). *Emek Piyasalarında İşsizlik Sigortası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2013). *Temel Sosyo-Ekonomik Göstergeler*. Ankara.
- Akça, Haşim ve Ela, Mehmet (2012). Türkiye’de Eğitim, Doğurganlık ve İşsizlik İlişkisinin Analizi. *Maliye Dergisi*, 163:223-242.
- Akçacı, Taner ve Özçalıcı, Mehmet (2012). İşsizliğin Aile Harcamalarına Olan Etkisinin Algısal Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2):161-172.
- Akın, Fahamet (2002). Kadınların İşgücüne Katılımı ve İşteki Durum Tercihinin Nested Logit Model İle Analizi. Uluslararası Ekonomi Kongresi 1.
- Akkaya, Yüksel ve Gürbüz, Rana (2012). Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Üzerine.... *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*, 2012/79, [http ://www.tek.org.tr]
- Alancıoğlu, Erdal ve Utlü, Selen (2012). İstihdam ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2): 189-206.
- Alptekin, Erdem (2006). Ülkemizdeki İşsizlik Sorununun Kısa Bir Değerlendirmesi ve Çözüm Önerileri. *Ar&Ge Bülten*.

- Altay, Bülent, Tuğcu, Can, Tansel ve Topçu, Mert (2011). İşsizlik ve Enflasyon Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi: G8 Ülkeleri Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2): 1-27.
- American Journal of Economics and Sociology (1994). *Crime and Unemployment Among Youths in the United States*, 53(1):99-111.
- Ansal, Hacer vd. (2000). *Türkiye’de Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Antonio, J. ve Zamora. C. (2000). *Investment in Health and Economic Growth: a perspective from Latin America and the Caribbean*. XXXV Meeting of the Advisory Committee on Health Research, Havana, Cuba.
- Aren, Sadun (2005). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Aren, Sadun (2008). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Arslan H., Bader ve Ulaş, Dilber (2004). İstihdamın Korunması ve İşten Çıkarılanlara Uygulanan Yardımlar. *Ege Akademik Bakış*, 4(12): 102-114.
- Arulampalam, Wiji (2001). Is Unemployment Really Scarring? Effects of Unemployment Experiences on Wages. *The Economic Journal*, 111: 585-606.
- Ata Ahmet, Yılmaz (2011). Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4: 113-134.
- Ataman Berrin, Ceylan (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 62(2): 59-72.
- Ataman Berrin, Ceylan (1999). İşgücü Piyasasında Kurumsallaşma Avrupa Birliği Modeli ve Türkiye. Ankara, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yayın No: 583.
- Ataman Berrin, Ceylan (2000). Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret - Fiyat Sarmalı Ve Gelirler Politikası. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(51): 53-69.
- Ateş, Mehmet Ali (2008). *Türkiye’de Özelleştirme Sürecinde İstihdam ve İşsizlik Sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Malatya.

- Ay, Sema (2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, 19(2): 321-341.
- Aydemir, Cahit (2013), Türkiye’de İş Gücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1): 115-138.
- Aydın, Noyan (2012a). *Türkiye’de İşsizlik Olgusu ve Çözümüne İlişkin Politikaların Etkinliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, Noyan (2012b). İşsizlik, Beveridge Eğrisi Ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(32): 119-134.
- Ayhan, Fatih (2008). *İşsizlik ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Ayvaz, Zerrin (1990). *Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayvaz Kızılgöl, Özlem (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1): 88-101.
- Ayyıldız, Sedat (2010). *İşsizlik ve Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması ve Türkiye için Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Azıklı, Sema Betül (2009). *Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Bağlar, Murat (2008). *İşsizlik-Suç İlişkisi ve Ekonomik Sonuçları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Bakkal, Hakan (2013). *Seçilmiş Dinamikler Bağlamında Türkiye’de İşsizlik (1980-2012)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Baltagi, Badi H. (2001). *Econometric Analysis of Panel Data*. 2 nd Edition, Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Bedük, Aykut (2004). Güçlü ve Büyük Türkiye için Üretim, İşsizlik ve İstihdam Politikaları. Konya, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(7): 39-61.
- Bekiroğlu, Cemil (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berument, Hakan, Doğan, Nükhet ve Tansel, Aysıt, *Economic Performance and Economic Performance: Evidence From An Emerging Economy-Turkey*. http://www.erf.org.eg /CMS/ uploads/ pdf/0409_final.pdf, (13.02.2013).
- Biçerli, Mustafa Kemal (2000). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Biçerli, Mustafa Kemal (2004). *İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları*. T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Biçerli, Mustafa Kemal (2005). *Çalışma Ekonomisi*. Genişletilmiş 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, Mehmet Hüseyin (2003). Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Analizi. *Öneri Dergisi* (Marmara Üniversitesi), 5(19): 137-143.
- Blanchard, O.J. (1991). Wage Bargaining and Unemployment Persistence. *Journal of Money, Credit and Banking*, 23(3): 277-292.
- Bloom, David E., Canning, David ve Sevilla, Jaypee (2001). The Effect of Health on Economic Growth: Theory and Evidence. *NBER Working Paper Series*, 8587.
- Boz, Çiğdem (2013). Türkiye’de Reel Döviz Kuru ve İşsizlik İlişkisi: 2003-2012. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 34(1): 51-61.
- Bozpinar, Cumali (2010). *İşsizlik-Büyüme İlişkisi: Türkiye İşgücü Piyasası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Boztepe, Yenal (2007). *Türkiye’de İşsizlik Kavramı ve İşsizliğin Ortadan Kaldırılması İle İlgili Bir Model Oluşturulması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bulut, Volkan (2011). *Türkiye’de İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Çözümlemesi ile İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cengiz, Sibel (2009). Ekonomideki Kur Belirsizliği Ve Şoklarının İşgücü Piyasası Üzerine Etkisi: 1989-2006 Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1): 327-343.
- Ceylan, Servet ve Şahin, Burcu Yılmaz (2010). İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2): 157-165.
- Cramer, James (1980). Fertility and Female Employment: Problems of Causal Direction. *American Sociological Review*, 45(2): 167-190.
- Çakmak, Caner ve Güney, Ahmet (2011). Suçun Ekonomik Bir Belirleyicisi Olarak İşsizlik: 1990-2009 Türkiye Analizi. *Suç Önleme Sempozyumu*.
- Çetinkaya, Emel (2010). Genç İşsizliğinin Teorik Açıklamaları. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 58: 45-57.
- Daitoh, Ichiroh (2003). Financial Liberalization, Urban Unemployment and Welfare: Some implications of the Artificial Low Interest Rate and the High Wage Rate Policies in LDCs. *Journal of Development Economics*, 72: 163-179.
- Darity, William ve Goldsmith, Arthur H. (1996). Social Psychology, Unemployment and Macroeconomics. *Journal of Economic Perspectives*, 10(1): 121–140.
- Dawson, Graham (1992). *Inflation and Unemployment*, Hants, Edward Elgar Publishing.
- Dayıoğlu, Meltem ve Kırdar, Murat G. (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler. *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu*, Sayı: 5, Ankara.

Değirmenci, Selma (2011). *Sermaye Birikim Sürecinde İş ve İşsizlik Analizi: 2001 Krizi Sonrası Türkiye Üzerine Bir Deneme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demir, Selda, Yıldız, Mahmut ve Benli, Durdu (2009). Kayıt Dışı İstihdam. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10-12.

Demircan, Erhan (2012). *Karacadağ Kalkınma Ajansı İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu*. Diyarbakır.

Demirhan, Erdal (2009). Bankaların Sektörel Paylarındaki Değişimin Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modeliyle Analizi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi-Yönetim*, 20(64): 78-97.

DİE, Çalışma İstatistikleri 1998-1999 (2001). Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Yayın No: 2405, Ankara,.

Doğrul, Günsel (2008). 2001 Krizi Sonrasında Türkiye’de Kentsel Alanlarda Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22: 245-276.

Durgun, Özlem ve Çak, Demet (2010). Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2): 32-55.

Duruel, Mehmet (2004). *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Uzun Dönemli İşsizlik ve İstihdam Politikaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Duruel, Mehmet ve Kara, Mehmet (2009a). *Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1): 53-76.

Duruel, Mehmet ve Kara, Mehmet (2009b). Küresel İşsizlik ve İstihdamda Yeni Perspektifler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 57(1): 357-379.

Dünya Bankası- <http://data.worldbank.org/>

Ekin, Nusret (1997). *Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam*. İTO Yayını, İstanbul.

- Ekin, Nusret (2001). İşsizlik Sorununa Yeniden Bakış. *Tühis Dergisi*, (Kasım, 2000 – Şubat 2001).
- Ekin, Nusret (2003). Türkiye’de İşsizlik: İş Aramayan İşsizler- Kırsal Yoksullar- Kentsel Kayıt Dışı Yapay İstihdamdakiler- Açık İşsizler. *Kamu-İş Dergisi*, 7(2): 2-21.
- Erçevik, Ayla ve Sezer, Didem (2008). Türk İşgücü Piyasası Göstergeleri ve Eğitim Arasındaki İlişkiye Genel Bakış. TÜİK, *Sosyal İstatistikler Daire Bşk. İşgücü ve Yaşam Koşulları Grubu, İşgücü İst.Takımı*, aylaercevikuik.gov.tr, didemsezertuik.gov.tr.
- Erdayı, Utku (2009). Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye. *Çalışma ve Toplum*, 3: 133-162.
- Eren, İnmez Çiğdem (2006). *Küreselleşmenin İstihdam Ve İşsizlik Üzerine Etkisi: Türkiye Bankacılık Sektörü Üzerine İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Erol, Hatice, Özdemir, Abdullah ve Yurdakul, Elif Meryem (2010). Türkiye’de İşsizliğin Yol Açtığı Olumsuz Sonuçların Giderilmesinde 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun İşlevi. *TİSK Akademi*, 10(2): 6-37.
- Eser, Burçin Yılmaz ve Terzi, Harun (2008). Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30: 229-250.
- Eser, Burçin (2012). *Ekonomik Büyüme Ve İstihdam İlişkisi Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eyüboğlu, Ayşe, Özer, Şemsa ve Tufan Tanrıöver, Hülya (1997). *Kentli Kadınların Çalışma Koşulları ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri*. 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Editör: Oya Çitci, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Eyüboğlu, Ayşe, Özar, Şemsa ve Tanrıöver, Hülya T. (2000). Kentlerde Kadının İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları. *T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları*, Ankara.
- Eyüboğlu, Dilek (2003). 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları. *Milli Produktivite Merkezi Yayınları*, No:634, Ankara.

- Filiz, Yasemin (2010). *Ekonomik Büyüme ve Sağlık Harcamaları İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gatti, Donatella ve Vaubourg, Anne Gael (2010). *The Financial Determinants of Unemployment: Do They Interact with Labor Market Institutions*. http://congres.afse.fr/docs/779612gatti_vaubourg_avril08.pdf, (12.02.2013).
- Gençler, Ayhan (2002). Türkiye’de İşsizlik Sigortası Uygulaması. *Çimento İşveren Dergisi*, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayın Organı, 16(3): 3-22.
- Gibbons, Robert D. ve Hedeker, Donald (1997). Random Effects Probit and Logistic Regression Models for Three-Level Data. *Biometrics*, 53 (4): 1527-1537.
- Gök, Mehmet (2004). *İşgücü Piyasası ve Kobiler*. 1. Baskı, No:12, Roma Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Gökhan (2009). *1990’lı Yıllardan Günümüze Türkiye’de Büyüme, İstihdam ve İşsizlik Arasındaki İlişkilerin Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göktaş, Atilla ve İşçi, Öznur (2010). Türkiye’de İşsizlik Oranının Temel Bileşenli Regresyon Analizi ile Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(20): 279-294.
- Göktaş Yılmaz, Özlem (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 11(29): 63-76.
- Gözgör, Giray ve Pişkin, Ali (2011). İşsizlik ve Dış Ticaret: Türkiye’deki Bölgeler İçin Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi-Dinamik Panel Veri Yaklaşımı. *Business and Economics Research Journal*, 3(2): 121-138. www.berjournal.com.
- Greene, Williham H. (2003). *Econometric Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Griffiths, William, Hill E.R.C. & Judge George G. (1993). *Learning and Practicing Econometrics*. Canada: John Wiley & Sons.
- Gül, Ekrem ve Kamacı, Ahmet (2012). Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: 23-32.

- Güler, Burcu Kümbül (2005). İşsizlik ve Yarattığı Psikososyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, 55(1): 373-394.
- Güloğlu, Bülent ve İspir M., Serdar (2011). Doğal İşsizlik Oranı mı? İşsizlik Histerisi mi? Türkiye İçin Sektörel Panel Birim Kök Sınaması Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 11(2): 205 -215.
- Güner, Hasan (2010). *İstihdamın Arttırılmasında Girişimciliğin Önemi; Girişimciliği Destekleme Modeli Olarak İşgem'ler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Güney, Alptekin (2009). İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4): 135-159.
- Güney, Alptekin (2010). Türkiye’de Geliştirilmiş İşsizlik Oranları. *Çalışma ve Toplum*, 1: 239-252.
- Günsoy, Güler ve Özsoy, Ceyda (2012). Türkiye’de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(568): 23-43.
- Güran, Nevzat (2002). *Makro Ekonomik Analiz*. Anadolu Matbaacılık, 3. Baskı, İzmir.
- Gürsel, Seyfettin ve Uysal- Kolaşın, Gökçe (2010). *İstihdamda Dezavantajlı Grupların İşgücüne Katılımını Artırmak*. Betam Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik Ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- Gürsel, Seyfettin ve Ulusoy Veysel (1999). *Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam*. 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Güven, Veli, Başer, Yasemin, Gümüş, Utku, Öztürk, Gökçe ve Kaya, Özlem (2002). *İşsizlik*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Jeoçenç, Gümüşhane TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Öğrenci Üye Kurultayı Bildiriler Kitabı, 109-115, <http://www.jmo.org.tr/jeogenc>, (15/03/2014).
- Hacıtahiroğlu, Kürşad (2011). *Türkiye’deki Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hancıoğlu, Atilla, Koç, İsmet ve Dayıoğlu, Meltem (2000). *Türkiye’de Çocukların ve Kadınların Durumu*. UNICEF, Ankara.

Hekimler, Alpay (2008). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de İşgücü Piyasası Politikaları ve İşsizlik Halinde Sağlanan Yardımlar. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*, C.1.

Hesapçıoğlu, Muhsin (1986). Gelişmekte Olan Ülkelerde İstihdam ve İşsizlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1): 161-182.

Hoşgör, Şeref ve Tansel, Aysut (2010). *2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yöntem: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar*. İstanbul: Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, ISBN: 978-9944-405-63-8, Sis Matbaacılık.

Huber, Joan ve Spitze, Glenna (1980). Considering Divorce: An Expansion of Becker’s Theory of Marital Instability. *The American Journal of Sociology*, 86(1):75-89.

ILO (2011). *Global Employment Trends 2011: The Challenge of a Jobs Recovery*, Geneva.

İlhan, Bengi Yanık ve Tunalı, İnsan (2012). İşsizlik Oranlarına Yaş Gruplarına Göre Bakış. *Ekonomik Araştırma Forumu EAF Araştırma Notu 12*.

İnanır, Furkan Uğur (2012). *Türkiye’de Emek Arz ve Talebinin Yapısı ile İşsizlik Sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

İncekara, Beyhan (2010). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de İşsizlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İşsizlik, Kavramsal Yaklaşım ve Türkiye Boyutları, [sosyalpolitikainfo.Files. Wordpress .Com /2010/06/İssizlik.Pdf](http://sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com/2010/06/İssizlik.Pdf), (10/03/2014).

Junankar, N. ve Kapuscinski, C.A. (1992). *The Costs of Unemployment in Australia*. EPAC, Canberra: AGPS.

Kabaklarlı, Esra ve Gür, Murat (2011a). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Ekonomik Belirleyicilerinin Uzun Dönem Eş-Bütünleşme Analizi. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/esra_kabaklarli-murat_gur.pdf, (15/02/2014).

- Kabaklarlı, Esra, Perihan, H. E ve Buluş, A, (2011b). Economic Determinants of Turkish Youth Unemployment Problem: Co Integration Analysis. <http://kastoria.teikoze.gr/icoae2/wp-content/uploads/2011/10/028.pdf>, (12.02.2013).
- Karaaslan, Ahmet ve Yıldız, Fazlı (2011). Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon ve Özelleştirmenin Etkileri: OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi*, 18(2): 1-21.
- Karabıyık, İlyas (2009). *Türkiye’de İstikrar Politikaları ve İşsizlik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut, Alpaslan (2007). *Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karaçor, Zeynep, Özmen, İbrahim ve Yorgancılar, Fatma Nur (2011). Asgari Ücret, İşsizlik Oranı ve Enflasyon Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2010), www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?download=02.pdf, (25/01/2014).
- Karadeniz, Oğuz (1999). Türkiye’de Kayıt Dışı İşçilik ve Nedenleri. *Ekonomide Durum Güz*:245-270, Ankara.
- Karagül, Mehmet (2002). *Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No. 37.
- Karakayalı, Hüseyin (2009). *Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Değişimi*. Manisa, Emek Matbaası.
- Karalar, Hakan (1995). *Küçük ve orta Ölçekli İşletmelerde Koordinasyon Sistemleri ve Araçları (Türkiyede Uygulanabilirlik Araştırması)*. Ankara Genç İşadamları Derneği, Ankara.
- Kavak, Yüksel (1997). Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 21-26.
- Kaya, M. Veysel ve Bozkurt, İbrahim (2011). İşsizlik, Kişi Başına Milli Gelir (Yoksulluk), Suç Oranı Ve Yeşil Kart: 1993 – 2009 Türkiye Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30: 133-140.

Kayacan, Emir (2011). *İktisadi Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kesici, Mehmet Rauf (2010). Türkiye Ekonomisinin Yüksek Büyüme Evresinde İstihdam Ve İşsizlik. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12(3): 7-26.

Kılıçbay, Ahmet (1992). *Türk Ekonomisi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Kılınç, Zeynep (2013). *Türkiye’de Ekonomik Büyüme, İşsizlik, Enflasyon Arasında Nedensellik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kır, Merve (2011). *Türkiye’de Büyüme ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kiren Gürler, Özlem ve Üçdoğruk, Şenay (2007). Türkiye’de Cinsiyete Göre Gelir Farklılığının Ayırıştırma Yöntemiyle Uygulanması. *Journal of Yaşar University*, 2(6): 571-589.

Koç, Yıldırım (2010). Türkiye’de İşsizlik. *Pusula (Bcp)*, Aralık 2009/Ocak 2010.

Koray, Meryem (2000). *Sosyal Politika*. Ezgi Kitapevi. Bursa.

Korkmaz, Adem ve Çoban, Orhan (2006). Emek Piyasasında Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Bir Analizi. *Maliye Dergisi*, 151:16-22.

Korkmaz, Adem ve Mahiroğulları, Adnan (2007). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları–Türkiye ve AB Ülkeleri*. Ekin Yayınevi, Bursa.

Korkmaz, Adem, Avsallı, Hüseyin, Korkut, Gülsüm, Güner, Hasan ve Tetik, Alim (2013). Küresel Ekonomik Krizde Dünyada ve Türkiye’de İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Politikalar: Başarılı ve Başarısız Ülkeler. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1): 113-125.

Korkmaz, Selçuk (2010). *Türkiye’de İstihdam Ve Verimlilik İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Köse, Bülent (2012). *Ortadoğu’da İşsizlik Sorunu: Mısır Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

- Kumaş, Handan (2001). İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(4): 200.
- Kumaş, Handan ve Çağlar, Atalay (2011). Türkiye’de Kadın Eksik İstihdamını Belirleyen Faktörler: TÜİK 2009 Hanehalkı İşgücü Anketi Ham Verileri ile Cinsiyete Dayalı Bir Karşılaştırma. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2: 249-289.
- Kurt, Şenol (2005). *İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Analizi: Sosyal Açından Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kutlar, Aziz, Erdem, Ekrem ve Aydın Fatma, Fehime (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma Ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1): 149-168.
- Kyei, Kwabena A. ve Gyekye, Kwame B. (2011). Determinants of Unemployment in Limpopo Province in South Africa: Exploratory Studies. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, 2(1): 54-61.
- Liao, Tim F. (1994). *Interpreting Probability Models, Logit, Probit and Other Generalized Linear Models*. London: International Educational and Professional Publisher, Series/Number: 07/101, Sage Publications.
- Lipsev, G.Richard vd. (1994). *İktisat 2*. Çeviren: Ahmet Çakmak, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Lordoğlu, Kuvvet ve Törüner, Mete. (1995). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Basım Yayım: İstanbul.
- Lordoğlu Kuvvet ve Özkaplan Nurcan (2003). *Çalışma İktisadı*. Der Yayınları No: 358, İstanbul.
- Malen, Elizabeth Ann ve Stroh, Linda K. (1998). The Influence of Gender on Job Loss Coping Behavior Among Unemployed Managers. *Journal of Employment Counseling*. 35(1):24-39.
- McKenna, Christopher J. (1995). Education and the Distribution of Unemployment. University of Guelph, *Department of Economics*, 113-132.

- Michael, Robert T. (1985). Consequences of the Rise in Female Labor Force Participation Rates: Questions and Probes. *Journal of Labor Economics*, Part 2: Trends in Women's Work, Education, and Family Building, 3 (1): 117-146.
- Murat, Sedat (2000a). *Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Murat, Sedat (2000b). *Prof.Dr.Nusret Ekin'e Armağan*. TÜHİS (Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası) Yayını, Yayın No:38, Ankara.
- Murat, Sedat (2007). *Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı*. İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-73.
- Muratoğlu, Yusuf (2011). *Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye'de Okun Yasasının Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Mushkin, Selma (1962). Health as an Investment. *Journal of Political Economy*, 70: 129-157.
- MÜSİAD (2010). *Ekonomide ve Demokraside Yükselme Zamanı*, MÜSİAD Araştırma Raporları, 2010 Türkiye Ekonomisi Raporu, İstanbul: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği.
- Mütevellioğlu, Nergis ve Sayım, Işık (2009). Türkiye Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm. *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mütevellioğlu, Nergis, Zambak, Mehmet ve Mert, Mehmet (2010). İşsizlik, Üniversiteli Gençlik Ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1): 207-229.
- Mütevellioğlu, Nergis, Çizel, Rabia Bato ve Güzeller, Cem Oktay (2011). İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1): 26-41.
- Nowak, B. Gawronska, Kwiatkowski, E. & Kubiak P. (1998). On Some Determinants of Regional Unemployment in Poland in Transition. <http://www.decon.unipd.it/assets/pdf/dp/0002.pdf>, (12.02.2013).

- Oğuzlar, Ayşe (2007). İşsizliğe Etki Eden Değişkenlerin Medyan Parlatma Tekniğiyle Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1): 103-117.
- Ok, Sinan (2011). *Erkeklik Krizi ve İşsizlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Olhan, Emine (2011). *Türkiye’de Kırsal İstihdamın Yapısı*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi FAO Türkiye Temsilciliği.
- Onocak, Derya (2008). *İşsizlik Sürecinin Bireyler Üzerindeki Psikolojik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (Sivas Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Öner, İbrahim (2006). *Türkiye’de İşsizlik Sigortası Ve İşsizlik Sigortası Fonu: Kuruluşu Gelişimi Ve Denetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Özaydın, Mehmet Merve (2006). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Düşündürdükleri*. [Erişim: www.harbis.org.tr/media%5Cagudosya.3.doc].
- Özdemir, Süleyman, Ersöz, Halis Yunus ve Sarioğlu İbrahim (2006). *İşsizlik Sorununun Çözümünde Kobilerin Desteklenmesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 2006-45, ISBN 9944-60-116-0. [Erişim:<http://www.ito.org.tr/itoyayin/0001268.pdf>].
- Özdemir, Abdullah, Mercan, Mehmet ve Erol Hatice (2012). Türkiye Emek Piyasasında Belirlenmiş Makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi. *TİSK Akademi*, 2: 34-53.
- Özdemir, Bilge Kağan ve Yıldırım, Selim (2013). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi: Özçıkırmalı Dalgacık Yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38: 97-116.
- Özen, Hatice Serap (2011). T.C. İpekyolu Kalkınma Ajansı TRC1 Bölgesi İstihdam Raporu.
- Özer, Mustafa ve Biçerli, Kemal (2003). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 55-86.

- Özgürlük, Barış (2009). *İllerin İşsizlik Durumunun Çok Değişkenle ve Çok Kriterle Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özpınar, Şansel, Demir, Öznur ve Keskin, Sabiha (2011). Türkiye’de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010). *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2): 133-142.
- Pampel, Fred (2000). *Logistic Regression A Primer*. London: International Educational and Professional Publisher, Series/Number 07/132, Sage Publications.
- Parasız, İlker ve Bildirici, Melike (2002). *Emek Piyasaları*. Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Parasız, İlker (2010). *İktisada Giriş*. Ezgi Kitabevi, 10.Baskı, İstanbul.
- Parlaktuna, İnci (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4): 1217–1230.
- Pazarlıoğlu, M. Vedat ve Çevik, Emrah İsmail (2007). Verimlilik, Ücretler ve İşsizlik Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Celal Bayar Üniversitesi, 14(2): 1-17.
- Pazarlıoğlu, M. Vedat ve Turgutlu, Timur (2007). Gelir, İşsizlik Ve Suç: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(513): 63-70.
- Pissarides, Christopher A. ve Wadsworth, Jonathan (1989). Unemployment and the Inter-Regional Mobility of Labour. *The Economic Journal*, 99(397): 739-755.
- Rahman, M. Sohel (2008). “Understanding the Factors behind Inflation Targeting: A Panel Logit Approach.
http://faculty.kfupm.edu.sa/FINEC/murahman/research/Inflation%20Targeting_Panel%20Logit%20Approach.pdf ,(14.02.2013).
- Rodríguez, German ve Elo, Irma (2003). Intra-class Correlation in Random-Effects Models for Binary Data. *The Stata Journal*, 3(1), 32–46.
- Saatçioğlu, Cem ve Gövdere, Bekir (2001). Küreselleşme, Teknoloji ve Ticaret İle İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım. *İktisat Dergisi*, S.416, İFMC Yayını, ss. 40-44.

- Sandalcılar, Ali Rıza (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik. *Ege Akademik Bakış*, 12(2): 225-238.
- Sapançalı, Faruk (2008). Türkiye’de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar. *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası (TÜHİS) İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21(2-3): 8-30.
- Saraç, Taha Bahadır (2012). Kayıt Dışı Ekonomi ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, 2: 82-103.
- Serin, Vildan, Arıcan, Erişah, Yücememiş, Başak Tanınmış, Civan, Kadir ve Işıl Gökhan (2007). İstihdam Perspektifinde AB Sürecinde Türk Tarımının Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri. İstanbul, İTO, 34: 42-43.
- Selim, Sibel (2009). *Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Sen, Amartya (1997). Inequality, Unemployment and Contemporary Europe. *International LabourReview*, 136(2).
- Siegel, Richard L. (1994). *Employment and Human Rights: the International Dimension*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Small, Dylan S., Have, Ten Thomas R., Joffe, Marshall M ve Cheng Jing (2006). Random Effects Logistic Models for Analysing Efficacy of A Longitudinal Randomized Treatment with Non-Adherence. *Stat Med*, 25(12), 1981-2007.
- Soidre, Tiiu (2004). Unemployment risks and demands on labour market flexibility: an analysis of attitudinal patterns in Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 13(2): 124-133.
- Stevenson, Betsey (2008). Divorce Law and Women’s Labor Supply. *NBER Working Paper No: 14346*, pp. 1-28.
- Stiratelli, Robert, Laird, Nan ve Ware James H., (1984). Random-Effects Models for Serial Observations with Binary Response. *Biometrics*, 40(4), 961-971.
- Ström, Sara (2003). Unemployment And Families: A Review Of Research. *Social Service Review*, 77(3): 399-430.
- Şahin, Hüseyin (2010a). *İktisada Giriş*. Ezgi Kitabevi, 8. Baskı, Bursa.

- Şahin, Levent (2010b). *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taban, Sami (2006). Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 2: 31-46.
- Talas, Cahit (1979). *Sosyal Ekonomi*. Sevinç Matbaası, İstanbul.
- Talaş, Emrah ve Çakmak, Fatih (2013). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımlarının Kohort Analizi. *İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 18: 18-34.
- Tansel, Aysut (2012). *2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış*. İstanbul, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/536.
- Taş, Seyhan ve Bozkaya, Gülferah (2012). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1): 151-176.
- Taşçı, H. Mehmet (2006). Recent Trends in Unemployment and Determinants of Underemployment in Turkey. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1): 299-319.
- Taşçı, H. Mehmet ve Darıcı, Burak (2010). Türkiye’de Eksik İstihdamın Belirleyenleri: HIA ile Bir Mikro Veri Uygulaması. *Maliye Dergisi*, 158: 278-300.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen (2012). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul, Beta Yayınları.
- Temiz, Hasan Ejder (2004). *Küreselleşmenin Sosyal Boyutları ve Türkiye Açısından Etkileri*. DİSK Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yayınları, Genel İş Matbaası, Ankara.
- Timurçin, Deniz (2010). *Türkiye’de Kobi’lerin Rekabet Gücü ve Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Kümelenmenin Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Top, Coşkun (2010). *Küresel Krizin Gelir Dağılımı ve İşsizlik Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Topcu, Mert (2010). *İşsizlik Ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi: G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Toksöz, Gülay (2007). İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler. *Birleşik Metal-İş Sendikası, Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 15: 58, <http://www.calismatoplum.org/sayi15/toksoz.pdf>, (10/05/2010).
- Torun, Mustafa ve Arıca, Feyza (2011). 2008 Global Ekonomik Kriz'in Genç İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1): 165-177.
- Tuna, Orhan ve Yalçıntaş, Nevzat (1999). *Sosyal Siyaset*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Tunalı, Halil (2010). The Analysis of Unemployment in Turkey: Some Empirical Evidence Using Co-integration Test. *European Journal of Social Sciences*, 18(1):18-38.
- Tunalı, İnsan vd. (2004). *Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması*. Türkiye İş Kurumu, İstihdam Durum Raporu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Tunay, K. Batu (2007). *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. Arıkan Basım, İstanbul.
- TÜİK, Tük Veri Tabanı, Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=16005>, (10/04/2014).
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK, Hane Halkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti 2011, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html#, (05/12/2013).
- TÜİK (2007). İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-1. Ankara, 1-48.
- TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi (Panel) (2007-2010). Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>.
- Tümbal, Alper (2005). *İşsizlik ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz Denemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türkan, Ercan (2005). *Türkiye'de İşgücünün Yapı ve Nitelikleri: Gelişme ve Değerlendirmeler*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını, Ankara.
- Türkbal, Aydın (2005). *İktisada Giriş*, Aktif Yayınevi, 3.Baskı, Ankara.

TÜRK-İŞ, Türkiye'nin Uygulaması Gereken İstihdam Politikaları ve İşsizlik Sorununa Çözüm Önerileri, (05/04/2014).

<http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/ish101.pdf>

Türkölmez, Mehmetcan (2007). *Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İşsizlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

TÜSİAD (2004). *Türkiye'de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik*. TÜSİAD Yayınları, İstanbul.

TÜSİAD (2013). *Türkiye Ekonomisi 2014*. Ekonomik Araştırmalar Bölümü, Yayın No: 12/548.

Uğur, İbrahim (2007). *Kayıtdışı Ekonominin İstihdam Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

2. Ulusal İktisat Kongresi (20-22 Şubat 2008). *Türkiye'de 1980 Sonrası İşsizlik Büyüme İlişkisi ve İşgücü Piyasasına Genel Bir Bakış*. İzmir, DEÜ - İİBF İktisat Bölümü.

Uyanık, Yücel (2008). Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2): 209-224.

Uyanık, Mehmet Ali (2010). *1980 Sonrası Türkiye'nin İşsizlik Yapısı ve Büyüme İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Uyar, E. Yasemin (2005). *Türkiye'de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliği Uyum Sürecine Etkileri (1980 Sonrası)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Uyar Bozdağlıoğlu, E.Yasemin (2007). 1990'dan Günümüze Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdamın Yapısının Analizi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 11: 1-21.

Uyar Bozdağlıoğlu, E. Yasemin (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 45-65.

Uysal, Doğan ve Alptekin, Volkan (2009). Türkiye Ekonomisinde Büyüme – İşsizlik İlişkisinin Var Modeli Yardımıyla Sınanması (1980 – 2007). *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 25: 69-78.

USA Today (1998). Stigma Creates Employment Barriers. *Society for the Advancement of Education*, [http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1272/is_n2633_v126/ai_20305748]

Ünsal, Erdal M. (1999). *Makro İktisat*. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Kutsan Ofset Matbaacılık, Ankara.

Ünsal, Erdal (2007). *Makro İktisat*, 7. Basım, İmaj Yayınları, Ankara.

Watkins, Stephen J. (1992). Unemployment And Health. *World Health*, Proquest Central, 18-19.

Wolf, Douglas A. (1987). A Random-Effects Logit Model for Panel Data. 87-104.

World Bank (2006). *Turkey Labor Market Study*. Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region, Report No: 33254-TR, April 14.

World Bank (2007). Doing Business in 2006. [http://www.doingbusiness.org/documents/DoingBusiness2006_fullreport.pdf] (10/02/2014).

Yamak, Rahmi, Abdioğlu, Zehra ve Mert, Nilcan (2012). Türkiye’de İşgücüne Katılımı Belirleyen Faktörler: Mikro Ekonomik Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2): 41-58.

Yaşar, Hasan (2008). *Türkiye’de Büyüme ve İşsizlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yaşın, Dilek (2010). Türkiye’de Büyüme, Gelir Dağılımı ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi (1987-2009): Büyüme, Daha Adil Gelir Dağılımını Getirdi mi? İşsizliği Azalttı mı?”

Yavuz, Arif (2012). *İşgücü, İstihdam ve Kriz Olgusu*, Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Yeldan, Erinç (2009). İşsizlik ve Orta Vadeli Program. *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Aralık,

Yeldan, Erinç (2010). Küresel Kriz, İşsizlik ve İş Yaratmayan Büyüme. *TISK İşveren Dergisi*.

- Yıldırım, Kemal ve Özer Mustafa (2013). *Makro İktisat*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2824, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1782, 1. Baskı, Eskişehir.
- Yılmaz, Tuncay, Fidan, Fatma ve Karataş, Veli (2004). İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları 48 Kitap*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, Ali (2005). Türkiye’de İşsiz Nüfus. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1): 43-56.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2002). *Emek Piyasası Kuramları ve Türkiye’de İşsizlik Sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12): 118-133, www.e-sosder.com.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2007). Türkiye’de Bölgesel İş Gücü Hareketleri, İşsizlik ve Ekonomi Kalkınma. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(1): 108-128.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2011). Türkiye’de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma. *Sosyoekonomi Dergisi*, 3: 29-54.
- Yüksel, İhsan (2003). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2): 21-38.
- Yüksel, İhsan (2005). İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60(3): 255-274.
- Zagler, Martin (2006). Does economic growth exhibit a different impact on job creation and job destruction?. *Scottish Journal of Political Economy*. 53(5): 672-683.
- Zaim, Sabahaddin (1997). *Çalışma Ekonomisi*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Zaim, Sabahattin (1986). *Çalışma Ekonomisi*. Filiz Kitabevi, İstanbul.

Zeytinoğlu, Işıl Urla (1998). *Constructed Images As Employment Restrictions: Determinants Of Female Labor In Turkey*. Zehra E. Arat (Ed.). *Deconstructing Images Of The Turkish Women*, St Martin's Press, Newyork.

EKLER

Ek-Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Panel veri seti (2007-2010)		2007		2008	
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma
İşsiz	0.091	0.288	0.078	0.268	0.083	0.276
Medeni durum						
Evli	0.728	0.445	0.735	0.441	0.736	0.441
Bekar	0.237	0.426	0.232	0.422	0.233	0.423
Ayrı yaşıyor, eşi öldü, boşandı (Temel sınıf)	0.035	0.182	0.033	0.178	0.031	0.173
Eğitim durumu						
Okuryazar olmayan (Temel sınıf)	0.135	0.342	0.139	0.346	0.140	0.347
İlkokul	0.389	0.488	0.421	0.494	0.402	0.490
Ortaokul	0.150	0.357	0.130	0.336	0.142	0.349
Lise	0.196	0.397	0.192	0.394	0.197	0.398
Üniversite	0.130	0.336	0.119	0.324	0.120	0.325
Yaş						
30 yaş altı	0.367	0.482	0.362	0.481	0.371	0.483
31-40	0.259	0.438	0.259	0.438	0.257	0.437
41-50	0.216	0.412	0.225	0.418	0.218	0.413
51+ (Temel sınıf)	0.158	0.364	0.154	0.361	0.154	0.361
Cinsiyet						
Erkek	0.693	0.461	0.690	0.463	0.698	0.459
Kadın (Temel sınıf)	0.307	0.461	0.310	0.463	0.302	0.459
Sağlık durumu (çok iyi → çok kötü)	2.227	0.786	2.216	0.815	2.221	0.767
Bireyin son işindeki işteki durumu						
Ücretli, maaşlı yevmiyeli	0.506	0.500				
İşveren ve kendi hesabına çalışan	0.234	0.423				
Ücretsiz aile işçisi (Temel sınıf)	0.260	0.439				
Bireyin son işindeki mesleği						
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	0.189	0.391	0.195	0.396	0.193	0.395
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	0.411	0.492	0.432	0.495	0.410	0.492
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	0.113	0.317	0.116	0.320	0.116	0.320
Tesis ve makine operatörleri, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar (Temel sınıf)	0.287	0.452	0.258	0.438	0.282	0.450
N (Örnek hacmi)	36821		3820		8071	

Ek-Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler (Devamı)

Değişkenler	2009		2010	
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma
İşsiz	0.103	0.303	0.089	0.285
Medeni durum				
Evli	0.722	0.448	0.727	0.445
Bekar	0.242	0.428	0.237	0.426
Ayrı yaşıyor, eşi öldü, boşandı (Temel sınıf)	0.036	0.186	0.035	0.185
Eğitim durumu				
Okuryazar olmayan (Temel sınıf)	0.136	0.343	0.130	0.336
İlkokul	0.383	0.486	0.377	0.485
Ortaokul	0.151	0.358	0.160	0.366
Lise	0.198	0.399	0.195	0.396
Üniversite	0.131	0.337	0.139	0.346
Yaş				
30 yaş altı	0.372	0.483	0.362	0.481
31-40	0.257	0.437	0.263	0.440
41-50	0.213	0.409	0.215	0.411
51+ (Temel sınıf)	0.159	0.366	0.160	0.366
Cinsiyet				
Erkek	0.693	0.461	0.691	0.462
Kadın (Temel sınıf)	0.307	0.461	0.309	0.462
Sağlık durumu (çok iyi → çok kötü)	2.243	0.802	2.219	0.771
Bireyin son işindeki mesleği				
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	0.183	0.387	0.190	0.392
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	0.414	0.493	0.403	0.491
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	0.109	0.312	0.115	0.319
Tesis ve makine operatörleri, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar (Temel sınıf)	0.294	0.455	0.292	0.455
N (Örnek hacmi)	12460		12470	

Ek-Tablo 2: Türkiye Geneli için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-2.210	-5.750***	0.110
Bekar	-1.558	-3.850***	0.211
Eğitim durumu			
İlkokul	0.394	1.790*	1.483
Ortaokul	0.422	1.730*	1.524
Lise	1.155	4.620***	3.175
Üniversite	2.566	6.720***	13.013
Yaş			
30 yaş altı	0.556	1.910*	1.743
31-40	0.729	2.610***	2.072
41-50	0.825	2.850***	2.281
Cinsiyet			
Erkek	2.221	11.540***	9.220
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.163	1.840*	1.177
Bireyin son işindeki işteki durumu			
Ücretli, maaşlı yevmiyeli çalışan	-9.667	-17.270***	0.000
İşveren ve kendi hesabına çalışan	-10.063	-15.260***	0.000
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-6.330	-7.890***	0.002
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-10.110	-17.440***	0.000
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-2.988	-10.550***	0.050
Sabit	2.205	4.210***	
Log-likelihood	-1794.589		
Likelihood-ratio test χ^2 (Olasılık)	97.01	(0.000)	
Wald test χ^2 (Olasılık)	407.10	(0.000)	
Hausman test χ^2 (Olasılık)	7.679	(0.0756)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 3: Erkekler için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.533	-0.950	0.587
Bekar	-0.229	-0.390	0.795
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.135	-0.520	0.874
Ortaokul	-0.465	-1.700*	0.628
Lise	-0.323	-1.150	0.724
Üniversite	0.624	1.440	1.867
Yaş			
30 yaş altı	-0.221	-0.700	0.802
31-40	0.301	0.990	1.351
41-50	0.382	1.220	1.465
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.254	2.560**	1.289
Bireyin son işindeki işteki durumu			
Ücretli, maaşlı yevmiyeli çalışan	-8.810	-17.840***	0.000
İşveren ve kendi hesabına çalışan	-9.537	-15.310***	0.000
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-5.481	-6.050***	0.004
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-8.701	-16.870***	0.000
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-2.572	-9.030***	0.076
Sabit	3.671	5.100***	
Log-likelihood	-1194.745		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	31.34	(0.000)	
Wald test χ^2 (Olasılık)	476.04	(0.000)	
Hausman test χ^2 (Olasılık)	4.387	(0.0987)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 4: Kadınlar için Tesadüfi Etkiler Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-4.154	-4.830***	0.016
Bekar	-2.632	-3.320***	0.072
Eğitim durumu			
İlkokul	0.302	0.640	1.353
Ortaokul	2.138	3.360***	8.486
Lise	4.321	4.780***	75.285
Üniversite	5.621	4.640***	276.218
Yaş			
30 yaş altı	2.129	2.710***	8.403
31-40	1.864	2.600***	6.448
41-50	1.928	2.560**	6.879
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.090	0.440	1.094
Bireyin son işindeki işteki durumu			
Ücretli, maaşlı yevmiyeli çalışan	-10.927	-6.210***	0.000
İşveren ve kendi hesabına çalışan	-10.253	-4.920***	0.000
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-8.004	-4.360***	0.000
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-12.713	-6.310***	0.000
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-5.792	-4.850***	0.003
Sabit	2.027	1.880*	
Log-likelihood	-486.800		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	58.43	(0.000)	
Wald test χ^2 (Olasılık)	48.62	(0.000)	
Hausman test χ^2 (Olasılık)	0.000	(1.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 5: 2007 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-1.393	-3.410***	0.248
Bekar	-0.014	-0.030	0.987
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.533	-2.120**	0.587
Ortaokul	-0.630	-2.210**	0.533
Lise	-0.183	-0.660	0.833
Üniversite	1.062	2.350**	2.893
Yaş			
30 yaş altı	0.273	0.840	1.314
31-40	-0.069	-0.220	0.933
41-50	-0.119	-0.360	0.888
Cinsiyet			
Erkek	0.192	0.980	1.212
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.121	1.220	1.129
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-5.903	-7.620***	0.003
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.968	-8.320***	0.003
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.169	-7.090***	0.015
Sabit	-0.202	-0.370	
Log-likelihood	-568.507		
Pseudo R ²	0.455		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	950.51	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 6: 2007 Yılı için Erkeklerle ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-1.415	-2.410**	0.243
Bekar	0.116	0.190	1.123
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.675	-2.340**	0.509
Ortaokul	-0.908	-2.780***	0.403
Lise	-0.479	-1.500	0.619
Üniversite	0.646	1.180	1.908
Yaş			
30 yaş altı	0.033	0.090	1.033
31-40	-0.153	-0.450	0.858
41-50	-0.183	-0.510	0.833
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.137	1.210	1.146
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-5.945	-5.620***	0.003
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-6.072	-6.020***	0.002
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.407	-6.140***	0.012
Sabit	0.277	0.390	
Log-likelihood	-453.797		
Pseudo R ²	0.429		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	681.64	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 7: 2007 Yılı için Kadınlara ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-1.635	-2.630***	0.195
Bekar	-0.645	-0.970	0.525
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.470	-0.850	0.625
Ortaokul	0.211	0.340	1.235
Lise	0.686	1.180	1.986
Üniversite	1.951	2.290**	7.034
Yaş			
30 yaş altı	1.358	1.560	3.890
31-40	0.435	0.490	1.545
41-50	0.384	0.420	1.468
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.189	0.820	1.208
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-6.066	-5.090***	0.002
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.862	-5.670***	0.003
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-3.310	-3.190***	0.037
Sabit	-1.241	-1.110	
Log-likelihood	-108.567		
Pseudo R ²	0.548		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	263.49	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 8: 2008 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.816	-2.880**	0.442
Bekar	0.492	1.650*	1.636
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.253	-1.570	0.777
Ortaokul	-0.083	-0.470	0.920
Lise	0.094	0.530	1.098
Üniversite	1.679	5.350***	5.359
Yaş			
30 yaş altı	0.081	0.380	1.084
31-40	-0.258	-1.220	0.772
41-50	-0.169	-0.780	0.844
Cinsiyet			
Erkek	0.099	0.790	1.104
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.101	1.440	1.106
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-6.072	-11.920***	0.002
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-3.950	-10.900***	0.019
Sabit	-0.755	-2.020**	
Log-likelihood	-1286.898		
Pseudo R ²	0.404		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	1742.75	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 9: 2008 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.674	-1.420	0.510
Bekar	0.643	1.310	1.903
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.490	-2.650***	0.612
Ortaokul	-0.437	-2.140**	0.646
Lise	-0.373	-1.820*	0.689
Üniversite	0.838	2.260**	2.313
Yaş			
30 yaş altı	0.047	0.200	1.048
31-40	-0.387	-1.700*	0.679
41-50	-0.233	-1.010	0.792
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.087	1.100	1.091
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.691	-9.730***	0.003
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-3.759	-10.360***	0.023
Sabit	-0.416	-0.760	
Log-likelihood	-1027.717		
Pseudo R ²	0.357		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	1141.59	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 10: 2008 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.993	-2.510**	0.370
Bekar	0.284	0.640	1.328
Eğitim durumu			
İlkokul	0.049	0.140	1.051
Ortaokul	0.820	2.190**	2.271
Lise	1.426	3.830***	4.161
Üniversite	4.010	4.910***	55.167
Yaş			
30 yaş altı	0.629	0.950	1.876
31-40	0.700	1.070	2.014
41-50	0.702	1.060	2.019
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.168	1.060	1.183
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-7.251	-6.490***	0.001
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-	-	-
Sabit	-2.045	-2.580*	
Log-likelihood	-239.378		
Pseudo R ²	0.554		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	593.89	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 11: 2009 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.731	-3.850***	0.481
Bekar	0.501	2.440**	1.650
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.071	-0.560	0.932
Ortaokul	0.044	0.320	1.045
Lise	0.310	2.300**	1.364
Üniversite	1.839	8.750***	6.292
Yaş			
30 yaş altı	0.199	1.230	1.220
31-40	0.026	0.160	1.026
41-50	0.058	0.360	1.059
Cinsiyet			
Erkek	0.221	2.380**	1.247
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.118	2.350**	1.125
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-8.210	-8.110***	0.000
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.584	-18.800***	0.004
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-3.667	-15.450***	0.026
Sabit	-1.071	-3.900***	
Log-likelihood	-2271.877		
Pseudo R ²	0.449		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	3697.03	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 12: 2009 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.931	-3.280***	0.394
Bekar	0.336	1.130	1.400
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.391	-2.700***	0.676
Ortaokul	-0.292	-1.880*	0.747
Lise	-0.303	-1.940*	0.738
Üniversite	1.055	4.230***	2.871
Yaş			
30 yaş altı	0.069	0.390	1.071
31-40	-0.101	-0.610	0.904
41-50	0.051	0.300	1.052
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.164	2.960***	1.178
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-7.439	-7.330***	0.001
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.287	-15.510***	0.005
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-3.560	-14.610***	0.028
Sabit	-0.311	-0.870	
Log-likelihood	-1802.929		
Pseudo R ²	0.409		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	2494.28	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 13: 2009 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.920	-3.130***	0.399
Bekar	0.086	0.260	1.090
Eğitim durumu			
İlkokul	0.368	1.210	1.445
Ortaokul	0.786	2.460**	2.195
Lise	1.938	6.430***	6.945
Üniversite	3.528	7.810***	34.039
Yaş			
30 yaş altı	1.006	1.970**	2.735
31-40	0.920	1.840*	2.510
41-50	0.416	0.800	1.516
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.022	0.180	1.023
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-6.312	-10.330***	0.002
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.357	-4.300***	0.013
Sabit	-2.133	-3.280***	
Log-likelihood	-420.118		
Pseudo R ²	0.580		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	1160.37	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 14: 2010 Yılı için Türkiye Geneli Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.802	-4.200***	0.449
Bekar	0.516	2.500**	1.676
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.153	-1.160	0.859
Ortaokul	-0.015	-0.110	0.985
Lise	0.214	1.520	1.238
Üniversite	1.840	8.250***	6.294
Yaş			
30 yaş altı	-0.007	-0.040	0.993
31-40	-0.215	-1.380	0.806
41-50	-0.072	-0.450	0.931
Cinsiyet			
Erkek	0.044	0.470	1.044
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.127	2.360**	1.136
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-6.399	-14.070***	0.002
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.251	-12.550***	0.014
Sabit	-0.842	-2.990***	
Log-likelihood	-2068.280		
Pseudo R ²	0.410		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	2876.75	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 15: 2010 Yılı için Erkeklerle Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.969	-3.200***	0.380
Bekar	0.327	1.020	1.387
Eğitim durumu			
İlkokul	-0.467	-3.060***	0.627
Ortaokul	-0.304	-1.910*	0.738
Lise	-0.394	-2.370**	0.675
Üniversite	1.074	4.110***	2.926
Yaş			
30 yaş altı	-0.117	-0.630	0.890
31-40	-0.266	-1.530	0.766
41-50	-0.087	-0.490	0.917
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.154	2.520**	1.167
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-5.704	-12.550***	0.003
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.195	-11.690***	0.015
Sabit	-0.273	-0.710	
Log-likelihood	-1593.477		
Pseudo R ²	0.365		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	1833.04	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Ek-Tablo 16: 2010 Yılı için Kadınlara Ait Logit Model Tahmini

Bağımsız değişkenler	Katsayı	z değeri	Fark oranı (Odds ratio)
Medeni durum			
Evli	-0.871	-3.230***	0.419
Bekar	0.638	2.090**	1.893
Eğitim durumu			
İlkokul	0.392	1.390	1.480
Ortaokul	0.512	1.720*	1.668
Lise	1.684	5.760***	5.389
Üniversite	3.565	7.260***	35.336
Yaş			
30 yaş altı	0.146	0.370	1.157
31-40	-0.087	-0.230	0.917
41-50	-0.113	-0.280	0.893
Sağlık durumu(çok iyi → çok kötü)	0.099	0.830	1.104
Bireyin son işindeki mesleği			
Kanun yapıcılar, Üst düzey yöneticiler ve müdürler, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	-	-	-
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar, hizmet ve satış elemanları, nitelikli tarım, hayvancılık vb. çalışanlar	-	-	-
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	-4.449	-4.320***	0.012
Sabit	-1.623	-2.940***	
Log-likelihood	-435.480		
Pseudo R ²	0.303		
Likelihood-ratio test- χ^2 (Olasılık)	379.42	(0.000)	

***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.